

העין השביעית

ניליון חס' 8. אפריל 1997

אור ירוק

בתגובה לברכה ששמע מוטי קירשנבאום, מנכ"ל רשות השידור, עם פרסום דו"ח הפרקליטות והיועץ המשפטי בפרשת בר-און, הוא השיב שלא היה כל מעשה גבורה בהחלטתו להתיר לאיילה חסון ולרפיק חלבי לשרת את הידיעה. כל עורך, הסביר, שהיה נופל לידי המידע שהיה ברשות הערוץ הראשון, היה ממהר להביאו לידיעת הציבור. כל עורך שהיה מתוודע לטיב המקורות ולרמת הבטחונות שהושגו בטרם שודרה הידיעה, לא היה מהסס לשרת אותה.

דבריו של קירשנבאום אינם הצטנעות מתחם-דת; הם מעידים כי בניגוד לספקנות של רבים מאתנו, היה הערוץ הראשון מצויד בראיות המקובלות בפרקטיקה העיתונאית כאשר יצא עם הידיעה המרעישת. בכל זאת, מגיע לקירשנבאום, ולראשי חטיבת החדשות, צל"ש: לא רק על הפרסום הראשוני, אלא גם על כושר העמידה בלחצים. מאז פרסום הידיעה, נתשפו אנשי הערוץ הראשון למסכת של איומים חמורים ואף הפכו ליעד למעשי אלימות, עם סיום חקירת המשטרה. הם לא נבהלו ומילאו את שליחותם מול קהילת עמיתים אדישה למדי, יש להודות.

צר לשוב ולהרגיש כי את האור הירוק להשתלחנות בערוץ הראשון, ובציבור העיתונאים הישראלי כולו, נתן לא אחר מאשר ראש הממשלה. במסגרת תכסיסיו הפוליטיים, שנועדו לחלץ אותו מהמבוכה שגרמו לו מסקנות הפרקליטות, לא היסס בנימין נתניהו לתקוף את העיתונאים, במיוחד את אנשי הערוץ הראשון ואת הנהגתו המקצועית, ולשסות בהם את מחנה בוחריו. לשם כך הוא לא נרתע מלעוות את ממצאי החקירה ולטעון שכביכול לא היה שחר לידיעה שפרסמה איילה חסון. והרי המצב העובדתי היה הפוך: הן פרקליטת המדינה והן היועץ המשפטי לממשלה איששו את עיקר סיפורה של חסון ועמדו על החשיבות הגדולה שבפרסומו. אנשים ישרים, תהא השקפתם הפוליטית אשר תהא, צריכים להתקומם נגד חוסר ההגינות שבגרסה שהפיץ ראש הממשלה (באמצעות ערוצי התקשורת) ולהתריע מפני השלכותיה המסוכנות.

בניגוד חריף, מאלף להיווכח בגישתם ההוגנת והמתחשבת של עובדי הציבור למקצוע העיתונות ולאילוץ: הן המשטרה והן הפרקליטות נמנעו מלתבוע מהערוץ הראשון לחשוף את מקורותיו, ועמדו בסיכומיהן על החשיבות שבשמירת כללי המשחק הרווחים במקצוע זה. נתניהו התוודע על טעות שעשה בפרשת מינוי היועץ המשפטי; מינה וביה עשה טעות חדשה ותקף את העיתונות. מתי יכיר בה? ■

עוזי בנוזמן

4	מעשה פטריוטי - רפיק חלבי
5	גיבורי התהילה - נחום ברנע
8	חסון נגד לשכת ראש הממשלה - עדית זרטל
10	חשבון ביניים - גבי וימן
12	העד המרכזי: השפעת אבי-יצחק על התקשורת - יגאל מוסקו ואביאל לינדד
16	מבט שני: חטיבת החדשות של ערוץ 1 - ברוך קרא
20	נדע לכתבו כי: איך תופעלתי בידי פרס ומובארכ - שמעון שיפר
22	ולא נותר אלא העיר: מקומם של מוספי הספרות - תלמה אדמון
24	אולמרט והערפדים: תלוות אהוד אולמרט על העיתונות - שלומית טור-פז
28	שפת מדורי הספורט - טדי פרויס
30	הפנקס פתוח והיד רועמת: המיזם מעדרי הסאטירה - אלי פולק וישראל מידד
33	איפה טעינו: טעות לעולם נשמרת - רון בן ישי
34	עין בינלאומית: חלמורות נוסח אמריקה - רפי מן
36	מי שהמדינה חפצה ביקרו: פרס ישראל לעיתונות - ירון אזרחי
38	כתב חוץ: מכרה מידע יומימי - פטריק קלוד
39	קורא מן השורה: ברית הבריונים - יוסי שובל
40	לשון הרע: אחריותו הפוליטית של העורך לפרסומי עיחונו - איתן להמן
43	מסיבת עיתונאים: מדור תגובות
47	אירועי תקשורת

איור השער: מיכל בתון

"העין השביעית"

בהוצאת המכון הישראלי לדמוקרטיה

ת.ד. 4702 ירושלים 91040

טלפון: 02-5618244 שלוחה 206 פקס: 02-5635319

עורך: עוזי בנוזמן

מערכת: נחום ברנע, כרמית גיא, רפי מן

יועץ: פרופ' ירון אזרחי, פרופ' מרדכי קרמיניצר

עריכה גראפית: שמי-בושורי עיצוב גראפי

עריכה לשונית: מיכל רוזנטל

מזכירת המערכת: גיתיה חוגל

דפוס: דפוס העיר העתיקה

המכון הישראלי לדמוקרטיה
THE ISRAEL DEMOCRACY INSTITUTE
An Israel-Diaspora Enterprise

לוש נקודות הדירו שינה מעיני בפרשת היועץ: השמירה על חסיון מקורות, האפשרות שהיתה מניפולציה, וההשלכה על מעמדו של הערוץ הראשון ועל העובדים. בימי הפרשה הראשונים עמדה הטלוויזיה בפני מתקפה חסרת רסן לגלות את מקורות האינפורמציה. נחרדתי לקרוא עיתונאים מצביעים על שמות ומאיימים בנו לחשוף את זהות העומדים ברקע הסיפור העיתונאי.

כאשר דיבר ניצב סנדו מזור על האפשרות לפנות לבית-המשפט כדי לקבל את ה"מסמכים המושמעים", נסעתי לפגוש את איילה חסון במסעדה בתל-אביב. שנינו החלטנו להתנגד והתחייבנו איש בפני חברו להעדיף את הכלא. האמנו לאורך כל הדרך שפגיעה במקורות היא מכות מוות למקצוע ולערכים המקצועיים. היתה אווירה קשה של חוסר פירגון, של הסתה והשתל-חות, ורק עמדתם התומכת של המנכ"ל קירשנבאום ושל מנהל הטלוויזיה שטרן שיתררה אותנו מהבדידות המבהילה.

המאמרים הארסיים של כמה מעמיתינו בעיתונות הכתובה והאלקטרונית העבירו בי הלחלה ומחשבות נוגות על איכות העוסקים במקצוע. רבים היו מחוברים למוקדי שלטון, ניוונו מדיס-אינפורמציה, שותפו במניפולציות ונתנו במה לקעקע את יסודות הפרסום שלנו. רק איילה חסון ואנוכי הכרנו את כל פרטי הפרשה, ולכן לא חששתי מתביעות דיבה. יש לזכור שפרסום עיתונאי וחשיפת שערוריות חייבים לעמוד קודם כול במבחן משפט הדיבה. בהכירי את החומר המצוי במערכת לא נבהלתי מאיומים וממעקבים או מחשש לפגיעה פיזית. בתקופה זו ידעתי להעריך את אומץ לבה האזרחי והעיתונאי של הסקופרית איילה חסון. באווירת הקורידה בראשית הפרסום היתה דרישה להעמיד מלה שלי מול מלה של ראש הממשלה ("ביבי או חלבי"), ויש שהרחיקו לכת והעמידו את הברירה בין הערוץ הראשון ובין הממשלה. רבים רצו לראות ראשים נערפים בכיכר ציון. גם כאן השתתפו עיתונאים אחדים בהילולה הפרימיטיבית ושפכו דיו לריק. היו, אם כי מעטים, שפעלו מתוך רגשות גקמה, קנאה וצרות אופקים ועין.

החשש השני היה מפני מניפולציה. שעות רבות החזקתי את ראשי בין ידיי, גם כאשר בטחתי לחלוטין בפרטים ובמקורות, והרהרתי במניעי המקורות, בכוונות שלהם, ניתחנו כל מלה, כל פרט, כל משפט. מצאתי את עצמי מנתח אינטונציה, עוסק באטימולוגיה, גייסתי את הידע בפילולוגיה כדי להבין את שפתם של המקורות.

הטלנו ספקות, נשכנו שפתיים ופחדנו מפילה. רק לאחר שכנוע מלא הסכמתי לומר: "עשרה טון בטון יצוק"; זו היתה מטאפורה שמן הסתם שאבתי מהחינוך שלי. אבי המנחה תמיד הזהיר לבל נבנה קומה שנייה בלי יסודות איתנים לקומה הראשונה. הוא, משום מה, האמין בטון ובקורות הברזל יותר מאשר בבנייה מאבן ובוודאי מפיברגלאס.

אלה היו ימי עימותים בין לשכת ראש הממשלה לבין הנהלת הערוץ. חששתי שמא ידיקו לנו תוויות, ולצדדי זה מה שאכן קרה. האשימו אותנו במניעים פוליטיים ובאי-כיבוד תוצאות הבחירות. חששתי מאוד שרקמו מזימה להפיל אותנו, וידעתי שכל נפילה תמיט עלינו אסון. מנכ"ל הרשות חזר והדגיש את הצורך בהצלבת המידע, בבדיקתו, וביקש לנסח את הידיעות בלשון האנדרסטייטמנט ולא ליפול, ויחד עם זאת הוא נתן גיבוי מלא.

שעות רבות לא ידעתי שינה בשלושת החודשים האחרונים. ניתחנו כל פירור מידע לפני השי-דור, אך כל אימת ששמעתי דיווחים הפוכים ברדיו או קראתי אותם בעיתונים נוקקנו שוב לאימותים ולמסמכים המושמעים כדי להוסיף קילוגרם של בטון יצוק. מניפולציה לא היתה. חשיפה היתה.

והחשש השלישי הוא מעמדו של הערוץ הראשון. אין ספק כי הועמדנו במבחן. זו היתה החשיפה הגדולה ביותר בתולדות העיתונות הישראלית, ואני גאה שהיא נפלה בחלקנו. משך שנתיים חבטו בנו כבשק איגרוף, השמיצו, פגעו וזלזלו, ולרוב שלא בצדק. פרשת היועץ החזירה את הכבוד המקצועי. אני רואה זאת בעיני הכתבים והעורכים. הערוץ הראשון, וגם אם ינסו חלילה לפגוע בו, עשה מעשה פטריטי.

אילן היה הבי.בי.סי חושף פרשה דומה, היה ראש הממשלה עומד מול פני האומה ומודה לערוץ. כך ציפיתי, אלא שאצלנו קודם כול יורים בפטריטיים, וחבל. זה היה מבחנה הגדול של העיתונות הישראלית. היו שעמדו במשימה בכבוד והיו שכשלו, וחבל שכשלו. ■

רפיק חלבי הוא מנהל החדשות בערוץ הראשון

רפיק חלבי

מעשה פטריטי

אילו היה הבי.בי.סי חושף פרשה דומה, היה ראש הממשלה עומד מול פני האומה ומודה לערוץ

ני מאמין שהבעיות שלך מקורן בתקשורת... התקשורת שחצנית ומפונקת. כולם, כלומר כל העיתונאים, בטוחים שהם גאונים פוליטיים. הם צינים, נורא צינים. אני מציע שתדבר איתם, ותאפשר להם לבוא אליך, ולהיווכח באמת בעצמם".

שאלה: מי אמר את הדברים האלה, מתי, ואל מי. תשובות אפשריות:

1. ליברמן לנתניהו, בעיצומה של החקירה בפרשת בר-און.
2. נתניהו לליברמן, בעת הכנת סדרת הראיונות שנתן ליברמן לתקשורת, בתקווה להרתיע את חוקרי המשטרה.
3. דרעי לחברו דוד אפל, בעודם משתטחים בצוותא על קברי הקדושים בצפת.
4. אף לא אחת מהאפשרויות.

התשובה הנכונה היא 4. תווה-הדעת המלומדת על התקשורת לא ניתנה לנתניהו, ליברמן או אפל. היא ניתנה לנשיא עיראק, סדאם חוסיין, ערב מלחמת המפרץ. נתן אותה אלן סימפסון, מבכירי הסנטורים הרפובליקנים, שהגיע לבגדד עם משלחת של פוליטיקאים אוהדי סדאם. נשיא עיראק, שאף פעם לא היה פראייר, הקליט את הדברים והפיץ אותם בעולם. סימפסון טען, כצפוי, שהוציאו את דבריו מהקשרם.

סימפסון הוא עכשיו סנטור לשעבר. לפני שבועות אחדים פרסם ספר, שמוקדש כולו למאבק בתקשורת. התקשורת, הוא טוען, מסלפת כל הזמן את העובדות כדי שישרתו את השקפותיה השמאלניות. יש לה קלפי משלה. סדר-יום משלה. היא לא מקבלת את גור-דינו של הבורח. ביום ראשון, 20 באפריל, בתום מסיבת העיתונאים המשודרת של היועץ המשפטי לממשלה ופרקליט המדינה, תפס נתניהו את מקומו על המרקע הלאומי. הוא סירב לחשוף את עצמו לשאלות. רק הוא ידבר, הוא ודגל הלאום.

הופעות כאלה הן סוגיה מסובכת בכל העולם המערבי. מצד אחד, העם מעוניין לשמוע את ראש-ממשלתו, ואין שום זכות לערוצי התקשורת למנוע זאת ממנו. מצד שני, חובתם של ערוצי התקשורת היא להציב את ראש-הממשלה מול שאלות. לאחר הפיגוע בצומת בית-ליד, בינואר 1995, ביקש ראש-הממשלה, יצחק רבין, לשאת דברי הספד מלשכתו, בשידור חי. ראש האופוזיציה, בנימין נתניהו, התקומם בכל מצפונו הדמוקרטי. מה ההשתלטות הזאת על המסך, הוא שאל. אבל עכשיו הזמנים אחרים, כמובן. כל-כך אחרים, שנתניהו הירשה לעצמו, באותו ערב שבו סירב להשיב לשאלות הישראלים, להשיב בחפץ-לב לשאלות CNN.

המונולוג שלו - שש דקות וארבעים שניות, המון זמן - היה מלאכת-מחשבת של טלוויזיה. ממוקד, בוטה, כוחני, חד-משמעי. דברים שמיועדים לשידור, לא לקריאה. הקריאה חושפת את חולשותיהם - את הדמגוגיה, הצאי-האמיתות, ההסתה, השימוש הנלוו בנימוקים פטריוטיים כדי להיחלץ מפשלאותיו. נתניהו מקשה מאוד על מסקריו לנהוג בו בהגינות. עם זאת, דבריו אינם פוטרם אותם מהחובה הזאת.

נתניהו הוא פוליטיקאי מתוחכם, מודרני, בשימוש המושכל שהוא עושה באמצעי התקשורת האלקטרוניים, בהבנה שלו שלא חשוב מה קורה, חשוב איך זה נראה. באותה עת הוא מיושן, כמעט ילדותי, בניסיון שלו להכתיב את רצונו לאחרים. ביבי המכתיב איננו סיפור הצלחה גדול, לא עם קלינטון, לא עם ערפאת ולא, להבדיל, עם העיתונות החופשית בישראל. ובכל זאת, הוא מנסה לכפות אהבה בכוח. "יש אנשים שלא אוהבים אותי", התלונן במונו-לוג הטלוויזיה שלו. העיתונאים, על-פי נתניהו, יכולים להיות אשמים גם בכגייה במולדת, וגם במניעת אהבה.

למען הרקורד, ראוי לצטט בהרחבה מסוימת את דברי נתניהו על התקשורת. "(...) השורה התחתונה היא זאת: לא ביצעתי שום עבירה, והיועץ המשפטי אישר זאת. נעשו טעויות, ונעשו טעויות על ידי. אני מקבל את האחריות עליהן.

"כל הטענות המרכזיות שהועלו בערוץ הראשון הוכחו כלא נכונות. לא היתה שום עסקה בין דרעי לבר-און. שנית, לא היתה שום עסקה של חברון תמורת בר-און. שלישי, לא נכנעתי לשום לחץ במינוי בר-און.

"אבל כמה מאנשי התקשורת שמוזהים עם השמאל שמחו - בהתלהבות - לאמץ כל מחשבת דוון, דמיונית ככל שתהיה, חסרת-בסיס ככל שתהיה, ובלבד שאני אעמוד במרכזה. הם הפיצו את ההאשמות הברדיויות האלה בכל הכלים העומדים לרשותם.

"ממניעים פוליטיים כמה מאנשי התקשורת - ובמיוחד בערוץ הראשון - עדיין אינם מוכנים להשלים עם החלטת הבוחר בבחירות האחרונות, וכמעט כל ערב הם מנסים לערער את הלגיטימיות של הממשלה. הם מוכנים לעשות כל דבר, כולל דברים הנוגדים את זכויות האדם הבסיסיות שהם מטיפים להם ברוממות גרוגם, כדי לבטל את המנדט שקיבלנו מכם, הבוחרים. "בכל המסע הזה היתה גם התנגדות אלי, באופן אישי. בלשון המעטה, יש אנשים שלא אוהבים אותי, שלא אוהבים אותי במיוחד. אבל ביסודו של דבר ההתקפות עלי נובעות ממניע אחד מרכזי: הם מסרבים לקבל את העובדה שהעם הצביע עבורנו ולא עבורם. הם מסרבים לקבל את העובדה שאנחנו בונים בהר-חומה, שומרים על אחדות ירושלים, מתנגדים למדינה פלסטינית, שומרים על הגולן.

נחום ברנע

גבורי התהילה

"גם היריבים שלנו חייבים להשתנות. הם צריכים להבין שאת הבחירות מכריעים בקלפי, ולא בערוץ הראשון בטלוויזיה".

כשקוראים את 75 העמודים שכתבו רובינשטיין וארבל, מקבלים רושם שונה. מקור ההאשמות בפרשת בר-און הוא הפרקליט דן אבי-יצחק, איש-סודו של ראש-הממשלה ועל פי עדותו של צחי הנגבי, "מקורב לליכוד". על מניעיו של אבי-יצחק ניתן להתווכח, אבל אפשר לקבוע בוודאות אילו מניעים לא היו לו. הוא לא פתח במסע הזה כדי להפסיק את הבנייה בהר-חומה, לחלק את ירושלים או להקים מדינה פלסטינית. הוא לא רצה לשנות את תוצאות הבחירות. הוא רצה לשנות תוצאות של בחירה אחת בלבד. כמו הרבה פרשיות שחיתות, גם הפרשה הזאת מקורה בריקבון פנימי, רקבון מקורבים ורקבון לשכות. הערוץ הראשון לא היה מקור צרותיו של נתניהו: הוא היה השליח.

היועץ המשפטי לממשלה, שעליו מסתמך נתניהו, דווקא משבח את הערוץ הראשון. "בסופו של דבר מילאה התקשורת תפקיד חיובי בחשיפת נושא קשה וכאוב. (...) בכללותו נעשה שירות לאינטרס הציבורי, אם גם לא תוך עמידה על דיוק הפרטים".

הידיעה הראשונה, ששודרה מפי כתבת הערוץ הראשון איילה חסון ב-22 בינואר, היתה "ידיעת מקור". היא לא הסתמכה, בעיקרה, על תחקיר ממושך, ענף, אלא על מקור אחד פנימי שהחליט לפתוח את הפה. מבחינה מקצועית, אין בכך כל רע. רוב הידיעות המסעירות שמגיעות לתקשורת מקורן ב"הדלפה", כלומר במקור שהחליט להביא לפרסום עובדות מסוימות, בדרך-כלל לא-נעימות, מבלי לחשוף את זהותו. המקור יכול להיות צדיק, שביקש לחשוף מעשה עוון, לה, או רשע, שביקש לתקוע סכין בגבם של חבריו. שאלת המניע היא בעלת חשיבות משנית. אם יש במידע עניין לציבור, המבחן היחיד לפרסומו, או אי-פרסומו, הוא מבחן האמת. עכשיו, כשהמלצות המשטרה והוות-דעת הפרקליטות מונחות על השולחן, אפשר לקבוע בכירור, שערוץ הטלוויזיה הראשון עמד בו יפה.

גם את מבחן הדיוק עובר הערוץ הראשון בלי קשיים מיוחדים. הסיבה פשוטה: אותו מקור שהזין את הערוץ הראשון, הזין גם את חוקרי המשטרה. אם אבי-יצחק סיפק "קשקוש", הוא סיפק אותו קשקוש לכולם. "ציון", כותבת ארבל, "שחוקרי המשטרה שבו והדגישו בפנינו, שכל החומר שהיה בידי איילה חסון נמסר בחקירה". השוני בין הידיעה של חסון לבין סיפור-המעשה כפי שהוא מתואר בחוות-הדעת של ארבל לא נובע, בעיקרו, מטעות בדיווח, אלא מהפער בין מה שסיפר המקור לבין מה שהצליחה המשטרה לבסס בחקירתה. חסון והממונה עליה, מנהל חטיבת החדשות בטלוויזיה רפיק חלבי, הימרו על הסוס הנכון. מוטב לומר: בחרו בסוס הנכון. הם ראויים לכל הכבוד המקצועי, כל התהילה.

רובינשטיין בא אליהם בטענה אחת: מדוע לא הודיעו למשטרה מראש. זוהי טענה מופרכת: שום עיתונאי לא היה מסכן את החוקה שלו על ידיעה מרעושה כזאת בהודעה מראש למשטרה. זוהי גזרה שהיצר העיתונאי לא יכול לעמוד בה.

יש מקום לספק במישור אחר: מדוע מיהר כל-כך הערוץ הראשון לשרד את הידיעה. אילו אנשי הטלוויזיה היו מגלים אורך-נשימה, ופותחים בחקירה עיתונאית של ממש, היה סיכוי להשיג תוצאות מרשימות הרבה יותר. אבי-יצחק סיפר שדרעי סיפר לו שיש בידו הקלטה של ההבטחה של בר-און לעשות למענו, אם וכאשר יתמנה ליועץ משפטי לממשלה. ההקלטה הזאת זכתה לכינוי "הקופסה השחורה". אילו הטלוויזיה היתה מקיימת חקירה של ממש, היה סיכוי לאתר את ההקלטה, ובכך להבהיר חר-משמעות אם היתה עסקה, ומי היה מעורב בה. הפרסום התפוז טירפד את זה: אם היתה הקלטה, היא הושמדה, ואם לא היתה, לא נדע על כך בוודאות לעולם.

לחיפזון היתה סיבה אחת: החשש שמא הערוץ השני, או כלי-תקשורת אחר, יקבל את הידיעה ויפרסם אותה קודם. זהו מחיר התחרות הבלתי מרוסנת בין שני הערוצים, מחיר תסביך הרייטינג שפיתח הערוץ הראשון, ומחיר הלחצים הפוליטיים שהפעילו נתניהו וליברמן על מנהלי הערוץ. כאשר אין הידברות, כאשר אין כבוד הדדי, כאשר השפה שופעת איומים, משתחרר הצד המאיים מחובותיו. קל מאוד לשער מדוע קנו קירשנבאום וחלבי את גרסתו של אבי-יצחק, ולא נבהלו מדברי ההכחשה הנמרצים של נתניהו. גם במשרד ראש-הממשלה, גם ברשות-השידור, נוצרה אווירה של "הבא להורגך השכם להורגו".

לאחר ההלם הראשוני התגבשה במחלקת החדשות של הערוץ הראשון מדיניות. כל ידיעה שהשחירה את ה"רעים" בפרשה הובלטה. נעשה כל מאמץ, גם מאמץ אדיטוריאלי, לאשש את הסיפור. הטכניקה הזאת מאפיינת את הקמפיינים הציבוריים של עיתוני הצהריים, ובמיוחד את הקמפיינים שהם עורכים האחד נגד השני. המטרה, להעניש את ה"רעים", מצדיקה (כמעט) את כל האמצעים. לפעמים מועיל הלחץ הזה להוציא את הצדק לאור. לפעמים הוא מגונן. בכל מקרה, הוא מנוגד לרוח חוק רשות-השידור.

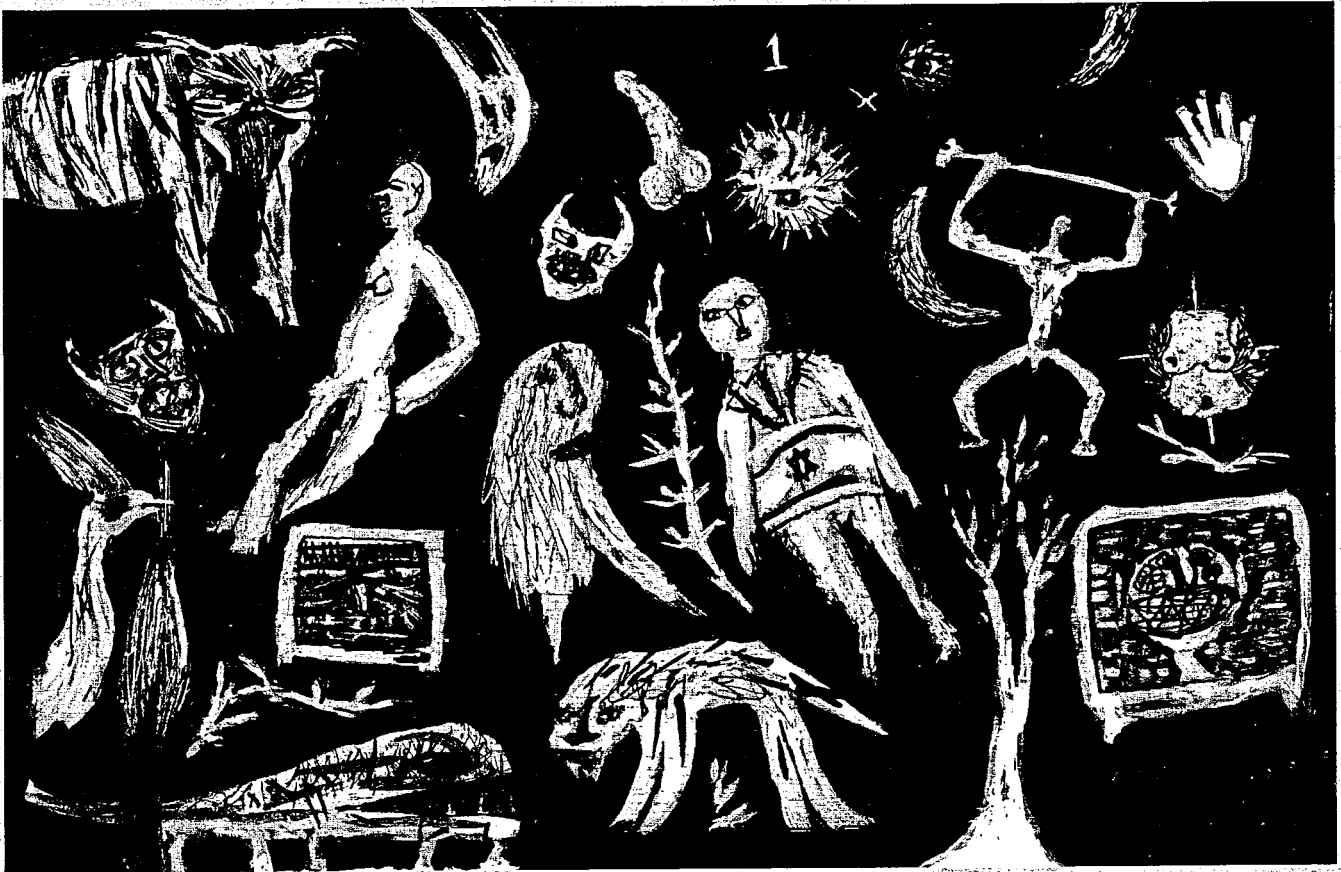
בשיא הקמפיין, פנתה חסון אל התחום הבעייתי מכולם: האזנת סתר. היא הזמינה את מנהל לשכת-ראש הממשלה לשעבר, דוד אגמון, לדירה, קיימה אתו שיחה לא-לציטוט, והקליטה

חסון וחלבי ראויים לכל הכבוד המקצועי, אבל מדוע מיהרו לשרד את הידיעה. אילו היו פותחים בחקירה עיתונאית של ממש, היה סיכוי להשיג תוצאות מרשימות הרבה יותר

אותו בסתר. כדי להוסיף פשע לחטא, היא גייסה לצורך העניין את רפי פרידן, שאת משפטו, בתיקים של האונת סתר, היא אמורה לסקר. הוא גבה ממנה סכום נמוך, יחסית - אפשר לנחש מדוע - שאותו היא שילמה מכיסה. הסרט, או פרטים מתוכו, מצא את דרכו לשוק. הוא הגיע אל אמצעי-תקשורת מתחרים, וגם אל אויביו של אגמון במשרד ראש-הממשלה. להגנתה טענה חסון שפעלה במסגרת החוק. החוק, אולי. אבל איפה האתיקה, ואיפה שיקול-הדעת. זו היתה מעידה קשה, מיותרת. חסון יכולה להתנחם בעובדה, שגם וודוורד וברנסטין, חושפי פרשת ווטרגייט, הסתבכו בעבירה מביכה, מיותרת, בדרכם אל התהילה. אבל התקשור רת הישראלית, שכרעה תחת נטל האונות הסתר לפני חסון, חייבת ללמוד לקח. השימוש בהאוו-נת סתר חייב להיות מצומצם ומבוקר. אם התקשורת לא תלמד לרסן את עצמה, תבוא הכנסת ותיקח ממנה את המיקרופון.

•••

אנשי הערוץ הראשון עשו בפרשה הזאת מה שמצווה לעשות כל עיתונאי: הם התחייבו לפני מקורותיהם, לא לחשוף אותם. ועם זאת, המסמכים שפורסמו מגלים תמונה קצת יותר מורכבת. חלבי, למשל, מסר בעדותו דברים שאמר לו ח"כ אריה דרעי בשיחה שהיתה ביני-

איור: נידית אשר

הם ושהיתה, על פי רוח הדברים, לא לציטוט. עובדה שחלבי לא מצא לנכון לשדר את תוכן השיחה ביניהם בטלוויזיה.

עורך-דין אבי-יצחק נהנה מיחס אחר. זהותו, כמקור העיקרי לחקירת המשטרה, בשמרה בסוד לאורך כל הדרך. שמירת חשאיותו של הפרקליט הפכה לפאוסה, כאשר המשטרה פרסמה את סיכום החקירה. נאמר שם שהחקירה התבססה על עד מרכזי. כל אמצעי התקשורת זיהו את שם העד בלי קושי. רק בערוץ הראשון אסור היה לומר את שמו. כאשר הכתב המדיני, דן סממה, רצה לספר מה אומרים עכשיו אנשי נתניהו על העד המרכזי, מקורבו-לשעבר, היסה אותו חיים יבין בשידור חי. צופי הערוץ הראשון לא הורשו לדעת.

היומרה הזאת, למנוע מהצופים מידע שהם יכולים לקבל בקלות, בשלטוט קל, בערוץ המתחרה, לא מועילה לערוץ הראשון. במקרה של אבי-יצחק היא בעייתית במיוחד. האיש משמש כפרקליטו של בעל עיתון אחד, ופרקליטם של בעלים בעיתון המתחרה. די בכך. עדותו היתה אמינה, ועם זאת, כמו שכתב היועץ המשפטי לממשלה בדברי הסיכום שלו, "הוא החליט החלטה מאוד לא רגילה". לא הייתי רוצה שיחליט החלטות מאוד-לא-רגילות כאלה לגבי עבודתי העיתונאית, גם לא לגבי עבודתם העיתונאית של אחי, גיבורי הטלוויזיה. ■

ני אירועים תקשורתיים פרדיגמטיים ממסגרים ומיידעים את מה שייקרא מעתה ואי-
לך, בהיסטוריה של התרבות הפוליטית הישראלית, "פרשת בר-און": האחד הוא
דיווחה הראשוני של כתבת ערוץ 1 של הטלוויזיה איילה חסון במהדורת "מבט" של

ה-22 בינואר 1997, על נסיון ההשתלטות של גורמים פוליטיים על משרת היועץ המשפטי לממשלה
לה, ועל הקשר שנוצר בין ניסיון זה לבין החלטת הממשלה בעניין היציאה מחברון. דיווח ראשוני
ני זה של חסון, המחזיק ארבע מאות ושלוש מלים, שלא ארך יותר משלוש דקות כולל שאלות
ההבהרה של חיים יבין, חולל את הפרשה כולה. האירוע האחר, מעין ניסיון נעילה של הפרשה
שכנראה לא עלה בינתיים יפה, היה הופעתו הטלוויזיונית, בת שש הדקות וארבעים השניות, של
ראש הממשלה בעקבות פרסום מסקנותיהם של היועץ המשפטי לממשלה ופרקליטת המדינה ב-
20 באפריל, בתום שלושה חודשים של חקירה ובדיקה של המשטרה ושל הפרקליטות.

שתי ההתרחשויות הטלוויזיוניות הללו מלמדות הרבה מאוד על משולש הכוחות העומד בלב
הפרשה, על שלוש האליטות שבאו לכדי עימות במהלך החודשים האלה, ועל כל מה שהן מייצג-
גות בחברה הישראלית - התקשורת, המיוצגת במקרה זה על-ידי הערוץ הראשון של הטלו-
ויזיה; הממסד המשפטי הציבורי, שמייצגים אותו בפרשה זו התביעה הכללית והמשטרה; והמ-
משלה, הנציבת במוקד החקירה והמיוצגת על-ידי ראש הממשלה, משרדו, לשכתו ומקורביו.
כלומר, עסק לנו מצד אחד בשתי אליטות מקצועיות, ארגונים המאוישים בידי עובדי ציבור,
שתיפסת העולם המקצועית שלהם, האתוסים החברתיים המדינתיים שלהם והכשרים הספציפיים-
ים. לכל אחד מהם, הותכו ועוצבו במסה ומעש הסוערים של העשורים האחרונים, והפכו אותם
לאבני יסוד של הדמוקרטיה הישראלית ושל שלטון החוק; כעין "אצולת שירות" שרירה וקיי-
מת, סטרקטורות אורחיות ומרכזיות ועומדות, בלי קשר לאקלימיים פוליטיים משתנים ולחיי-
לופי שלטון, שימשיכו להתקיים ולמלא את תפקידן כל עוד יהיו פשר וממשות לתיבה "דמו-
קרטיה ישראלית". מן הצד האחר ניצב מוקד הכוח השלטוני העליון במדינה, הממשלה והעו-
מד בראשה, איש פוליטי בעל עוצמה אדירה ומתוספת בעקבות חוק הבחירה הישירה, ישות
נבחרת אמנם, אבל חולפת, זמנית לגמרי.

עדית זרטל

חסון נגד לשכת רוה"מ

הערוץ הראשון מימש
את תפקידו באומץ לב
מקצועי וציבורי ראוי לציון
ותוך הפגנת לכידות
פנימית וסולידריות
מרשימות בשורותיו

על חלקן של המשטרה ושל הפרקליטות בפרשה ודאי עוד יכתב. כאן אני מבקשת להעמיד
זה מול זה את שני אירועי התקשורת, זה שפתח אותה וזה שהתכוון לנעול אותה, ובעדות שהם
מעידים על מחולליהם. ואמנם אי-אפשר להגנים בהערכת הגיוני התוכני, המהותי והצורני-
טקסטואלי שבין שני האירועים הללו. בדיווחה המקורי של איילה חסון בטלוויזיה, שנאמר
במלים מבוקרות ומדודות מאוד, וגם מדויקות וממוסמכות בעיקרן, כפי שאנו יודעים היום
בעקבות דו"ח הפרקליטות, מילאה הטלוויזיה הציבורית, ובהמשך התגלגלותה של הפרשה
מילאו בדרך-כלל גם שאר אמצעי התקשורת, בדיוק את התפקיד שגדרש מהם בדמוקרטיה
מודרנית: זריית אור על אחורי הקלעים של העשייה השלטונית וחשיפתו של הכוח הפוליטי
בפעולתו; הפיכתו של השלטון לשקוף יותר, לגראה יותר, ובדרך זו גם מניעת היותו או היע-
שותו שלטון מוחלט, ושימתו באיזונים של ביקורת ציבורית ושל עין ציבורית מפקחת. אין
לתקשורת תפקיד חיוני ואציל יותר מזה. ובסך-הכול ובחשבון סופי, באקלים בעייתי מאוד של
לחצים פוליטיים, איומים פיזיים ונסיונות מכוונים של דה-לגיטימציה אישית ומקצועית, מימש
הערוץ הראשון של הטלוויזיה את התפקיד העקרוני הזה באומץ לב מקצועי וציבורי ראוי לציון
ותוך הפגנת לכידות פנימית וסולידריות מרשימות בשורותיו.

לעומת זאת, נאומו לאומה של ראש הממשלה בעקבות דו"ח היועץ המשפטי והפרקליטה -
בזמן שידור יקר שהופקע בשרירות ובתוקף כוחו השלטוני מאותו כלי שידור ציבורי שאותו
הוא עושה כל מאמץ, זה קרוב לשנה, לסרס ולדלדל - עמד כל כולו בסימן של כחש, האפלה
והסתרה, אותם סימנים שנתנו היועץ המשפטי ופרקליטת המדינה במלותיהם המהוקצעות,
המנומסות, המנומסות מדי, בעדותו המתמיהה של נתניהו בפני חוקרי המשטרה ובהתנהגותו
בכללה במהלך הפרשה. הערב של פרסום דו"ח הפרקליטות היה רגע מבחן אמיתי לנתניהו.
אילו היה איש-אמת, אילו היה מנהיג אמיתי ולא מכשיר תעמולה משוכלל ודיק מערכים שכל
תכליתו לשעתק ולהנציח את עצמו בתפקיד, יכול היה נתניהו להפוך את הערב הזה למנוף
לגאולה אישית ופוליטית שלו. אילו היה מקבל, ולו בפעם האחת הזאת, בהכנעה ובענווה את

פסיקתם המקצועית של היועץ ושל הפרקליטה, ולוקח על עצמו אחריות ציבורית ופוליטית לליקוי המאורות הגרנדיוזי שעמד בבסיס הפרשה, היה יכול גם להשאיר את עצמו בתפקיד - באין כתב-אישום - וגם לחולל סוג של קתרזיס ציבורי ואישי כלפיו, ולזכות באהדה חדשה גם מצד מתנגדיו הפוליטיים. אבל אילו היה עושה כל זאת הוא לא היה נתניהו. הוא יצא אפוא, לפי מיטב סגנונו, במופע ששימשו בו בערבוביה יוהרה ורחמים עצמיים, ריצ'רד השלישי וריצ'רד ניקסון, הסתה פשיסטית בטיבה נגד התקשורת ומפלגות השמאל ותעמולה לאומנית וכביכול פטריוטית. הוא לא איפשר לעיתונאים ישראלים להציג לו שאלות, כלומר למלא את תפקידם החיוני כמייצגי זכותו וחובתו של הציבור לדעת, בשעה קריטית לדמוקרטיה. את הראיון היחיד באותו ערב העניק ל-CNN, אכן מפגן של פטריוטיות ישראלית, וגם בו הפליג בקלישאותיו בדבר שלום בטוח והפרטת המשק הישראלי, בלי קשר לשאלות מראיינו. נכונותה של ממשלה דמוקרטית לשתף את האזרחים בביקורת השלטון אינה רק עניין של

איור: צחי פרבר

רצון טוב, כתב תומס פיין, מאבות הדמוקרטיה האמריקאית, שנתניהו מקיים איתה כביכול סימביוזה אינטימית. חשיפת הכוח ופומביות השימושים בו הן תנאים הכרחיים לגגיטימציה של השלטון, קבע פיין. פעולות הכחש וההסתרה של נתניהו ("מתעורר החשד שמא המניע העיקרי לרצונו של ראש הממשלה נעוץ היה בטעם נסתר", נאמר בין השאר בדו"ח), ולו רק מרגע שהחלה הבדיקה הציבורית בפרשת בר-און, פעולות הסתרה שהגיעו לשיאן הנראה לעין בהיחשפותו הטלוויזיונית (איזה פרדוקסו!) בעקבות הדו"ח, סירובו לומר את כל האמת ולעמוד בביקורת ציבורית ישירה ומיידית, הופכים את ממשלתו ללא-לגיטימית ואותו לראש ממשלה לא-לגיטימי. ממשלה המנסה להסתיר את מגרעותיה, או השואפת למשול באמצעות הונאה או מיסטיפיקציה, אינה ממשלה ראויה, כתב תומס פיין. ■

ד"ר עדיה ורטל היא ראש "פרויקט חילוניות" במכון הישראלי לדמוקרטיה

חשבון ביניים

ידידותה האישית עם ניקסון החליטה באומץ לתמוך בעורך ובעיתונאי אים שחשפו את הפרשה ולאפשר את פרסומה (בניגוד לשיקולים פוליטיים או מסחריים). גם מאחורי איילה חסון היתה שורה של מקבלי החלטות שידעו את גודל ההימור (ר' "והיה אם 2"), את הפיתוי שבב-חירת הדרך הקלה, והחליטו לצאת עם הידיעה. מאז ה-22 בינואר, עת הופיעה לראשונה איילה חסון עם פרשת "בר-און תמורת חברון", הם בוודאי לא ישנו היטב. מוטי קירשנבאום, יאיר שטרן ורפיק חלבי היו הגיבורים השקטים שבין מקור הבטון לאיילה חסון. אך חשוב שיהיה ברור, חייהם הקשים רק החלו עתה (ר' להלן, "די לתשקורת").

ג'ון דין חי פה וקוראים לו שי בוק

בשיאה של פרשת ווטרגייט הרבה ניקסון לתקוף את התקשורת, וכיום הולכים נתניהו ואנשיו באותה הדרך. דמיון נוסף היה בכך שניקסון הפעיל את אנשיו בשליחות ההכחשה, ההתקפה והאיום. בלילו הגדול של סנדו מזור נשלחו אל אולפני הטלוויזיה נציגיו של נתניהו בדמותם של שי בוק, המכחיש הלאומי, ועו"ד יעקב ויינברוט, פרקליטו של ראש הממשלה. ניקסון נעזר או בארליכמן, מיצ'ל, הולדמן, קולסון ודין, שילוב של פרקליטים ודוברים הדי-לשון, ובשילוב דומה עושה היום נתניהו שימוש. שי בוק, אצלי לפחות, מעורר תחושה קשה של "ההתקפה היא ההגנה הטובה ביותר": הוא מתעלם מהעובדות ("כן, הכל קשקוש", הוא מגיב לאחר ההמלצה של צוות החקירה להעמיד לדין גם את ראש הממשלה), רואה בתקשורת ארגון מחתרתי היוזם הפלת שלטון ומגיב במהירות וברחישות המזכיר רות את ג'ון דין. אני מקווה שיזכור את גורלו של דין, שננטש ונטש את להקת ווטרגייט בסדרה של הודאות ששודרו, איך לא, בשידור חי.

כסף, הרבה כסף

אם נחבר יחד את סכומי התביעות שהוגשו (עד היום, וזה בהחלט לא הסוף) על-ידי נמרודי, ששמו נקשר לפרשה בכתבת הערוץ השני ובעיתונים, ועל-ידי עו"ד דן אבי-יצחק – נגיע לסכומים שהיו יכו"ל לחלץ את עולי אתיופיה מהקרוואנים, למחשב את כל בתי-הספר בארץ, לממן את תנועות-הנוער הלא דתיות הנחנקות על-ידי השר המר, ועוד היה נשאר כסף לא מועט לפרויקטים אחרים. מי שמנופף מעל העיתונים חרב כבדה של תביעות כספיות עם הרבה ספרות הם דווקא אלה שמתפרנסים מהעיתונות (דוגמת נמרודי) או מייצגים לעי-תונות (עו"ד אבי-יצחק). מהרטיך ומחריבייך ממך יקומו? לשיאו של פרדוקס ה"בעלות הצולבת" מגיע נמרודי, אשר בתביעתו את חברת החדשות של הרשות השנייה הוא למעשה תובע גם את עצמו, כאחד השותפים בחברה זו. גם זו דרך להכטיח ניצחון ודאי, להיות משני צדיה של תביעה משפטית.

והרי ההדלפות ועיקרן תחילה

הנוהג החדש הפך לקבוע: מתוך כל ישיבה "סגורה", מתוך כל פרוי-טוקול "חסוי", מתוך כל דו"ח "סודי" ומתוך כל סיכום "חשאי" – שטף גואה של ההדלפות. כל מהדורת חדשות ברדיו בטלוויזיה, כל כותרת ופרשנות בעיתונות, נשענו על הדלפות מסודרות וקבועות. ראש הממשלה נחקר מאחורי דלתות נעולות, אבל התקשורת ידעה היטב את תשובותיו (ובעיקר את ה"אני לא זוכר"). סנדו מזור מסרב לומר לפני התקשורת מה בתיק ההמלצות שהגיש לפרקליטות המדי-נה, אבל התקשורת יודעת היטב, ממדליפיה, מה הן ההמלצות, והיא עסקה בנייתוחן עוד לפני שראתה אותן פרקליטת המדינה. וכאשר הגיע תורה של פרקליטת המדינה להגיש את המלצותיה, וגם היא סירבה להציגן לתקשורת בטרם נתן עליהן דעתו היועץ המשפטי לממשלה – כבר הודלפו לתקשורת המלצות הפרקליטת. המדליפים היו בכל דרג ובכל רמה ולגמרי לא ברורים: הם הדליפו לכל אמצעי התקשורת באופן שוויוני לגמרי. רק למפכ"ל המשטרה ולשר לבט"ח חון פנים לא הדליפו דבר, ואלה נאלצו להתבשר מהתקשורת על

כל מלה, כל משפט וכל מאמר שנכתבו, נכתבים וייכתבו על פרשת היועץ המשפטי יהיו זמניים, חשבונות ביניים ארעיים שמשמעותם מתכלית. כי אחרי המלצות המשטרה באו המלצות פרקליטת המדינה, ולאחריה המלצות היועץ המשפטי (החדש), ולאחריהן תגובות הפולי-טיקאים, ובהן גם עתירות לבג"ץ והחלטות בג"ץ ותגובות הפוליטיקאי אים והגלגל סובב הלאה, מותר אחריו הרבה "לקחים" ו"מסקנות" שהתיישנו תוך שעות. לכן גם המלים הבאות נכונות כנראה לזמן כתיבתן בלבד, וגם לכך איני ערב. יש בהן ניסיון ללקט כמה הרהור-רים ותמיהות על חלקה של התקשורת בפרשה.

והיה אם (1)...

והיה אם המקור היצוק בבטון היה פונה דווקא אל... הערוץ השני? מה היה קורה לו הטלפון של איילה חסון היה תפוס והמקור הלחוצי להקדים את מהלכי האחרים היה פונה למחלקת החדשות של הערוץ השני? אני מעז להניח כי שלום קיטל היה נוהג בעניין כמו עמיתו בערוץ הראשון. אל תקלו ראש בהנחה זו, שכן היא משמיטה את הקרקע מתחת לכל מי שטוענים לפוליטיזציה של הערוץ הממלכ-תי, לאינטרס של אנשי רוממה להפיל את הממשלה הנוכחית ול"מאפיה השמאלנית" היושבת בערוץ הראשון ומתנכלת לנתניהו ולאנשיו. אך אם הערכתי נכונה, גם הערוץ השני לא היה נוהג אחרת: גם הוא היה מציב בין פרטי החדשות שלו את הידיעה כי גם שם, בערוץ השני, עושים חדשות עיתונאים מקצועיים שיוצעים מהו "סיפור" חדשותי ומהו מקור אמין. עובדה, הם אפילו נתבעים על-ידי נמרודי, עדות נאה לשיקולים מקצועיים שגברו על שיקולי שיי-כות ובעלות.

והיה אם (2)...

כאשר החליט צוות החקירה המשטרתי להמליץ על העמדות לדין, אפשר היה לשמוע את אנחת הרווחה של אנשי הערוץ הראשון מירוש-לים עד פסגת הכרמל. איילה חסון אצל דן שילון ורפיק חלבי ב"תיק תקשורת" לא הסתירו את ההקלה וחדוות המנצחים. אבל, והיה אם סנדו מזור וצוותו לא היו מגישים את ההמלצות שהגישו אלא מוצאים ש"הכול קשקוש", או לפחות שאין חומר כדי להמליץ על המשך הלי-כים – מה היתה צמרת הליכוד עושה או לאנשי הערוץ הראשון? אני מתחלחל למחשבה על הסכינים החדות והארוכות שהיו נשלפות וחות-כות ללא רחם: הן הרי נשלפו כבר במערכת הבחירות, הוצגו לראו-וה בחגיגת הניצחון שלאחר הבחירות ובסדרת ראיונות נקמניים שהע-ניקה שרת התקשורת לימור ליבנת. רגשות הנקם והרצון להתחשבן עם התקשורת העוינת היו שם כבר קודם, אך לו היה נחשף הערוץ הראשון כמי שהעליל – ספינת הדגל מרוממה היתה מוטבעת באש סמיכה יותר מזו שנורתה על אלטלנה.

הגיבורים השקטים

כאשר התקשורת תורמת לחשיפה אמיצה של שחיתות בשורות הבכירות של מינהל המדינה, מתבקשת ההשוואה למקרה ווטרגייט. גם אז חשפו שני עיתונאים, וודורד וברנסטין, את פרשת ההקלטות והמתיקות של אנשי ניקסון בידיעת ניקסון. אולם מאחורי וודורד וברנסטין היו גיבורים שקטים: עורך ה"וושינגטון פוסט", ביל ברעד-לי, שהחליט "ללכת עם" הסיפור, לבדוק אותו ולהילחם על אמינו-תו, וגיבורה-סמויה אחת – בעלת העיתון קתרין גראהם, שלמרות

החלטות והמלצות. משהו דולף מאוד בממלכת הפרקליטות והמ- שטרה, ולפחות מההבט הזה צדקו המבקרים שכיוונו את ביקורתם לשיתוף הפעולה תלא רצוי בין התקשורת למדליפיה.

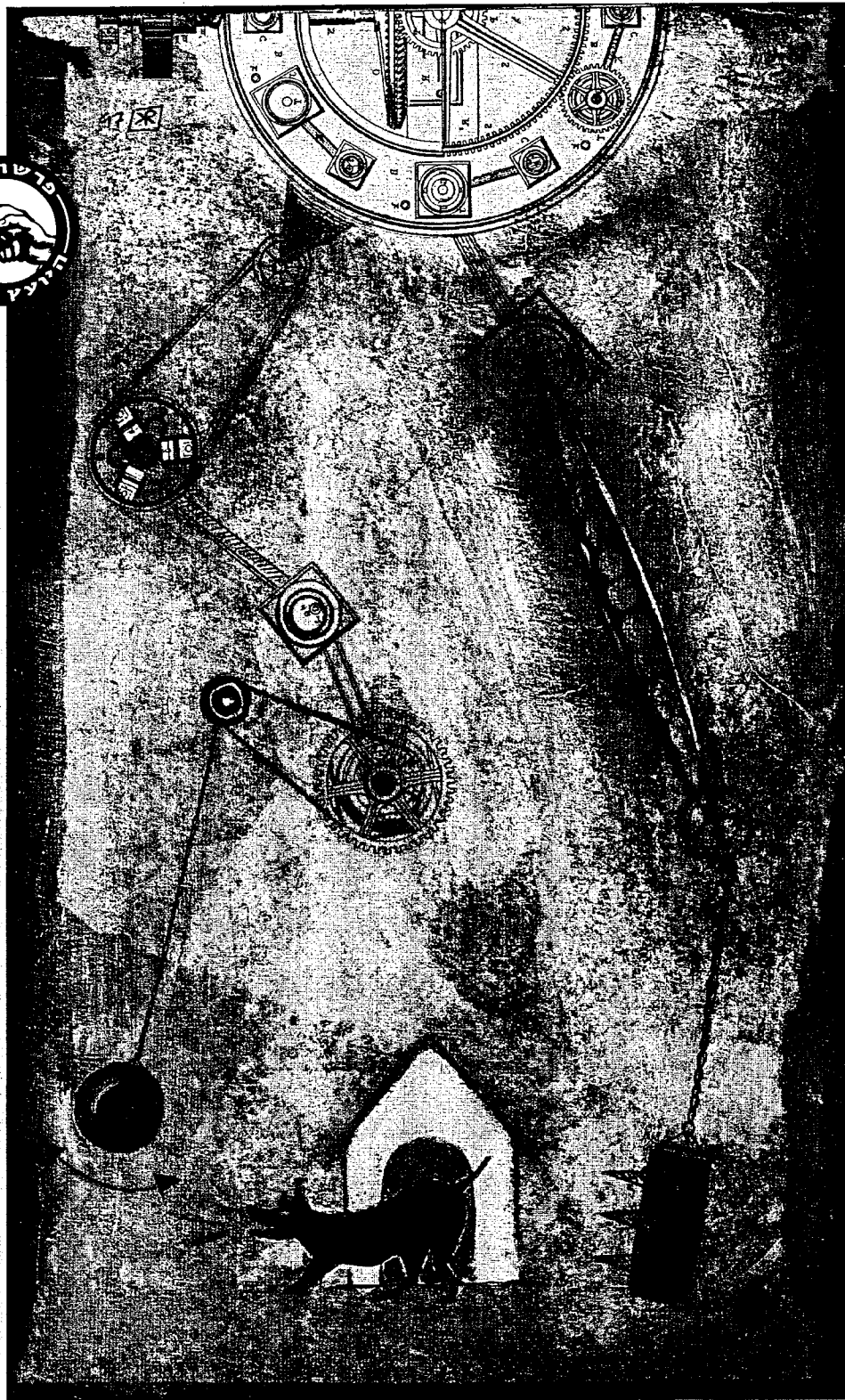
כאשר המוזות רועמות, ועוד איך

לשון הסיקור התקשורתית של הפרשה התמקמה באחד משני הקצוות המנוגדים: מחד היו אלה הדיווחים הדרמטיים על "יום-כיפור פוליטי", על "פצצה" ועל "רעידת אדמה", שצבעו בצבעים עזים את המשבר הפוליטי והביאו אותו לדרגה של אסון לאומי או לפחות משבר שלא היה כמוהו. נשכחו מחדלי מלחמות יום-הכיפורים ושלום-הגליל, נדחקו אסונות המסוק ופיגועי הטרור, והכול החוויר לעומת יכולתו של כתב לחלץ משפט מפי אריה דרעי או חיך חוח של השר יהושע מצא, שנהנה מכל רגע של עדנה תקשורתית. מאידך נטו חלק מהדיווחים התקשורתיים לבחור בקצה הבידורי-קליל של רצף הרצינות. למזלם של הבוחרים בסגנון הקליל, הגיעה הפרשה לשיאה סמוך לחג הפסח, ומכאן התבקש כביכול השימוש במטאפורות של חג החירות: החל מ"ביעור החמץ", "אכילת מרור", "הדגדיא" וכלה ב"ארבעת הבנים" כנגדם דיברה התורה (ביבי, צחי, איווט ודרעי השקולים, אליבא דנחום ברנע, ללא-תם, לא-חכם, רשע ושאינו יודע לעצור באדום). מזלנו שלא היה פורים החג הסמוך לשיא האירוע, כי אז היינו נדונים מן הסתם לאוזני המן, סריסים, ותליות המוניות.

די לתשקורת

בעיקול הדרך לירושלים, מעט לפני מגור לטרון, על הגדרות לצד הכביש, מצאתי תמיד את הסמן הנמוך ביותר של עמדות הימין הישראלי. שם, על עגלות

הפוכות וכרזות בר, נכתבו סיסמאות קשות והכרזות תמיכה קיצוניות. אתמול ראיתי שם, באותיות ענק, את ההכרזה "די לתשקורת", אם אני קורא נכון את הכרזות, את דברי המטלפנים לרדיו ומליגנים על תקשורת שנואה - הרי ימים קשים נכונו לתקשורת הישראלית. גיבורי התהילה של חשיפת פרשת בר-און, אבירי ההתלפות והנבואות על נפילת הממשלה מוטב שיעטו את השכפ"צים העבים ביותר ויתכוננו היטב למתקפת הנגד של העם נגד תקשורת

איור: רקפת כונן

עוינת". אם בשיאה של החקירה, ולמרות הגילויים, היו כה רבים מ"עמך" וממנהיגיו ששיווחו על התקשורת ותיעלו אליה כל תסכול ומרידות, הרי לאחר הסערה תהיה זו הרעשה כבדה וחסרת רחמים. מן הראוי שאז יהיו בין מעוזי האקדמיה הניבטת ממרחק בטוח מי שייחד לץ להגנתה של העיתונות המותקפת, כי כל כלב שמירה של כל דמו-קרטיה, אחרי שהומת, לא ישמור יותר. ■ פרופ. גבי יומן הוא ראש החוג לתקשורת באוניברסיטת חיפה

איור: ארתור אבני

העד המרכזי

פרשת בר-און היא דוגמה קיצונית להשפעתו של עו"ד דן אבי-יצחק על התקשורת הישראלית ובאמצעותה על המערכת הפוליטית. יש דוגמאות נוספות

העד המרכזי של המשטרה לבין המקור של איילה חסון, ניתן האישור הפומבי שהשניים הם אחד.

עורך-דין אבי-יצחק יצא מהפרשה, לפי שעה מכל מקום, על תקן האזרח הנאמן שנקט צעד יוצא דופן וסיכן את שמו ומעמדו ופנה לתקשורת כדי לבער את השחיתות. זה מעניין, כי עורך-הדין אבי-יצחק אינו אוהב בדרך-כלל את האופן שבו העיתונות מסקרת עניינים שהוא מעורב בהם. עד כדי כך אינו אוהב, שבשנים האחרונות לקח את העניינים לידיו ויותר ויותר הוא משגיח על הסיקור בעצמו.

של דבר, מילאה התקשורת תפקיד חיובי בחשיפת נושא קשה וכאוב. כמובן, לשם כך היה צורך במקור, שבמקרה דגן החליט החלטה מאוד לא רגילה.

מאוחר יותר שאל העיתונאי נחום ברנע את רובינשטיין למה התכוון כשכינה את החלטתו של אבי-יצחק - להעיד נגד לקוחו - "לא רגילה". "כשאמרת לא רגילה", השיב רובינשטיין, (התכוונת) באמת למה שתיארת, למצבו של עורך-דין מול לקוחו, אני לא אכנס מעבר לכך, זה מסור לעורך-דין דן אבי-יצחק". כך, מתוך הבלבול של רובינשטיין בין

ינאל מוסקו ואביאל לינדר

במתח שליווה את מסיבת-העיתונאים שבה נמסרו מסקנות היועץ המשפטי לממשלה והפרקליטות בפרשת בר-און, נבלעה עובדה מעניינת. אליקים רובינשטיין אישר למעשה שדן אבי-יצחק הוא המקור שהביא לחשיפת הפרשה בתקשורת. רובינשטיין לא התכוון מראש לעשות זאת; הוא הוכשל על ידי נחום ברנע. בהקריאו את פרק הדו"ח שעסק בתפקוד התקשורת אמר היועץ המשפטי: "בסופו

יש לו עיתון-בית שבו הוא מסוגל להשפיע מה יכתב אודותיו, מתי ועל-ידי מי. זהו עיתון גדול ושמו "מעריב". בעיתון הגדול ממנו, "ידיעות אחרונות", יש לאבי-יצחק לקוחות נכבדים הדואגים לשמור על שמו הטוב. לאח-רונה נכשל נסיונם למנוע פרסומים לא מחמי-אים עליו, אבל בעתיד עשוי הדבר לבוא על תיקונו, אם ינצח אבי-יצחק במאבק המשפטי שהוא מנהל למען לקוחות אלה על השליטה ב"ידיעות אחרונות".

את העיתונים וכלי התקשורת האחרים מרתיע עו"ד אבי-יצחק מטיפול אגרסיבי בו או בלקר-חותיו באמצעות אזהרות על הגשת תביעות דיבה, או תלונות סובידיציה. מצד שני, הוא עצמו משפיע על סיקור משפטים שהוא מנהל, באמצעות הזנת כתבים במידע ובפרשנות. כשמוסיפים לכך את העובדה שאבי-יצחק עמד מאחורי חשיפת פרשת בר-און, ומאחורי פרסו-מים מסוימים מאז שנפתחה החקירה, אין מנוס ממסקנה שהוא אחד האנשים המשפיעים על התקשורת הישראלית, ודרכה על האווירה הצי-בורית ועל המערכת הפוליטית.

את קו פרשת המים ביחסי השנאה-אהבה של עו"ד דן אבי-יצחק עם העיתונות ניתן לסמן ביום שבו קיבל עליו לייצג את אריה דרעי. עד אז אבי-יצחק התכתש עם העיתונות: מפעם לפעם איים בתביעת דיבה בעניין כלשהו, מפעם לפעם נעקץ בכתבה שעוררה את רוגזו. אבי-יצחק היה פרקליט בעל שם עוד לפני שייצג את דרעי, אבל לא הירבה להופיע מיוזמתו בתקשורת. תיק דרעי הביא למפנה: אבי-יצחק הבין, כנראה, שעל מנת להתמודד עם הסיקור העוין של "ידיעות אחרונות" כלפי לקוחו עליו לגייס לטובתו את העיתונות וכלי התקשורת האחרים, או לפחות להרתיע את העיתונאים שאינם יכול להעביר לצדו. נראה שההתנסות הזו גרמה לו להתודע אל מקורות כוחה של התקשורת. אירוע הכניעה הראשון של העיתונות מתועד בעמוד 4 של "מעריב", 18 בפברואר 94. נפרש שם מכתב תגובה חריף של אבי-יצחק לכתבתה של עינת ברקוביץ' אשר התפ-רסמה במוסף "מעריב" כחודש קודם לכן. הכתבה, אשר עסקה בצוות עורכי הדין של דרעי, תיארה את אבי-יצחק - באמצעות שלל דוגמאות בלתי מחמיאות - כפרקליט קטנוני וגאוותן. במכתב התגובה טען אבי-יצחק ש"רוב רובם של הדברים האמורים בכתבה זו הינם פרי המצאה ודמיון בלבד, ואין להם קשר כלשהו למציאות או לעובדות הנכונות. יתר על כן, לגבי חלק גדול מן הדב-רים אני אף מתקשה להאמין כי מישהו מסר אותם לגבי עינת ברקוביץ', ויותר קרוב אני לחשוב כי אין הם אלא פרי דמיונה שלה, דמיון עצמאי ומרקיץ שחקים".

עינת ברקוביץ' גילתה את המכתב המשמיץ אותה מקצועית ואישית, ללא תגובתה, רק

כשקראה אותו בעיתון. מכתבו של אבי-יצחק הגיע למערכת "מעריב" שלושה ימים לאחר פרסום הכתבה של ברקוביץ'. היא עמדה על כך שביכולתה להוכיח את כל מה שכתבה. עורך המוסף, אמנון רבי, הונחה על-ידי עופר נמרודי לנהל מו"מ עם אבי-יצחק על מנת לסיים את הפרשיה בשקט. בתיה פלדמן תיארה בשבועון "שישי" כיצד ייבש אבי-יצחק את רבי שעתיים בחדר ההמתנה, רק כדי לומר לו שהוא עומד על כך שתגובתו תפור-סם במלואה במוסף, לא במדור מכתבי קור-אים, וללא תגובתה של ברקוביץ', שאם לא כן ישקול לגשת לבית-המשפט. בסופו של דבר, הוריד עופר נמרודי הוראה לעורך הלילה לפרסם את המכתב במיקום שבו פורסם. על-פי פלדמן, טענו יעקב ארז ואמ-נון רבי מאוחר יותר שלא ידעו על כך.

אחרי פרסום מכתבו של אבי-יצחק נערכו היחסים בין עינת ברקוביץ' לבין עורכיה, ובעקבות עוד כמה תקריות עזבה סופית את "מעריב". אחת התקריות האחרונות היתה גם היא בעניין דן אבי-יצחק. ברקוביץ' הציעה לעורכיה לסקר עבור מוסף האקטואליה את משפט דרעי. לפני שנענתה בחיוב בדקו ראשי "מעריב" עם דן אבי-יצחק אם מקובל עליו שברקוביץ' תהיה אחרית לסיקור.

עוד קודם לכן היה לאבי-יצחק קשר עקיף לעיתון: אשתו, נעמי, פירסמה בשנות השמו-

ב"מעריב" הוא יכול להשפיע על מה שנכתב עליו; גם בין בעלי "ידיעות אחרונות" יש לו השפעה

נים מדור ב"מעריב" של סיפורים מבתי-משפט. שני ספרי ילדים מפרי עטה יצאו בהוצאת "מעריב", וגם הרומן הבא שלה למבוגרים ייצא שם בקרוב. כלתם של הזוג, יעל אבי-יצחק, עבדה בדרסס הירושלמי של העיתון. לפני כשנתיים דיווחה על פרצה בחוק שתאפשר לאהוד אולמרט לסגור את האוריינט'האוס. הניסוח היה "בדיקת 'מעריב' העלתה ש... באותו זמן היה דן אבי-יצחק אחד מיועציו המשפטיים של אולמרט.

הזיקה המשפחתית לא מנעה מ"מעריב" לסקר את אבי-יצחק גם בנימה ביקורתית לפני שהתהדק הקשר בינו לבין נמרודי. אחרי אחת מפלישות המתנחלים לבתים במזרח ירושלים תיאר הכתב יוסי לוי כיצד פרקלי-טם, דן אבי-יצחק, שוחח ארוכות מתוך מכו-ניתו המחוממת עם מפקד המחוז, חיים אלבל-דס, שעמד בגשם. אבי-יצחק לא היסס אחרי הפרסום להתקשר ללוי ולמחות שלא היו דברים מעולם, אבל זה השיב לו שצפה בו בעצמו, ממכונית שחנתה ממול, "מעריב" גם

דיווח כיצד התיש אבי-יצחק ארבע שעות את ועדת הכנסת, בטיעונו נגד הסרת הסיניות של רפאל פנחסי.

הקשר בין אבי-יצחק לעופר נמרודי התהדק מאז ש"מעריב" שכר את שירותיו של הפרק-ליט במשפט דיבה גדול שהוא מנהל נגד "כל העיר", ומאוחר יותר גם לסגנר עליו בפרשת האונות הסתר. מאז הפך עו"ד אבי-יצחק לכוכב זוהר בשמי המשפט הישראלי, כפי שהוא נשקף בדפי "מעריב". דבריו באולמות המשפט ותמונותיו מחוצה להם הובאו בהרח-בה ובהבלטה רבה, לא רק כשוה גוגע לנמרודי די ול"מעריב", אלא גם למשפט דרעי. "כמו שהדברים נראים עכשיו", נכתב ב"מוסף לשבת" של "מעריב" ב-23 לספטמבר 1994, "התובע יהושע רוניק בצרות. כבר שנים הוא מנהל את תיק החקירה של דרעי, ובכל זאת הופעתו בבית-המשפט מעוררת עצבנות, לחץ וחוסר שביעות רצון. ומולו, הסניגור דן אבי-יצחק מנהל חקירה ממוקדת ונינוחה ומתבל אותה בהקנטות המוציאות את רוניק פעם אחר פעם משיווי משקלו".

דוגמה נוספת מיום 25.4.95 אינה מזכירה את סגנונו המתיש והקטנוני של אבי-יצחק, כפי שתוארו ב"מעריב" בעניין פנחסי, ותחת זאת משווה לו אופי של רצינות וקפדנות המביאות לידי הצלחה: "שמולביץ, שנראה מאושש ומחויך עם כניסתו לאולם, איבד את רענותו בחקירתו הנגדית המתישה, על-ידי סניגורו של דרעי, עו"ד דן אבי-יצחק. הוא נדהם לשמוע מהסניגור שהוא עדיין חבר הנהלת עמותת משתכני הר-שמואל. הפתעת אותי, אמר". אף שהידיעה כולה הוקדשה לסיקור עדותו של שמולביץ, היא לוותה בצילום גדול ומחמיא של אבי-יצחק מחייך למצלמה, ובצי-לום קטן בהרבה של שמולביץ' עצמו.

מיני הישגים של אבי-יצחק במהלך המשפ-טים המסוקרים על-ידי "מעריב", למשל פסילת עדות משה ויינברג במשפט דרעי או דחיית בקשת ההגנה במשפט הדיבה נגד "כל העיר" לחשוף את שכרו של תחקירן "מעריב" רונאל פישר - מובאים ב"מעריב" בהבלטה יתרה. מהצד האחר, מהלכים משפטיים חשו-בים אשר אינם נוחים ללקוחותיו של אבי-יצחק במשפטים אלו, כגון עדות שר החקל-אות לשעבר אריק נחמקין במשפט דרעי, לא דווחו ב"מעריב" כלל. לסיקור מן הסוג הזה, לאורך זמן, יש השלכות מעבר לליטוף האגו של הפרקליט המצטיין. כך לפחות מאמין דן אבי-יצחק עצמו, כפי שאפשר ללמוד מדבריו בתוכנית "שטח הפקר" 26.3.97, שדנה בתופ-עה המתפתחת של אנשי ציבור השוכרים יחצינים ללוות את משפטיהם. "אין לי צל של ספק ששופט מושפע מתקשורת מסויבת", אמר אבי-יצחק. באותה תוכנית הוא גם גילה את דעתו על העיתונאים:

"מנסיובי במשך עשרות שנים, הרמה המק-

צועית של כתבי המשפט, אם ניתן לה ציון, היא בין מינוס אחת לאפס. רובם ככולם אינם אנשי מקצוע והם מתעצלים לעשות את העבודה. הרבה כתבים מדווחים על משפטים כאשר לא היו בכלל באולם בית-המשפט. גם אם עורך-הדין המלומד צודק בביקורתו לגבי חלק מהכתבים, אין לו על מה להלין. הוא עצמו מסר לכתב "מעריב", שלא נכח באולם, דיווחים מהדיון. הכתב יהודה גולן, ששימש כמה פעמים כתב מחליף במשפט דרעי, הביא ציטוטים נרחבים מדבריו של אבי-יצחק למרות שלא נכח באולם. צריך לציין שלא מופק פרוטוקול משפט ביום הדיון, אלא רק למחרת במקרה הטוב, כשהידיעה בעיתון כבר מודפסת. יהודה גולן בתגובה: "הוא ממש לא הכתיב. יש דיונים ארוכים שיושבים ויוצאים באמצע, אז אחר-כך אני שואל מה התרחש במהלך המשפט. בסך-הכול החלפתי במשפט דרעי כארבע פעמים. דיברתי גם עם התובע, יהושע רוניק, פעמיים. פעם אחת דיברתי עם גבות תל-צור ופעם אחת עם דן אבי-יצחק. דן אבי-יצחק זוכה ב"מעריב" לעתים לקבל מראש ידיעות שבהן הוא מוזכר, לאשר אותן לפרסום או לערוך בהן שינויים. בדרך-כלל הדבר נעשה באמצעות הפאקס במשרדו. כשידיעות עוברות מדן אבי-יצחק ל"מעריב" או להפך, הן עשויות לעבור מפעם לפעם גם דרך עופר נמרודי. תגובת "מעריב": "הטענה כאילו עיתון 'מעריב' נוהג להעביר לעיונו של עו"ד דן אבי-יצחק ידיעות הנוגעות לו אישית בטרם פרסומן אינה נכונה. עו"ד אבי-יצחק הינו אחד היועצים המשפטיים של עיתון 'מעריב'. במקרים שבהם זקוקה מערכת 'מעריב' לעצה משפטית לפני פרסום ידיעה, כדי שהפרסום יעלה בקנה אחד עם הוראות החוק, היא פונה לעו"ד אבי-יצחק או לעורכי דין אחרים לפי הנסיבות. עו"ד אבי-יצחק מסרב ליתן עצות משפטיות ל'מעריב' בנושאי ידיעות כאמור, במקרים שבהם הוא סבור כי עלול להתעורר ניגוד אינטרסים".

גם עו"ד אבי-יצחק בתגובתו מכחיש שהוא עובר על ידיעות הנוגעות בו, טרם פרסומן: "לעתים אני מתבקש, כיועץ משפטי של העיתון, לערוך בדיקה משפטית של כתבות. אם מדובר בכתבה הנוגעת לי אישית, או בכל מקרה של חשש אחר לניגוד אינטרסים - אני מסרב לעשות כן".

ההשפעה שהשיג אבי-יצחק על הפרסומים ב"מעריב" לא סיפקה אותו במה שקשור למשפט דרעי והוא תידרך כתבים מכלי-תקשורת אחרים המסקרים את המשפט (זו תופעה מקובלת בין עורכי-דין וכתבים). עו"ד אבי-יצחק: "אני נמנע מלתדרך כתבים מיוזמתי. בדרך-כלל אני נמנע מכך גם כשאני מתבקש לכך על-ידם או על-ידי הלקוח. הדבר ידוע היטב לכל כתבי המשפט המסקרים משפטים שבהם אני מופיע, הוא בבחינת 'מן

המפורסמות', וכתבים התרעמו על כך של פעם. גישתי זו נובעת הן מהשקפתי העקרונית והן משום שלדעתי הרמה המקצועית של חלק מכתבי המשפט היא כה נמוכה כך שממילא אין סיכוי שבינו הסברים משפטיים סבירים או שיידעו להעבירם לקהל הקוראים. באותם מקרים נדירים שבהם אני נענה לבקשה להסביר לכתב נקודה זו או אחרת - ואלה מקרים נדירים - אני מדייק בהסבר ונותן אותו בצורה מלאה, אובייקטיבית וללא 'צבע'. גם דבר זה ידוע והוא מן המפורסמות בקרב כתבי המשפט, הסומכים על דבריי והיודעים שלעולם לא אטעה אותם". כתבים מעידים שאבי-יצחק יצר עימם קשר מיוזמתו כמה וכמה פעמים, כדי להסב את תשומת לבם למהלכים משפטיים, וזאת גם במקרים שבהם הכתבים נכחו בדיון.

אבי-יצחק הגיש תלונה ליועץ המשפטי לממשלה על עבירות סוביודיצה לכאורה שעברו "ידיעות אחרונות" ו"הארץ". הפרסום ב"ידיעות אחרונות" עסק בעדותו הצפויה של שר החקלאות לשעבר אריק נתמקין במשפט דרעי. הפרסום ב"הארץ" היה לקראת עדותו של מנכ"ל משרד ראש הממשלה דאז, שמעון שבס, והופיע בטורה של חנה קים, אשר כתבה שאם שבס יעיד בבית-המשפט את אשר מסר בחקירתו במשטרה "הוא יהיה בבעיה".

אבי-יצחק העביר את העתק מכתב התלונה ל"מעריב" והעיתון פרסם אותו בהרחבה. בתשובתו ליועץ המשפטי לממשלה הצביע עורך "הארץ", חנוך מרמרי, על עבירות סובי

נגד כלייתקשורת אחרים הוא פועל בשיטה של אזהרות בהגשת תביעות דיבה ותלונות על עבירות סוביודיצה

יודיצה לכאורה במכתבו זה של אבי-יצחק, היועץ המשפטי לממשלה, מיכאל בן-יאיר, גרס כי בפרסומים האמורים של "ידיעות אחרונות" ו"הארץ" היה כדי להשפיע על העדויות העתידיות, והזהיר את עורכי שני העיתונים כי עברו לכאורה עבירת סוביודיצה וכי אם יתמידו בפרסומים כאלה יינקטו נגדם הליכים.

חנה קים: "אני מניחה שהמטרה של דרעי, דרך אבי-יצחק, בהוצאת נשק הסוביודיצה מהנפטלין, היתה לשגר אזהרה לשאר העיתונאים: מי שיהיה בסדר ויאמץ את התדריכים של אבי-יצחק, לא יתלוננו נגדו בגין עבירה על חוק הסוביודיצה. מי שלא ינהג כך, מסתכן בתלונה על כל מלה לא והירה".

השימוש בחוק הסוביודיצה היה לגיטימי

מבחינת אבי-יצחק, הוא רק שכת לדאוג לריסון עצמי גם ב"מעריב": בידיעה מאת הכתב שמואל מיטלמן נכתב כי סניגורו של דרעי "הצליח לערער את מהימנותו" של עד המדינה. התובע במשפט דרעי התקומם על הדיווח והתלונן אצל בן-יאיר. בכירור שנערך הסתבר שהניסוח המקורי של מיטלמן היה שאבי-יצחק "ניסה לערער את מהימנותו". לדיווח המגמתי, כפי שהבין היועץ המשפטי מתגובת "מעריב", אחראית "יד נעלמה של מאן-דהוא במערכת שלא נכח באולם בית-המשפט". העניין הזה זיכה גם את "מעריב" באזהרה של נקיטת הליכים בגין סוביודיצה. (מיקבץ התלונות מופיע בספרו של משה נגבי "חופש העיתונות בישראל").

שיטתו הבדוקה של אבי-יצחק למניעת פרסומים פוגעים בו או בלקוחותיו היא שיגור מכתבי אזהרה בתביעת דיבה. הוא אינו מהסס לעשות זאת גם כאשר העניין העומד להתפרסם נכון מבחינה עובדתית. שוב, מבחינתו זה צעד בהחלט לגיטימי. עורכים ויועצים משפטיים שמקבלים מכתב כזה מאבי-יצחק נוטים לנקוט זהירות וקפדנות יתר לפני פרסום הידיעה, אם בכלל.

בדצמבר '85 פרסם העיתונאי משה הורביץ בשבועון "כותרת ראשית" מעשה מופלא: עו"ד דן אבי-יצחק השיג לעצמו מכונית מרצדס מפוארת, שמחירה היה אז קרוב ל-100 אלף דולר, תמורת 30 אלף דולר בלבד. לשם כך השתמש באדם בשם אילן אמויאל שנרשם כבעל המכונית, אשר הובאה לארץ כמונית, ולכן היה מחירה שליש ממכונית זהה בשוק החופשי. למעשה שימשה "המונית" את עו"ד אבי-יצחק בלבד, ואמויאל שימש כנהגו הפרטי. בעקבות פניית "כותרת ראשית" לקבלת תגובה, נקט אבי-יצחק שני צעדים. ראשית, דאג שעל גג המרצדס יותקן מיד שלט מואר של מונית ("כובע", בלשון הנהגים), ושנית איים בתביעת דיבה לא רק על "כותרת ראשית", אלא גם על עיתונים אחרים שרצו לטפל בסוגיה לאחר הפרסום בשבועון. העיתונים אכן לא פרסמו דבר בנושא.

בעקבות הפרסום ב"כותרת ראשית" פתחו חוקרי המכס בחקירה, שהביאה לכך שהמפקח על התעבורה החליט לבטל את רשיון המונית שניתן לאמויאל. הוגשה עתירה לבג"ץ בשמו של אמויאל, באמצעות משרד עורכי הדין שפאר-את-סיטון. זמן קצר קודם לכן, הביא עו"ד אבי-יצחק לזיכוי המלא של אחד השותפים במשרד זה, חגי סיטון, במשפט שהמדינה ניהלה נגדו על אשמה של מסירת עדות שקר במשפט נגד בעלי מוסך בירושלים. לפני שבג"ץ נתן את החלטתו, אייל אבי-יצחק, בנו של נשוא כתבה זו, הסיע במכונית המרצדס אנשים ברחבי ירושלים והחתים אותם על הצהרה יוצאת דופן שלפיה נסעו במונית זו תמורת תשלום ואפילו קיבלו שירות אדיב.

בג"ץ לא התרשם מהמהלך ודחה את העתירה. בפרשת בר-און הביא עו"ד דן אבי-יצחק לכאורה למיצוי את השפעתו ויכולת ההשפעה שלו על התקשורת. הידיעה הראשונה על מינויו הצפוי של רוני בר-און פורסמה יום לפני המינוי בפועל. זאת היתה ידיעה בלעדית של "מעריב" ב-9 בינואר, כלומר ידיעה שהגיעה לרפוס ב-8 בו. באותו יום, כידוע עתה, הוסרה מועמדותו של דן אבי-יצחק לתפקיד בהתייעצות אצל ראש הממשלה. כעשרה ימים אחר-כך דיווחה איילה חסון על פרשת בר-און. כלייתקשורת שונים מצאו שביום הפרסום, כשש שעות קודם לכן, שוחחה חסון עם אבי-יצחק בבית-אסיה בתל-אביב. אבי-יצחק אישר את דבר הפגישה וסיפר שיתחתם נסבה על משפט האוננות הסתר בעיתונים, ולא על פרשת היועץ המשפטי.

ב-20 בפברואר, יום לאחר התפטרות אבי-יצחק מייצוגו של דרעי, סיפקה חסון ידיעת המשך שהיוקה בעקיפין את טענתה על הקשר בין דרעי לבר-און. חסון סיפרה שבוע לפני שפורסם "מעריב" על מועמדות בר-און התקשר הכתב אופיר חכם אל בר-און ושאל אותו האם נכון שהוא המועמד המוביל למיש-רת היועץ המשפטי. בר-און הכחיש וזמן קצר אחר-כך, על-פי חסון, טילפן דרעי אל עופר נמרודי וביקש ממנו לא לפרסם את הידיעה בדבר מינויו הצפוי של בר-און. דו"ח הפרק-ליטות אישר ידיעה זו של חסון. הידיעה אכן עוכבה לפרסום מספר ימים. באותם ימים התנהל המירוץ על משרת היועץ המשפטי בין אבי-יצחק לבר-און. כאמור, ביום שבו הוסרה מועמדותו של אבי-יצחק, ירדה לרפוס "מעריב" הידיעה על מינוי בר-און.

כאן נשאלת השאלה מה פתאום המו"ל, עופר נמרודי, שהשעה עצמו לכאורה מתפקיד העורך הראשי בעקבות הגשת כתב-האישום נגדו בפרשת האוננות הסתר, עיכב ידיעה לפרסום במשך כשבוע? תגובת "מעריב": "האפשרות שעו"ד בר-און הינו מועמד לתפקיד היועץ המשפטי לממשלה הגיעה לידיעת עופר נמרודי מפיו של ח"כ אריה דרעי, אשר פנה אישית לנמרודי. אך טבעי הוא שכמו"ל "מעריב" סייע נמרודי בנסיבות אלו למערכת "מעריב" לבצע את הבדיקות העיתונאיות הנדרשות כדי להביא את הידיעה לפרסום. "מעריב" והעומדים בראשו לא נכנעו ללחציו של ח"כ דרעי שלא לפרסם את הידיעה, וכוכור היא אכן פורסמה בלעדית ב"מעריב", לאחר מיצוי הבדיקות לצורך אימותה".

ב-19.2.97 חשף "מעריב", בלעדית, את הידיעה המרעישת על התפטרותו של דן אבי-יצחק מייצוג אריה דרעי. הידיעה הופיעה כציטוטים מפי מקורבי אבי-יצחק, אך למעשה היא הביאה את מכתב ההתפטרות בשלמותו, מבלי שיוגד שזהו המכתב. ביומן הבוקר של קול-ישראל העלו את דרעי לשידור, והכתבת

אסתי פרו הקריאה לו את מכתב ההתפטרות מלה במלה. דרעי טען שלא קיבל את המכתב, אבל ברדיו לא ממש האמינו לו. האפשרות שעורך-הדין הנכבד העביר לעיתון ולרדיו את המכתב לפני שהגיע ללקוחו לא התקבלה על דעתו, אבל בדיעבד הסתבר שאבי-יצחק העביר את המכתב בפאקס ללשכתו של דרעי בשעת לילה מאוחרת, לפני הפרסום. הידיעה הגיעה לדסק החדשות של "מעריב" ב-11 בלילה. ראש הדסק, עמוס רגב, הקריא אותה בחזרה בטלפון לאבי-יצחק, מלה במלה, והלה אישר סופית את הפרסום.

למחרת שוב פרסם "מעריב" את אותם הדברים עצמם - שהופיעו הפעם כמכתב ההתפטרות כלשונו - בלוויית תמונה גדולה של

יש לו דעה רעה מאוד על כתבי משפט ועל רמתם המקצועית והוא אינו עושה סוד מכך

אבי-יצחק המחייך ותחת הכותרת הענקית "כל מלה מדויקת ושקולה" (ציטוט מדברים שאמר אבי-יצחק ערב קודם בערוץ הראשון). באותו גיליון, בעמודי החדשות, הופיעה כתבת הלל על אבי-יצחק מאת חגי ורד. "אבי-יצחק נחשב אדם קפדן, לוחמני ולוא-לי", נאמר שם, "הוא מנהל אורח חיים צנוע ולא נהנתן". שם התואר "צנוע" יופיע גם למחרת ב"מעריב" בכתבת הלל נוספת מאת טל בשן במוסף לשבת.

אבי-יצחק אכן מנהל אורח חיים צנוע, להו-ציא את חיבתו למכונות מרצדס שעליות לא יכלה, אולי, טל בשן לדעת מכיוון שאיזכור על כך לא הופיע בארכיון "מעריב". אלא שקשה להבין כיצד כתבת דיוקן מקיפה על אבי-יצחק מכילה רק סופרלטיבים מחמיאים בנוסח "הדבר היחיד שמעניין אותו זה החוק. וכמי שהחוק הוא כל חייו - כבוד החוק ובית המשפט חשובים לו יותר מכל דבר". בשן לא הזכירה, למשל, את הטענות על קטנוניותו של אבי-יצחק בענייני כספים למשל, פירטה רק תיקים שבהם ניצח ולא ציינה אפילו תיק אחד שבו הפסיד (ויש יותר אחד).

טל בשן: "אני פשוט לא התייחסתי לזה כי לא היה לי זמן. כתבתי את הכתבה הזאת בשעתיים בדיוק".

בכל זאת, לא כתבת עליו מלה רעה. המוצר שאני ניסיתי להביא היה ניתוח של מה פגע בו [והביא להתפטרותו מייצוג דרעי]. אני לא אוהבת לסכם קטעי-ארכיון. העדפתי לדבר עם אנשים חדשים, ומה לעשות - אלה שדיברו איתי אמרו דברים טובים.

קיבלת הנחיות מיוחדות לפני שכתבת את

הכתבה, או אולי נערכו בה שינויים מהותיים ים אחרי כן? ממש לא.

העובדה שעו"ד אבי-יצחק פנה בפרשת בר-און נגד לקוחו, אריה דרעי, ובסופו של דבר התפטר מייצוגו, הכניסה את דרעי לצרות לא רק מבחינת הפרשה עצמה ומבחינת ההגנה בהמשך משפטו. היא גם גרמה לכך שאריה דרעי נותר בלי עיתון, וזלת בטאון ש"ס "מיום ליום". מעורבותו של אבי-יצחק עצמו בפרשה הביאה לכך שהוא עבר לשיגור נרחב של אזהרות בתביעות דיבה. בניגוד לעבר, השיטה לא הוכיחה את עצמה הפעם במניעת פרסומים, אבל חילצה לפחות התנצלות אחת מהערוץ הראשון, על כך שפרסם שאבי-יצחק כביכול הקליט את לקוחותיו.

ניסיון אחר למנוע פרסומים על אבי-יצחק נעשה על-ידי תמר מוזס, מנהלת עיתון "תל-אביב", ומבעלות המניות ב"ידיעות אחרונות". אבי-יצחק מייצג אותה ואת בן-דודה, עודד מוזס, בתביעה משפטית לבטל את הנאמנות בידיעות-תקשורת, שמשמעותה העברת מניו-תיהם של השניים לידיהם, והוצאתם מידי הנאמנים - עורכי הדין ליבליך-מזור ומתחום השפעתו של ארגון מוזס.

תמר מוזס בטוחה שבמערכת "ידיעות אחרונות" מנסים לפגוע, באמצעות פרסומים, בעו"ד דן אבי-יצחק, בגלל השירות שהוא נותן לה ולבן-דודה במאבקי השליטה על העיתון. גורמים ב"ידיעות אחרונות" טוענים שלאחרונה ניסו השניים להפעיל את השפעתם כבעלי מניות, למניעת פרסומים ביקורתיים על עו"ד דן אבי-יצחק.

תמי מוזס, האם נכון שדרשת שלא יפורסמו דברים לא מחמיאים על דן אבי-יצחק? השאלה שלך לא נכונה. היא צריכה להישאל, אל, האם נכון שדרשת שלא יפורסמו שקרים על דן אבי-יצחק.

דרישתך נענתה?

אני לא אומרת שהיתה דרישה.

אז מה את אומרת?

שאינן תגובה.

כפי שאפשר ללמוד ממספר כתבות שפורסמו על אבי-יצחק ב"ידיעות אחרונות" מאז התפטרותו מייצוג דרעי, כתבי העיתון לא חסכו את שבטם מהפרקליט.

לסיכום, אפשר לומר שאם עד פרשת בר-און הוריד דן אבי-יצחק את העיתונות הישראלית על הברכיים, הרי שבסיקור הפרשה הוא הולך אותה אל אחד ההישגים הגדולים בתולדותיה. פה ושם ניסו עיתונאים להתמרד אבל הוחזרו לתלם, בין השאר באמצעות תביעת דיבה על עשרה מיליון שקל שהגיש אבי-יצחק נגד חדשות ערוץ 2 ונגד כלייתקשורת אחרים. ■

יגאל מוסקו הוא חבר מערכת "כל העיר"

ואביאל לייזר הוא סטודנט למשפטים

באוניברסיטה העברית

ח ב ט ש נ י

איילה חסון הגיעה להישג מקצועי מרשים ביותר: ממצאיה אושרו בחקירת המשטרה ובמסקנות הפרקליטות. עם זאת, היו לה ולערוץ הראשון כמה מעידות בדרך. מאן

שלושה חודשים פחות יומיים חלפו בין החשיפה המרעישת של פרשת בר-און במהדורת "מבט" לבין פרסום המסקנות של צוות הפרקליטות. הממצאים מוכיחים כי הידיעה ששידרה איילה חסון לא היתה "עורבא פרח" ולא "קשקוש מוחלט", אלא הישג עיתונאי מהמעלה הראשונה. בדו"ח הציבורי זכה הערוץ הראשון לתשבחות מצד התביעה הכללית, כמי שהביא לגילוי פגמים חמורים, שלא לומר שחיתות של ממש, בממשל הישראלי. גם לאחר שכבודה המקצועי של הטלוויזיה הישראלית הרקיע שחקים - לכל מרכיב מרכזי בידיעתה של חסון נמצא אישור בדו"ח הפרקליטות והיועץ המשפטי לממשלה - יש מקום לבחון עד כמה חטיבת החדשות של ערוץ 1 הקפידה לשמור במקרה זה על הכללים המקצועיים הראויים ועל הנורמות האתיות שנדרשות.

"מסמך נקדי" הוא התדריך המקצועי והאתי של עובדי החדשות של רשות השידור. ראשי תו ב-1972, אך במשך השנים עודכן והורחב. המהדורה האחרונה שלו יצאה ב-1995, בעזרתו של עמית שכטר, שמונה באותה תקופה ליועץ המשפטי של רשות השידור. בתדריך מוצגים, בין השאר, נוהלים ברורים כדי להבטיח שהחומר המשודר יענה על הדרישות בתחומי הדיוק והאמינות. כלולות בו הנחיות שתכליתן להבטיח את זכות התגובה של אנשים שהם במוקד החדשות, את חובת ההתייעצות עם היועץ המשפטי של הרשות במקרים רגישים, ואת הצורך בניסוחים והירים בידיעות על חקירות הנמצאות בעיצומן. מוזכרות במסמך נקדי גם השגות על שימוש בהקלטות שלא בידועין.

עד כמה יושמו כללים אלה בטיפול הערוץ הראשון בפרשת בר-און? לפי שחזורם של עובדים בחטיבת החדשות, ב-22.1.96, בסביבות השעה 16.00, הגיעה הכתבת איילה חסון מתל-אביב לירושלים והניחה את סיפוריה על נסיבות מינויו של היועץ המשפטי לממשלה על שולחנו של עורך "מבט" לאותו ערב, נתן גוטמן. חסון לא שיתפה את גוטמן במקורו, תיה, אלא פנתה מיוזמתה לרפיק חלבי ובסביבות השעה 17.00 ישבה עמו במשרדו ושיתפה אותו בממצאיה. למנהל חטיבת החדשות ולכתבתו נותרו פחות משלוש שעות עד שעת שידור המהדורה כדי לטפל במידע הלוהט ולהכין אותו לשידור.

בשלוש השעות הללו נמנעו חלבי וחסון מלעדכן את מנהל הטלוויזיה, יאיר שטרן, בתוכן הרגיש של הידיעה שעמדו לשדר, והוא נחשף אליה כאזרח מן השורה, כאשר צפה במהדורת "מבט" במלון שבו שהה באותו יום על חוף ים המלח. לא ניוזמה כל התייעצות עם

היועץ המשפטי של רשות השידור, עמית שכטר. בשלוש השעות שנותרו, העורכים והכתבת לא עמדו על קבלת תגובה מרוני בר-און, שהואשם על-ידם בעבירה שהעונש המרבי עליה הוא תשע שנות מאסר. גם דוד אפל ואביגדור ליברמן לא קיבלו את הזכות להגיב. את תגובתו של אריה דרעי שמעו חלבי וחסון דקות ספורות לפני פתיחת המהדורה. לאחר שידור תמונת היום, פתח היים בין את המהדורה: "אריה דרעי הוא שיזם...". הכותרת לא הזכירה את לוז סיפוריה של חסון; ההבטחה שנתן לדרבירה בר-און לדרעי להסכים לעסקת טיעון שתסיר מהנאשם את אשמת הקלון. לאחר ששודרו במהדורה שלוש כתבות, עלתה חסון על המרקע ודיווחה על השתלשלות האירועים ועל שתי העסקאות החמורות.

יומיים לאחר פרסום הפרשה, הפכו הכתבת חסון ומנהליה למושא התעניינות תקשורת. ממסקרים הפכו למסקורים. ישיבות הכתבים של הבוקר בבניין הטלוויזיה היו מתוחות ובמהלכן נשמעו טענות קשות, כי חטיבת החדשות אינה מטפלת כראוי בפרשה

ישיבות הכתבים בבניין הטלוויזיה היו מתוחות ובמהלכן נשמעו טענות קשות כי חטיבת החדשות אינה מטפלת כראוי בפרשה המתפתחת

המתפתחת. נמתחה ביקורת שהמערכת לא התגייסה כולה לתת גיבוי לגילוי המסעיר והועלתה טענה שהכתבים שהובילו את הסיפור במהדורות החדשות של הערוץ הראשון אינם מפרגנים לחסון. כתבים טענו כי חברת החדשות של הערוץ השני מטפלת בפרשה ביתר מקצועיות.

ואכן, בעוד שבערוץ השני הטילו על ארבעה כתבים לעקוב אחר הפרשה, בניצוחו של העורך הפוליטי גדי סוקניק, הופקד הטייפול בערוץ הראשון בידיהם של שניים: הכתב לענייני משפט מיכאל דורון, אשר מלכתחילה הטיל ספק באמינות הסיפור, והכתב לענייני משטרה, אורי כהן-אהרונוב, שמיעט להביא גילויים חדשים ומעניינים. המידע שסיפק דורון בכתבות המעקב שפרסם לא עלה בקנה אחד עם המידע ששידרה חסון בכל הנוגע למעורבותו של שר המשפטים, צחי הנגבי. זאת ועוד, דורון והפרשן אמנון אברמוביץ פרסמו מידע ביקורתי ביותר על עו"ד דן אבי-יצחק. בדיעבד ידוע כי אבי-יצחק היה העד המרכזי של המשטרה והמקור

העיקרי של חסון. ישנן דמויות ציבוריות שנשכחו, או הושכחו, מאז הדיווח הראשון של חסון, כגון אהוד אולמרט, מי שעליו נאמר שהיה בסוד העניינים.

הערוץ הראשון הסתבך בפירסום ידיעות לא מדוייקות. למשל, הידיעה על פשיטת המשטרה למשרדו של רוני בר-און התגלתה כלא אמינה; בר-און התבקש בנימוס להעביר אי אלו מסמכים, אם ישנם, לצוות החקירה.

ביומן השבוע מה-21.2 נעשה מאמץ מרוכז לחזק את אמינות גירסתה של חטיבת החדשות: שודר בו מידע חדש שבדיעבד התברר שחלקו לא אומת ולא היה ראוי לשידור. ראשון הופיע אמנון אברמוביץ, שגילה כי פגישת ראש הממשלה עם החוקרים הפכה לחקירה תחת אוהרה. לאחר מכן הופיעה חסון וסיפרה על תאומי גרסאות של הנחקרים בפרשה. כקטע הבא הופיע מיכאל דורון וסיפר, בין השאר, על דן אבי-יצחק: "הוא נחקר שלוש פעמים והוא בא עם הקלטות. מתברר שהוא הקליט כמה מן המעורבים ובכללם את מרשו חבר הכנסת אריה דרעי. באחת הקלטות מדבר דרעי בשבחו של בר-און כמועמד ליועץ משפטי". הידיעה הזאת שודרה לאחר שרוב מנהלי הערוץ הראשון עודכנו בתוכנה; עורך היומן ישראל סגל, רפיק חלבי ויאיר שטרן, מרכזי קירשנבאום ועמית שכטר עודכנו רק ביום ראשון. בהמשך היומן כינה אברמוביץ את אבי יצחק "הפרקליט המקליט", האיר את בעיית הלויאליות שאליה נקלע, וסיפר על רעיון מכירת החנינה הכללית לדרעי. היומן כלל גם ראיון עם השרה לימור ליבנת, שבמהלכו התבטא ישראל סגל כי "הנגבי שיקר חמש פעמים את הממשלה". סגל לא סייג את עצמו שאשמה זו נבדקת בחקירה.

במהלך שידור היומן לא פורסמה שום תגובה, לא של אבי יצחק ולא של הנגבי. הצופה, שאיננו צרכן ערבי, יכול היה לטעות כי עורך היומן עשה את מלאכתו נאמנה. בצמוד לפרסום על אבי יצחק, קראה גאולה אבן את הטכסט שנמסר לה: "עו"ד אבי-יצחק מכחיש את הפרסום בידיעות אחרונות הבוקר, לפיו העיד במשטרה שראש הממשלה נכנע לסחטנות, או לאיומים של דרעי במינוי בר-און ליועץ המשפטי. אין אמת בידיעה הזאת, כאשר למה שהעדתי, אומר אבי-יצחק. לא זו בלבד... גאולה אבן וישראל סגל לא הזכירו כל ניסיון לקבל את תגובתו של אבי-יצחק על הפרסומים הקשים עליו ששודרו באותה שעה עצמה ביומן שהם הגישו.

ביום ראשון, יומיים לאחר הפרסום, הגיש הנגבי תביעת דיבה פלילית נגד עורכי היומן. סגל: "הנגבי הגיש תלונה במשטרה, המחויבת בהוכחת כוונת זדון. מעבר לכך, מה יטען להגנתו הנגבי? שהוא שיקר שלוש פעמים ולא חמש פעמים? הפעולה של הנגבי נועדה להדוף את הביקורת הציבורית שהיתה עליו באותה

תקופה. אני עומד מאחורי כל מלה שאמרת". אבי יצחק הגיב בחריפות רבה על פרסום ידיעתו של מיכאל דורון - בעניין ההקלטות שעשה כניכול - והדבר עירער קשות את בטחונו של הכתב. מיכאל דורון: "הנחוצות של אבי-יצחק עוררה בי ספק והבנתי שקרה משהו. לא ציפיתי לתגובה שכזו". דבריו מלמדים כי אם הוא ומנהליו היו מתנים את שידור הידיעה בקבלת תגובתו של אבי-יצחק, הם לא היו משדרים אותה, שכן בטחונו של דורון היה מתערער כבר אז. לאחר שחזר למקור שלו, הבין דורון כי טעה בהבנת דבריו. בדיעבד אומרים בערוץ הראשון כי מיכאל דורון נפל, כנראה, קורבן להשתלת מידע כוזב ביוזעין. החשד הוא שלמקור של דורון, שנושא במשרה בכירה ביותר ונחשב עד אז בעיניו למהימן, היה עניין להפיץ את המידע המטעה כדי להשפיע על חקירת המשטרה. ואכן עם תום החקירה טענה המשטרה כי הידיעה של דורון היבלה בחקירה משום שגרה את הכחשתו הנועמת של אבי-יצחק והבהירה בדרך זו לנחקרים שאין בידיו הקלטות. עד אז התנהלה החקירה תחת הרושם

**מיכאל דורון הוכשל עלידי
מקור רם דרג ופגע בכך
באמינות חטיבת החדשות
בעיתוי רגיש מאין כמוהו**

שמצויות הקלטות, והוא השפיע על גרסאותיהם של הנחקרים. גם היועץ המשפטי, אליקים רובינשטיין, בדו"ח המסכם שלו, הסביר כי לא נמצאה "הקופסה השחורה" (היינו הקלטות המתעדות את הקנוניה המיוחסת לבר-און ולדריעי) ובכך נגזר דינם של שלושה מהחשודים העיקריים (נתניהו, הנגבי וליברמן) לחסד. דורון מגיב: "למיטב זכרוני, הפרסום שלי ביומן היה בשלב די מתקדם ונראה קצת מוזר שהדיווח שלי השפיע. אני יודע שאריה דרעי שאל את השאלה אם יש קלטות, זה אחד הדברים שהטרידו אותו. הוא הבין שלחלקים מהדיווח אין מידע ממוסמך. גם אם הדיווח שלי השפיע, אז מה. אני לא עובד במשטרה". למחרת שידור היומן, הגיע לחטיבת החדשות מכתב אוהרה קשה מן אבי-יצחק. דורון: "ההחלטה להתנצל לא היתה מתוך לחצים, זו היתה החלטה שלי. כבוקר ביקשתי להיפגש עם כולם על מנת להסביר את מערכת השיקולים. אנשי מקצוע הציעו לי לא לעשות כלום, להיות פסיבי, לתת לעסק לדעוך ולקוות שזה יתאמת. לסמוך על כך שמתביעת דיבה הוא (אבי-יצחק) יחשוש ולא

יעשה כלום. אני עמדתי על כך שנמזער את הנוק מיד. הסברתי זאת בכך שלא משנה האיום בתביעת דיבה, אלא עצם הוצאת דיבתו של אדם ופגיעה בשמו הטוב. אין בכך צדק ואין לכך זכות. צריך אומץ להודות בטעות כמה שיותר מהר. לאחר שחזרתי למקור, הבינו נותי שמדובר באי-הבנה". מיכאל דורון אינו מוכן להסביר את פשר אי-ההבנה, אך מקפיד לציין: "המקור ידע מראש את תוכן הדברים שאני עומד לשדר".

עורך היומן, ישראל סגל, סבור, למרות הכל, כי במקרים כאלה אין צורך להתנות את פרסום הידיעה בקבלת תגובה: "לפי דעתי מספיק לומר: עד לרגע מסירת הידיעה אי אפשר היה לקבל את תגובתו של...". גם ניסוח מסוג זה לא נשמע במהלך היומן. לא הוזכר אפילו ניסיון לקבל את תגובתו של אבי-יצחק. סגל מוסיף: "אני יודע מי המקור הזה שלא הובן כהלכה. זה איננו המקרה היחיד, היה עוד מקרה. המקור הזה הוא מפוקפק".

לקראת המהדורה שבה שודרה ההתנצלות, ישבו מיכאל דורון, עמית שכטר, רפי חלבי ויאיר שטרן וניסחו התנצלות רהוטה בפני הפרקליט הנפגע. סגל, שלא היה מעורב בניסוח, סבור שהוא לא היה מוצלח במיוחד ולטענתו אפשר היה לנסח את ההתנצלות בצורה יותר חכמה ואלגנטית. אברמוביץ טען כי הכינוי "הפרקליט המקליט" לא בא בעקבות מעשיו האחרונים של אבי-יצחק, אלא בעקבות בות מקרים קודמים שלטענת אברמוביץ יש לו ראיות מוצקות להוכחתם.

הערוץ הראשון לא הקפיד על בקשת תגובות ופרסומן, לא ב"מבט" ולא ב"יומן". בכך סטה הן מהנורמות המקצועיות המחייבות והן מהוראות מפורשות של מסמך נקי הקובעות: "יש לכבד את זכות התגובה בעיקר למי שנפגע משידור". העורכים והכתבים טוענים כי לא השיגו את האנשים שהוזכרו בכתבה, לא בבית ולא בטלפון הנייד שלהם. איילה חסון טוענת כי העיכוב בשידור הידיעה בתוך המהדורה (כוננתה לכך שהידיעה שודרה כנושא רביעי, ולא ראשון, באותו ערב) היה עקב הניסיון להשיג את התגובות. אנשים במערכת החדשות של הערוץ הראשון טוענים, לעומת זאת, שמיקום הידיעה נבע משיקולים של סדרי חשיבות. ועוד אומרים שם שהניסיון להשיג את התגובות ברגע האחרון דווקא נבע מהחשש שהסיפור ידלוף לערוץ 2. עורך בכיר בחטיבת החדשות אומר: "בדיעבד חשבתי שהיה צריך להשתדל יותר, רק כדי שלא תהיה מראית עין. צריך היה להראות שניסינו לקבל תגובות, אולם בשום פנים ואופן לא היתה צריכה להיות התניה לשידור. זה יכול להיות תקדים שלילי שימנע בעתיד שידורים עלידי אנשים שיהיו מעוניינים בכך".

קיימת גם שאלת ההתייעצות עם היועץ המשפטי של רשות השידור. לאחר שנחשף כי

אבי-יצחק ניצב מאחורי הסיפור של חסון, קל לשער מדוע לא התייעצו עם שכטר. בבוקר יום הפרסום עמד עמית שכטר מול קורס הכתבים של הטלוויזיה הישראלית והרצה להם על בעיות משפטיות שעלולות לצוץ במהלך עבודתם. הוא סיפר להם, בין השאר, כי כיום בכל מקרה פרובלמטי מתייעצים איתו. הנהלה הוזה מעוגן גם במסמך נקי. באותו ערב עלתה חסון על המרקע עם סיפורה המסעיר, מבלי ששכטר יידע על כך דבר. שכטר איננו יודע מדוע לא פנו אליו. הוא מסביר כי על פי השיטה הנהוגה ברשות השידור, העורכים והכתבים הם שמחליטים מתי להתייעץ איתו: "עקב הסטטוס המיוחד של יועץ משפטי אין לי שליטה מתי מתייעצים איתי. אם עורך-דין היה יושב במערכת, הדברים היו נראים אחרת". שכטר, על כל פנים, איננו סבור שצריך לשנות את בסיס השיטה. "אם המערכת סבורה ששיקול הדעת היה לא נכון, הם יסיקו את המסקנות".

בדבר מעגל יודעי הסוד על זהות המקורות מעלה שכטר אפשרויות חדשות: "לאחרונה התפרסמה פסיקה אשר קובעת כי החיסיון הוא של המקור ולא של העיתונאי. המשמעות של הדברים היא שמי שקובע את מעגל היודעים הוא המקור עצמו. לכן יכול להיות שההנחיה במערכת צריכה להיות שכשעיתונאי מתבקש על-ידי מקור לשמור על חיסיון ביחס לזהותו, הוא צריך ליידע את המקור, שהוא ישתף בתהליך הכנת הידיעה יועץ משפטי. אשר בפניו הוא יחשוף את זהותו. במקרה כזה נדרשת מערכת יחסים של עורך-דין ולקוח, על כל המשתמע. זו מערכת יחסים שלא קיימת כיום. אני לא עורך-דין של הרשות ובוודאי לא של עיתונאי הרשות. בהחלט תיתכן תיזה האומרת שכשם שברור שלעורך ישנה הזכות לדרוש מעיתונאי לחשוף את המקור, או לסרב לפרסם ידיעה, כך סמכות כזו צריכה להיות ליועץ משפטי".

רק לאחר פרסום הידיעה של חסון, הפך שכטר למעורב מאוד. מאותו רגע התייעצו איתו אנשי חטיבת החדשות על כל צעד ושעל. בין השאר הוא היה מעורב בניסוח ההבהרה של חסון לגבי אי מעורבותו של ראש הממשלה בקנוניה, ובהתנצלות של מיכאל דורון כלפי אבי-יצחק. הוא גם היה מעורב בניסוח חלק מידעיות המעקב. הכתב מיכאל דורון אומר בגילוי לב כי ייתכן וטעו בכך שלא עירבו את היועץ המשפטי לפני פרסום הידיעה שלו: "אני חושב שאולי במקרה זה היה מקום לעשות זאת. ההחלטה היתה צריכה להיות של ישראל (סגל), או של רפי חלבי, בחוגים הגבוהים יותר. אינני חושב שזה היה מונע את הפרסום, אך ניתן להתייחס לכך כעוד בלם, עוד קול. היועץ המשפטי יכול להבהיר את הצד של הנפגע. לפעמים אתה מפרסם ואתה לא בדיוק נותן את הדעת על

ההשלכות". איילה חסון הגיבה אחרת: "השי- קול המרכזי שעשינו, אני וחלבי, היה שנוכל לבוא ולהגיד: אמת דיברנו, זהו השיקול שהיה צריך לעשות". גם אחד העורכים הבכירים טוען כי לא היה צורך בעירובו של היועץ המשפטי: "אנו פונים ליועץ המשפטי בעיקר בסוגיות של קטינים ועד היכן מותר להראות תמונות מזועזעות; פחות בסיפורים פליליים. תביעות דיבה יכולות להיות מוגשות על רוב הדברים ולכן אין טעם להתיעץ איתו על כל נושא ונושא". על האפשרות שחלבי וחסון הסתפקו ביעוץ של אבי-יצחק מגיב שכטר: "מבלי להתייחס מי היה המקור, ייעוץ משפטי חיצוני לא מספק אותי. לרשות ציבורית לא יכולה להיות חוות דעת, אלא על-ידי היועץ המשפטי של הרשות. אלו הן ההנחיות של היועץ המשפטי לממשלה. לא ייתכן מצב שבו כל עובר יעשה לו עורך-דין. בשום פנים ואופן לא".

למרות שעיקר סיפורה של חסון נמצא אמין על-ידי הפרקליטות, במשך שלושת החודשים מאז השידור הראשון היה ניתן לשמוע טענות רבות שהידיעה היתה צריכה להיות מנוסחת אחרת. כך אמר אמנון אברמוביץ בהרצאותיו בבתי-דין לתקשורת וכך אמרו כתבים בכי-רים בערוץ הראשון. יש יסוד להניח כי גם היועץ המשפטי היה ממליץ על ניסוח אחר. הכתבת חסון מגיבה לטענה בזהירות רבה: "אני לא מרוצה במאת האחוזים משום דבר. אני כל הזמן מבקרת את עצמי. אני לא יושבת על זרי דפנה ואומרת שהכול היה מושלם. אחרי כל דבר צריך להפיק לקחים. אנחנו פרסמנו פרסום עיתונאי גדול, ברור שכל פירוט יתר הוא בעייתי".

על-פי פרסום במוסף "7 ימים" של "ידיעות אחרונות", איילה חסון קשורה בקשרים אישי-ים למשפחת נמרודי. גדי סוקניק מערוץ 2 טען בשידור כי עופר נמרודי פעל למנות את אבי-יצחק לשר המשפטים, ואם לא לתפקיד זה, אז למשרת היועץ המשפטי לממשלה (טענה שבגי-נה הוגשה תביעת דיבה ענקית נגד ערוץ 2). מסמך נקדי מבהיר היטב את החשש מהאינטר-סנטיות של מקורות חסויים: "אלה מבקשים לעשות מניפולציה של הכתב לתועלת העניין שלהם. כל ידיעה מהסוג הזה טעונה בדיקה והשלמת התמונה". בתשובה לשאלה, האם ייתכן שהידיעה שירתה גורם אינטרסנטי, ענתה חסון: "לכל אלה שטוענים זאת, צריך לומר שהרשימה של ל"ו צדיקים נסגרה מזמן. כל מקור הוא אינטרסנטי, השאלה היא מה אמי-נות המידע, צריך להבין שדרך העבודה העי-תונאית איננה מחקר אקדמי. מחקר חדשותי הוא מייד, שטחי בסך-הכול, ולמרות-הכול, נעשו הבדיקות". אין זו הפעם הראשונה שבה איילה חסון נוגעת בחומרים רגישים, שקשו-רים לגורמים אינטרסנטיים בעולם המשפט ובעולם התקשורת. כמסקרת הראשית של

פרשיות האונות הסתר, היה בידיה מידע בעל אופי מפליל. מנהל חטיבת החדשות דאו, דוד גלבווע, מנע ממנה לשרד חלק מהידיעות שהיו ברשותה, כיוון שחש כי לא היו מבוססות דיין. איילה חסון השתמשה בהקלטת סתר. על-פי דיווחי קול-ישראל, היא עשתה זאת לדוד אגמון, ראש לשכתו הקודם של נתניהו, במסגרת מאמציה לאסוף ראיות לגיבוי כתבתה הראשונה, כחודש לאחר פרסומה. ייתכן שנהגה כך גם עם מקורות נוספים. מסמך נקדי מנסח את הנורמות בעניין זה כך: "במשרדי חדשות וענייני היום אין להקליט או לשרד שיחה טלפונית בלא ידיעתו ובלא הסכמתו של המראוויין. מבחינת החוק, ההקל-

תה מותנית בהסכמת אחד מבני השיח, גם אם זה הכתב עצמו". כלומר, חוקי אך לא אתי. ההקלטות של חסון חרגו ממסמך נקדי, גם בכל הנוגע להתיעצות מוקדמת: "אין להטיל או לאשר משימות של עיתונאות חוקרת, אלא באישור מנהל המדיום. אם החקירה כרוכה בשימוש באמצעים בלתי שגרתיים - התח-זות, הקלטה נסתרת, צילום נסתר וכד' - יש לקבל את אישור המנכ"ל מראש". על-פי הפרסומים בעיתונות, היא עשתה זאת על דעת עצמה.

אך העובדות הבאות חמורות מהעבירות על מסמך נקדי. חסון שכרה את שירותיו של רפי פרידן, חוקר פרטי המואשם בפלילים, בפרשת האונות הסתר, פרשה שחסון היתה המסקרת הראשית שלה. היא שילמה לחוקר מכספה הפרטי, מעשה שמהווה עבירה ברורה על כללי רשות-השידור. לאחר חשיפת פרשה זו אסרו עליה מנהליה לסקר את פעולותיו של פרידן, מחשש לניגוד אינטרסים. זו השרשרת הבעייתית שהיתה: חסון, המקורבת לנמרודי, השתמשה בפרידן (שסיקרה אותו בעבר), אשר על-פי החשד, פעל בשירותיו של נמרודי (בפרשיית האונות), אשר מיוצג על-ידי עו"ד אבי-יצחק, אשר הוא המקור (העיקרי?) הבלעדי(?) של איילה חסון. עמית שכטר: "אני סבור שאיילה עשתה שיקול דעת מוטעה ואכן ביקשתי שיעירו לה על כך. הטעות שלה היתה

בפנייה לאדם חיצוני לבצע את ההקלטה והתשלום לכך מכספה הפרטי, כל זה מבלי לקבל את אישור הממונים עליה. צריך לזכור שההקלטה עצמה איננה בלתי חוקית. לאור הדברים הללו, הוצאנו הנחיות ברורות לעי-תונאים בנושא שימוש באנשים חיצוניים לבי-צוע הקלטות ובנושא תשלום כסף, בכל מקרה הטעות הזאת של איילה בטלה בשישים לעומת ההישגים שלה בפרשה".

דבריו של שכטר נכונים. הישגה המקצועי של איילה חסון נדיר: מעטים המקרים שבהם פרסום עיתונאי מקבל אישור כה מלא בחקי-רה משטרתית. ■ ברוך קרא הוא סטודנט לתקשורת

שיחת הטלפון שקיבלתי ביום שישי ה-29 בינואר 1988 שימחה אותי במיוחד. המטל-פן היה נמרוד גוביק, יועצו הקרוב של שר החוץ בממשלת האחדות הלאומית, שמעון פרס. גוביק הציע לי להיפגש עם אוסמה אלבאו, "המוח" מאחורי נשיא מצרים מובארכ, כדי לראיין אותו לקול-ישראל.

רקע: באותה תקופה שימשתי כשליח רשות-השידור בארה"ב. צריך להודות שאחד התסכוכים הגדולים של כתב ישראלי שמגיע לבירה האמריקאית אחרי שנות עבודה בארץ, שבהן התרגל שמקורותיו, שרים ושועים, פקידים וקצינים, מסייעים לו בעבודתו, מתקשרים לביתו ופותחים לפניו דלתות והופכים אותו לשותף סוד - הוא בדממת אלחוט שמשתררת לפתע. הטלפון לא מצלצל. פקידי הממשל אינם טורחים לחזור אליך, חרף פניות חוזרות ונשנות שלך. ההדלפות הולכות ומתמעטות, אם בכלל. התלות שלך באמצעי התקשורת המקומיים הולכת וגדלה והתחרות עם עמיתך נעה סביב המהירות שבה אתה מצליח להקדים אותם בהענקת ידיעות מה"ושינגטון פוסט" או מ"ניו-יורק טיימס".

לכן שמחתי כל-כך שגוביק הציע לי לבוא למחרת, בשבת, למלון וילרד המפואר שבו שהו הנשיא מובארכ ופמלייתו, כדי לשוחח עם אלבאו על השיחות שניהל הנשיא המצרי עם ראשי הממשל האמריקאי, עם הנשיא רייגן, מזכיר המדינה שולץ ואחרים. בעיני רווחי כבר ראיתי את הכותרות שנשדר בקול-ישראל. את הבלעדיות. את הסקופ.

עוד רקע: בארץ התנהל באותם ימים ויכוח מר בין ראש הממשלה שמיר לשותפו לממשלת האחדות פרס, בשאלה כיצד מניעים את התהליך המדיני להסדר עם הפלסטינים ועם ירדן. פרס, מאחורי גבו של שמיר, הגיע להסכם עם המלך חוסיין באביב '87 על כינוסה של ועידה בינלאומית שבמסגרתה יתקיים המשא-ומתן, הסכם שלימים נקרא "הסכם לונדון". שמיר דחה בנחרצות את הנייר שסוכם עליו והביע התנגדות לרעיון הוועידה הבינלאומית, משום שראה בה מסגרת לכיפופה של ישראל, מעין בית-דין שדה בינלאומי.

המימשל לא התייצב לצדו של צד זה או אחר בוויכוח הישראלי. יתרה מכך, שולץ, בהגינות רבה, סירב להיענות לחיזוריו של פרס וטען כי הוא יוסיף לעבוד עם ראש ממשלת ישראל שמיר. וכך מצאו אפוא פרס ואנשיו במצרים את השותפים שבאמצעותם ניסו להוביל את שמיר לשוקת - אל הוועידה הבינלאומית.

בתחילת '88 התכונן הממשל לצאת ביוזמה להשכנת שלום במזרח התיכון, שהיתה אמורה להבטיח משהו לכל הצדדים: לצד הערבי פתיחה בינלאומית, ולצד הישראלי כניסה למשא-ומתן ישיר מיד אחרי הפתיחה הבינלאומית. הדיונים יוגדרו כשיחות על הסדר-ביניים, מעין אוטונומיה פלוס, בלי להזכיר את המונח אוטונומיה שהיה מוקצה בעיני הצד הערבי. מובארכ דחה את הרעיונות האמריקאיים האלה. גוביק הגיע לווישינגטון כדי ללוות את השיחות של מובארכ, לתאם קו הסברה משותף עם המצרים ובעיקר לוודא שהמסר שיגיע לארץ באמצעות התקשורת יהיה חיובי בכל מה שקשור לרעיון הוועידה הבינלאומית.

ואני נבחרתי לשמש כלי שיעביר הביתה את המסר הזה. כל זה התברר לי רק כמה שנים אחר-כך, כשהגיע לידי מסמך סודי ביותר, בסיווג רגיש, ששלח גוביק לשר החוץ פרס. מקריאה במסמך הזה עולה מידת התיאום שהיתה בין פרס למצרים נגד "האויב" שמיר, והשימוש שנעשה בתקשורת לשם כך. "סוכם שהגישה המשותפת תהיה לבצע בשבועות הקרובים מספר מהלכים בחזקת בקרת נזקים, ורק אחר-כך, אם המהלך ייכשל, מצרים תשוב ותעלה את יוזמתה", כתב גוביק בדיווח לפרס. ועוד הוא כתב: "במסגרת בקרת הנזקים סוכם על המהלכים הבאים: ראיונות של אוסמה ל'ווישינגטון פוסט' ולקול-ישראל, שבהם יודיע כי רייגן התחייב באוזני מובארכ כי התהליך יפתח בוועידה בינלאומית ויבהיר את מחויבותה של מצרים לוועידה בינלאומית במתכונת לונדון, למשא-ומתן ישיר, לשלום ולשת"פ". ואני חשבתי לתומי שהישגתי ראיון בלעדי בגלל כישורי המקצועיים. מצב המסמך כולו - פרסום ראשון ובלעדי.

סודי ביותר - רגיש

1.2.88

אל: שר החוץ
מאת: נמרוד

הנדון: אוסמה אלבאו

1. סטיב ואני בילינו עמו מספר שעות ביום ו' 29.1.88. סטיב ראה אותו שוב בשבת בבוקר (30.1). א/צ; א/ע - 29.1
2. אוסמה "נכנס" לשיחה כשהוא משוכנע שעל מובארכ וחוסין לדחות היוזמה על הסף. ראה

שמעון שיפר

נודע לכתבנו כי...

**ואני חשבתי לתומי
שהישגתי ראיון בלעדי
בגלל כישורי המקצועיים**

ביוזמה - כפי שהוצגה בפניהם - חזרה לאוטונומיה תוך ניסיון לגמד את הווב"ל (הוועידה הבינלאומית; ש.ש.) עד כדי היעלמותה כמרכיב בתהליך. לא הסתיר דעתו זו מהאמריקאים. (קיבלנו מהם תיאורים פלסטיים על הדרך בה עשה זאת... תוך שהוא מסביר לנו כי האמריקאים אינם מבינים כאשר מדברים איתם בנימוס...)

3. בשיחה ארוכה שכנענו אותו כי: א. תשובה שלילית על הסף מהמלך וממובארכ - לאחר ששמיר מצטייר כמי שהסכים - תחוק התיזה שאין פרטנר. ב. תשובה חיובית ברוח של "כן - אבל" (בדומה לתשובת שמיר) אשר תדגיש את הצורך המצרי ו/או הירדני במרכיבים נוספים או חיוקם של קיימים תזרוק את הכדור חזרה למגרשם של שמיר ושולץ. ג. מאחר והרעיון באמת נראה כנמצא בשלבי גיבוש, ניתן אולי - מתוך תיאום בינינו ובאמצעותו גם עם המלך - להשפיע על עיצובו לכיוונים ריאליסטיים ורצויים יותר.

4. לפיכך, סוכם כי עמדת מובארכ תהיה: יש חיוב בעצם הכניסה המוצעת של ארה"ב לתה-ליך; יש אלמנטים חיוביים ביוזמה אבל: א. הרעיון אינו בר-ביצוע מבחינת חוסיין ללא פתיחה בווב"ל; ב. מצרים אינה מוכנה לחזור לאוטונומיה גרידא; ג. אין להדגיש הסדר-ביניים על חשבון הפתיחה או/ו הצורך להתדיין בהסדר הסופי.

5. כ"כ סוכם כי הגישה המשותפת תהיה לבצע בשבועות הקרובים מס' מהלכים בחוקת damage control ורק אחר-כך, אם המהלך ייכשל, מצרים תשוב ותעלה יוזמתה.

6. במסגרת ה-damage control סוכם על הצעדים הבאים: א. ראיונות של אוסמה ל-P.W וקול-ישראל בהם יודיע כי רייגן התחייב באוזני מובארכ כי התהליך יפתח בווב"ל ויב-היר מחויבות מצרית לווב"ל במתכונת לונדון; למו"מ ישיר; לשלום; לשת"פ וכו'. ב. אוסמה ייצור קשר עם המלך חוסיין כדי לוודא שלא ידחה את הרעיון על הסף אלא יצטרף לגישת ה"כן - אבל...". ג. אוסמה ידבר עם פיליפ חביב ויבקשו להציג בפני חוסיין גישה אשר אינה סוגרת הדלת על "לונדון". ד. מובארכ ינסה ליזום הודעה משותפת עם חוסיין, בפגישתם בפריס, אשר תתרום לגישה המשותפת הנ"ל. ה. אוסמה ידווח לנו בעקבות מפגש פריס.

7. אשר לנקיטת יוזמה מצרית: התרשם מהרעיון שמטרתנו, למעשה, לייצר את "לונדון" מחדש - אך הפעם פומבית כדי להפגין בפני הציבור שיש פרטנר; יש מתכונת נוחה; יש סיכוי. סוכם כי לאחר שקיעת היוזמה האמריקאית תשוב מצרים ותשתלט על היוזמה. אוסמה חוזר וקבע כי מפגש מרץ במתכונת שהוצעה (מפגש שרי חוץ) ירד מהפרק לאור התנגדות המלך חוסיין. 8. אוסמה סיפר כי בפגישה עם רייגן ושולץ, מובארכ אמר להם חד-משמעית כי בשעה שלארה"ב יש אילוצים - לו אין; כי הוא רואה בתוך ישראל פרטנר אחד ויחיד, לא משום שבכוונתו להתערב בעניינים הפנימיים של ישראל אלא רק משום שפרס הוא פרטנר לשלום, ושלום הוא האינטרס המרכזי של מצרים.

9. אוסמה מקבל לחלוטין התיזה שעליו לתרום לכך שאש"פ "יעלם מתחת לשטיח" בתקופה הקרובה ואף לא העלה כל מחשבה/בקשה/דרישה לתמורה בהקשר זה או אחר לאחר הבחירות. אוסמה לוקח על עצמו להחזיקם בתמונה בפרופיל נמוך וללא מעורבות. הוא מבין לחלוטין את המשמעות בדעת הקהל של כל פיגוע טרור והתחייב לפעול ולהפעיל אחרים בהתאם. 10. לטענתו, אין טעם לשוחח עם איש בירדן לבד מהמלך חוסיין. "זייד רק מחפש לעשות צרות".

שבת, 30.1

11. להלן סיכום סטיב לשיחתו עם אוסמה כפי שדווחו לי במטוס בדרך למונטריאול:
 - א. מובארכ אישר את כל סעיפי הסיכום בינינו. ב. אוסמה ביטל נסיעה עם מובארכ כדי ליישם הסיכום בינינו - כדי להתראיין ל-W.P ולקול-ישראל וכדי להיפגש עם סטיב להשלמת התיאום. ג. אוסמה הזמין אותי לא/ב (ארוחת בוקר; ש.ש.) ביום ג' בפריס כדי לקבל דיווח על שיחתו עם המלך חוסיין. מסתבר שהמלך לא יגיע לפריס, וכך אוסמה יישלח ע"י מובארכ לרומא כדי להיפגש עמו ביום ב'. ד. אוסמה דיבר עם המלך חוסיין אשר רתח על האמריקאים המנ-סים "to set him up" לשיחות אוטונומיה. אוסמה טוען כי שכנעו לא לדחות היוזמה על הסף ולהצטרף לגישת ה"כן - אבל". ה. סיפר כי מלכתחילה האמריקאים לחצו על כך שלא ייפגש איתי, להערכתו העדיפו שלא יהיה בינינו תיאום רב מדי (דבר העולה בקנה אחד עם הערות הפתיחה של דן קרצר - ראה שיחת טלפון עמו 29.1.88, אך נעלם בעת שיחתי עם צ'רלס).
 12. סטיב מספר כי בבוקר ניגש אליו ד"ר עבד-אלמגיד והחמיא להשפעה של המפגשים על אוסמה. לדבריו הבחור שינה גישתו מהקצה לקצה ועושה ככל יכולתו לתיאום ברוח חיובית. ■

שמעון שיפר הוא הכתב המדיני של "ידיעות אחרונות"

בוקר ה-5 בפברואר '97 חזרה על עצמה במערכת "מעריב" סצינה שהתרחשה כבר באסונות קודמים. התנגשות היסעורים מעל שאר-ישוב גרמה לעורכים באגפי העי- תון השונים לחפש בדחיפות שירים שיוכלו לבטא את גודל האבל. בדומה לקטסטרו-

פות הקודמות (פיגועי האוטובוסים בירושלים ובתל-אביב, הפיגוע בדיזנגוף-סנטר, רצח רבין, המהומות שאחרי פתיחת מנהרת הכותל), גם זוועת אצבע הגליל הוליכה את העורכים אל המקום שבו נמצאות המלים הנכונות - השיר. באותו בוקר קרא רוזי ברקאי בגל"צ את "מסביב למדו- רה", מאותה הסיבה. אלתרמן ענה על כל הצרכים ברגעים הקשים ביותר לתקשורת, אותם רגעים שבהם אין לעיתונאי בשר, כלומר ויכוחים פוליטיים להאכיל בהם את צרכן התקשורת - וכל אוצר המלים הדל, השימושי כל-כך בימים נטולי אסון, נחשף לפתע בשברו הגדול.

באותו בוקר לא חדל הטלפון במערכת המוסף הספרותי של "מעריב" להוליך בקשות מכל קומות הבניין. איפה אפשר למצוא את מלות "הנה מוטלות גופותינו" של חיים גורי, או את שירי האבל של נתן יונתן על מות ליאור בנו. לפתע התעורר אצל העורכים הצורך לומר את הדברים במלים מתחום השפה האחרת, הלא-שימושית. החיפוש אחר השירים ביטא תחושה לא מודעת, שברגעים האנושיים ביותר, במקום שבו האבל מופשט מכל הרעש התקשורתי, לא נותר אלא השיר. והשיר הזה מופקע ברגע הזה ממקומו הטבעי במוסף הספרותי ומועבר אל עמודי החדשות, אם כדי לומר את המשהו הלא מבוטא הזה, ואם כדי לקשט גראפית את טורי הפרוזה הכרוניקלית הקשה.

תלמה אדמון

ולא נותר אלא השיר

אלא שהמצוד אחר השירים (ולהבדיל, ספרי הדרכה בנושא שכול או סיפורים שכתבו סופי- רות על מות בנים - מסוג הבקשות שהופנו גם הן לשולחן המדור באותו בוקר) לא היה אלא חלקו האחד של תהליך אופייני. דינמיקת האסון, או כל אירוע תקשורתי גדול אחר, מכילה בתוכה באופן מובן מאליו, לפי התפיסה התקשורתית הרווחת, גם את הפקעת השטח מעמודי הספרות לטובת עמודי הפוליטיקה. הכרזת מצב החירום התקשורתי נוגסת אוטומטית בעמודי הספרות, שאליהם אפשר היה אולי לברוח להפוגה קלה מהפגזת החדשות המרות. מתוך ארבעת עמודי הספרות של "מעריב" נלקח עמוד לטובת כתבות מורחבות על דבר האסון. ב"דיעות אחרונות" הופקע באותו שבוע שטחם של כל שלושת עמודי הספרות.

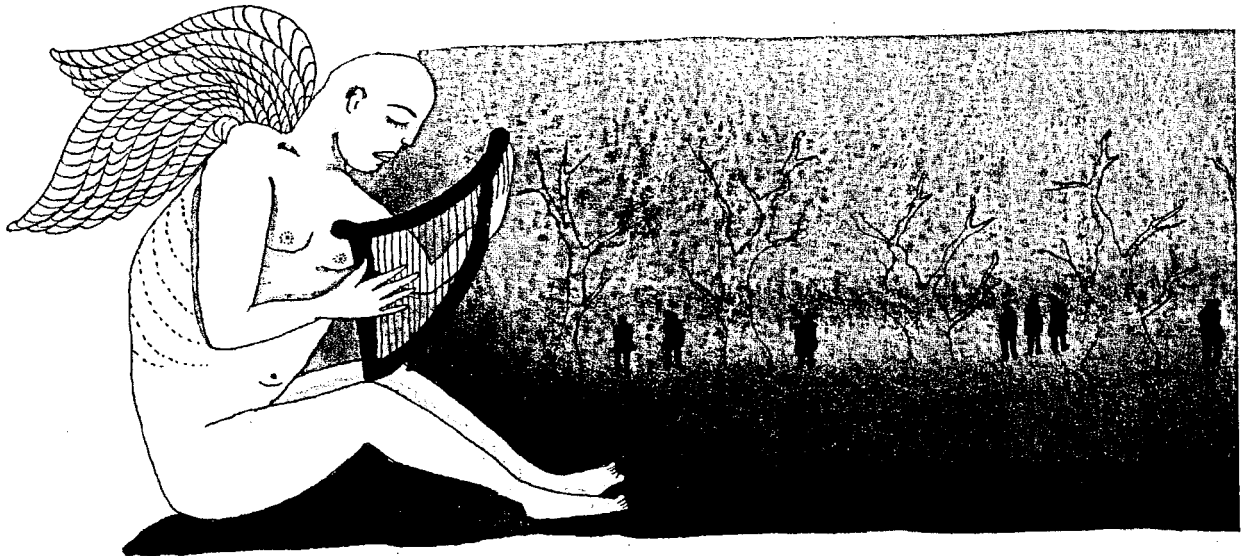
כמובן מאליו, ידיהם של עורכי המוספים כבולות בזמן כזה באויקי הקונצנזוס המתאבל, שהרי מי ייצא לריב את ריבה של הספרות בשעה קשה כזאת? הוויתור על מתחם העיסוק השונה, הלא-חדשותי, נדמה בשבוע כזה כחלק מתרומת ניחומים של עורכי הספרות ושל אלה הממו- נים עליהם למשפחות השכולות.

תפיסה זו מוטעית לחלוטין, שכן הפעולה הכפולה, של גיוס השירים אל עמודי החדשות ומחי- קת עמודי הספרות, אינה מספקת ניחומים אלא מרחיקה אותם. באקט המורחב הזה מובע באופן פרדוקסלי גם הצורך בשירים וגם הזלזול בהם, ובאורח ציני וחד ביותר, המבטא את השגגה העמוקה ביחסה של התקשורת למתחמי התרבות שבתוכה.

להלן אתייחס רק לעיתונות הכתובה, מן הסיבה הפשוטה שבתקשורת האלקטרונית אין על מה

לעיתוני הצהריים אין
עוד מענה לאלה הכמהים
לפינה השקטה של מדורי
ספרות מפותחים, שבה
אפשר להתרכז ולהעמיק
באלטרנטיבה לחדשות
הרעות, המכות בהם ממסכי
הטלוויזיה, מן הרדיו וגם
מדפי עיתוני סוף השבוע

לדבר, מסיבות שונות. ברדיו (קול-ישראל וגל"צ) יש תוכניות שעוסקות בספרות באופן קבוע, ואימי הרייטינג לא חלים עליהן בשל מגוון התחנות העומד לרשות המאזינים. בטלוויזיה אין תוכנית ספרותית כלל. "סוף ציטוט" של ירון לונדון שייך זה מכבר לאיזו פרהיסטוריה נוסטלגית. בתחילת שנות השמונים הכילו עדיין המוספים הספרותיים בעיתוני הצהריים שבעה עמודים לפחות. בעיתוני הבוקר בעלי הפורמט הרחב היו לפחות שני עמודים כאלה. תהליך מיצוץ העיתונים, ובמיוחד סגירתם של "על המשמר" ו"דבר", צימצם עד מאוד את מרחב המחיה של הסופרים הכותבים והקוראים המתעניינים. כרגע נותרו הקוראים עם שני עיתוני צהריים, שבהם שלושה ("ידיעות אחרונות") עד ארבעה ("מעריב") עמודים המוקדשים לספרות. הפיחות במספר עמודי הספרות מבטא את השגגה בתפיסת הרייטינג הגורפת. אותה שגגה ש"הארץ", עיתון הבוקר היחיד, קלט את קיומה בעוד מועד, ולא רק נמנע ממנה, אלא אף הרחיק לכת ושיפר עמדות: "הארץ" הרחיב את עמודי הספרות, הוסיף עמוד אחד לשניים הקבועים (בפורמט הגדול שלו), מיסד את המוסף "ספרים" המוצלח בימי רביעי והרחיב את עמודי "גלריה" היומיים, המטפלים אף הם בין השאר בנושאים ספרותיים. לשיטת הרייטינג "הארץ" נוהג נכון. אם העיתון הוא מוצר השואף להימכר למרב המעוניינים, הרי עיתון שמצמצם את המוסף הספרותי מוותר מראש על פלח מסוים של קהל הצרכנים (ומזמיני הסקרים רשאים בזאת להזמין סקר שימנה את אלה). אין מדובר בצרכנים שקוראים רק את המוסף הספרותי, אלא באלה הזקוקים לו לשם השלמת סל הקניות התקשורתית שלהם

איור: יערה עשת

והעשרתו. יתרה מזאת, גם קונה שאינו מעיין בקביעות במוסף הספרותי, ממש כמו קונה בסור-פרמקט, שואף לבקר במקום שבו ההיצע רחב ומגוון ביותר, וכולל מדפים שעל פניהם אפשר לחלוף מתוך תחושה שמכבדים את הצרכן. עיתון המציע לקוראיו בימים כתיקונם רק חדשות, ספורט, כלכלה, בידור ורכילות, ואיזה מוסף ספרותי שקיומו תלוי על בלימה ומימושו הצר מגנח את תחום עיסוקו, עיתון כזה מזניח צורך נפוץ של צרכניו – הצורך להתעניין בספרים. למרות נבואת האופל, הטלוויזיה והאינטרנט לא מחקו את הרגלי הקריאה, או לפחות את ההתעניינות בספרות, ספרים וסופרים. נתוני המכירות בהוצאות הספרים יעידו על כך. מספר קוראי הספרים בישראל גדול לפחות כמספר קוראיהם של מדורי הספורט (אם לא יותר) או מדורי הכלכלה. אלא שקוראי הספרים מזולזלים בשני עיתוני הצהריים בשל שגגת הרייטינג התמוהה. לשיטת הרייטינג צריך היה להרחיב את עמודי הספרות, והנה, בשני עיתונים אלה התהליך הפוך. המוסף הספרותי הוא החלק הזניח ביותר בהם, העמודים הבלתי הכרחיים ביותר. תהליך הפיכתם לכאלה כבר גרם נזקים כה כבדים לסדנת היצירה הספרותית המקורית, וגם, כמה עגום, לרייטינג, שספק אם יהיה אפשר לתקן זאת.

ובינתיים, בין נוק לנוק, נשמטו לתהום העידן הרע הזה הרבה קוראים מורעבים. לעיתוני הצהריים אין עוד מענה לאלה הכמהים לפינה השקטה, שבה אפשר להתרכז ולהעמיק באלטרנטיבה לחדשות הרעות, המכות בהם ממסכי הטלוויזיה, מן הרדיו וגם מדפי עיתוני סוף השבוע. ■ תלמה אדמון היא עורכת מדור הספרות של "מעריב"

אולמרט והערפדים

איור: צחי פרבר

"לסמן אותו" כמטרה להשתלחות: "החבריה האלה מחכים כערפדים, כדי לנהל נגדי ונגד אנשי ציבור קרבות עם הכפשות, עם הטחת האשמות חסרות-שחר, עם הפצת כזבים, ללא שמירה על גורמות מינימליות", והוא מוסיף: "הבעיה היא בנטייה להחמיר בהצגת הדברים, בפרשנותם... ובפופולזם שפשה" ("מעריב", 13.9.96).

אולמרט מנהל את מאבקו באמצעות הגשת

שלומית טור-פז

בראיון שערך יוסי ולטר, איש "מעריב", עם ראש עיריית ירושלים, אהוד אולמרט, בלטו ביטויים קשים וחריגים. אולמרט כינה גורמים בתקשורת הישראלית "ערפדים". הוא איים לנקוב בשמותיהם ולחשוף את הרקע האישי שלהם, המביא אותם, לדעתו,

האלימות המילולית שנוקט ראש עיריית ירושלים נגד עיתונאים מתחרה בניסוחים הקשים שהם בוחרים כדי לתאר אותו. עד כמה זעמו של אולמרט מוצדק?

תלונות למועצת-העיתונות, המשמשת בית-דין לאתיקה של התקשורת. בית-הדין מצא שתלונותיו של אולמרט - שנגעו לשנים '93-'95 - מוצדקות בשני הקשרים, וחייב את העיתונים הנוגעים בדבר לפרסם התנצלות. העיתונים המואשמים דוחים את ההאשמות. לדבריהם, הם מסקרים את האירועים באורח ענייני והוגן. המציאות עצמה היא שמולידה את הכתבות, והביקורת הקשה שלהם נגד ראש העירייה נובעת מתפקודו הלקוי. בכתבה שלפנינו נעסוק בשני ההיבטים: בפירוט התלונות ובבחירתן, ובהליכים שנקטו מועצת-העיתונות ונשואי התלונות.

בדקנו את התלונות אחת לאחת, והממצאים שלנו אינם חד-משמעיים: עיקר התלונות מופנות כלפי העיתון הירושלמי "כל העיר", על כתביו, עורכיו, מגמותיו ועמדותיו: "טוב שקוראי העיתון יידעו שיש להם עסק עם חברת ויפנים, שעוסקת בזיוף באופן שיטתי ומקצועי", אמר אולמרט בראיון שערך עמו יצחק אלון ברדיו-ירושלים. ובראיון עמי הוסיף: "זו תרבות פריקית, תרבות של זוהמה, שחיה מראש בהנחות שונות מאלו שצריכות להנחות עיתונות רצינית". יועץ התקשורת של אולמרט, חגי אליאס, גם הוא לאסוף בלשכ-תו תיק עב-כרס של התנצלויות, תיקונים והבהרות, ש"כל העיר" נאלץ לפרסם בנושאים שונים, על מנת לערער את אמינות העיתון. ה"ערפד" המרכזי הוא אייל הראובני, הכתב המוניציפלי של "כל העיר". התלונה הוגשה ב-3.11.94, ועניינה מוסף שהוציא "כל העיר" במלאות שנה לכהונתו של אולמרט, תחת הכותרת "כבר שנה, לא הרגשנו כמעט". רוכזו בו נושאים שהעיתון עסק בהם במרוצת השנה. בתלונתו של אולמרט פורטו, כאמור, 18 סעיפים, שלדבריו מציגים "תמונה מעוותת ושקרית של הקורה בירושלים מאז הבחירות". בשני עניינים הודה "כל העיר" בטעות: החמור שבהם עסק בפגישות שקיים ראש העירייה עם מינהלות השכונות. באחת הכתבות (פרי עטו של גדעון שמרלינג, ולא של אייל הראובני, שהיה המושא הישיר להתקפותה של לשכת ראש העירייה) נאמר כי "עד היום דחה אולמרט את כל הבקשות של מינהלות השכונות להיפגש עמו". אולמרט הציג רשימה מפורטת של 24 פגישות שנערכו במהלך השנה, ושמונה מפגשים או סיורים רלבנטיים נוספים. ראוי לציין, שסיורים אלה לוו ברובם בידי אנשי "כל העיר" וגם דווחו בעיתון בזמנם. טעות זו ("שקר מכוון" בלשונו של אולמרט) חמורה מאוד, ובעקבותיה אכן הוצגה בעליל תמונה מסולפת.

לעומת זאת, 16 הסעיפים האחרים שבהם הואשם העיתון אינם יכולים להיחשב לסילוף עובדתי דומה: להלן כמה דוגמאות מתוך התלונה, המבטאות את מגמתה הכללית. בכתבה של אייל הראובני, "שנה בצל הסכ"

נה" (שכותרת המשנה שלה: "בן-ערובה בידי החרדים"), נאמר: "חלקם של החרדים בתקציב החינוך העירוני הוכפל השנה מ-30 ל-60 מיליון ש"ח". טענתו של אולמרט בדבר סילוף בעניין זה מכוונת כנגד העלמתו של מידע רלבנטי אחר: תקציב החינוך הכללי עלה בשנה ההיא מ-196 מיליון שקלים ל-293 מיליון שקלים, עובדה שלא הוזכרה בכתבה. לאור נתון חדש זה ברור שהיתה אמנם העדפה תקציבית של החינוך החרדי, אך לא באופן הקיצוני שהוצג בעיתון. אולמרט מסביר את העלייה בצרכים המנהליים החדשים שהתעוררו עקב הקמתו של אגף חדש לחינוך חרדי. "כל העיר" טוען שהדבר רק מחזק את טענתו: הקמת האגף היא פולי-

אולמרט על "כל העיר": זו תרבות פריקית, תרבות של זוהמה, שחיה מראש בהנחות שונות מאלו שצריכות להנחות עיתונות רצינית

טית ונעשתה לשם תוספת מינויים, ולא מצורך ענייני כלשהו. השאלה אם יש צורך באגף חדש היא ויכוח לגיטימי, אך מה באשר להעלמת העובדות באשר להגדלת התקציב? כולו? אף שאין כאן שקר, אי-אפשר להתעלם מהניסוח המניפולטיבי.

סעיף אחר בתלונה עוסק בנספחים סודיים, שלטענת העיתון התם אולמרט עם החרדים בעת המשא-ומתן הקואליציוני, למרות התחייבותו להקפיד על פומביות הסכמים. אולמרט מכחיש: "אדרבא, יואיל הכותב להציג נספח זה". ואכן, ראובני הציג בפני מסמך כזה, שאותו חשף בכתבה מ-3.3.95. המסמך הסודי כלל התחייבות של אולמרט להקים ועדה בראשותו, בהשתתפות סיעת יהדות-התורה, "מתוך מאמץ לפעול במשותף כדי לחזק את שמירת אופייה היהודי המיוחד של ירושלים". תפקיד הוועדה, כפי שהוגדר במסמך, "לבדוק ולגבש פתרונות מעשיים למניעת פעולות המסיון בירושלים, וכן לעניין סגירת רחובות בשבתות ובמועד". הרב מאיר פרוש גם ציין בכתב ידו, לצד חתימתו על ההסכם הקואליציוני הגלוי, כי ההסכם נערך "בכפוף לסיכומים ולהבנות". אולמרט דחה את ההאשמה מכול וכול. לטענתו, הנספח לא היווה חלק מההסכם הקואליציוני. "ההסכם נערך מוקדם יותר ואינו כולל את ההתחייבות ויות האמורות". לאור כל אלה מפתיעה מאוד הודעתה של מועצת-העיתונות, שהצדיקה את תלונתו של אולמרט וראתה בדברי אייל

הראובני עובדות שקריות. אותו מאמר, ממרץ '95, עסק בנספח סודי נוסף בעניין חברת מוריה. לטענת "כל העיר" הוא חשף "הבנות חשאיות" נוספות, כגון מינויו של יעקב הלפרין, איש

יהדות-התורה, לממלא-מקום ליו"ר הדירקטור-ריון של מוריה. לעומת זאת הראה אולמרט בתלונתו, שבנספח שגלווה להסכם הקואליציוני יוני הגלוי הוסכם מראש על מינויו זה. "היכן החשאיות?", הוא שואל. בדיקה שעשיתי מעלה, ש"כל העיר" עשה טעות טכנית, כמעט טעות דפוס. כוונתו היתה לחשוף את העובדה שהיתה אף הבטחה נוספת - סודית - של ראש העירייה למנות איש של יהדות-התורה גם לתפקיד הפוליטי השני בחברת מוריה, ראשות הוועדה למסירת עבודות תכנון. אולמרט טען בפני מועצת-העיתונות, שמדובר ב"טיוטה לא מחייבת". אך הראובני אינו מקבל זאת: "אותו נספח זכה מידי אולמרט, בעצמו משפטן מנוסה, לכותרת 'הסכם', וביום ראשון השבוע [מרץ '95] דנה סיעת יהדות-התורה ביישום של אותו נספח". מה שהעלה את חמתו של אולמרט אפוא היא הטענה בדבר קיומו של מסמך סודי מחייב. אולם האם לא לגיטימי ש"כל העיר" ילמד מהעובדות - הכותרת "הסכם" והדיון בסיעה החרדית - דברים אחרים מאלה שלמד מהם ראש העירייה? לכן גם כאן נראית טענת "השקרים הגסים" מופרכת. עם זאת, כתיבתו של אייל הראובני אכן לקתה במגמתיות, כפי שעולה מכתורות המשנה של מאמרו: "איך מנסה ראש העיר לשקר לכולם, כל הזמן", "מסכת השקר רים" ו"שיא התוצפה". כמו כן אין תשובה מספקת לשאלתו של אולמרט, "למה לעיתון מותר כל הזמן להתבלבל, לטעות, לא לדייק, אבל זה כאילו שולי. מישו זורק עליך בוך, ואחר-כך אתה צריך להיות זה שרץ לבתי-משפט ומבזבז זמן".

פרטים נוספים בתלונה מדגישים גם הם את היחסיות של העובדות, ומכאן את הקושי לצדד חד-משמעית בהחלטת מועצת-העיתונות. העיתון מסר מפי שכנים ברחוב מגוריו של אולמרט, כי לאחר בחירתו חל שיפור בנקיון הרחוב. האם נתן אולמרט הוראה לטפל אחרת ברחוב? אין סיבה להניח זאת. לפי הנתונים שהראה אולמרט, סדרי הניקיון לא השתנו זה 11 שנה. נראה אכן שזו טענה קטנונית כנגד ראש העירייה, אך אין בכך כדי להפוך את הידיעה העיתונאית לשקרית. זו לכל היותר התרשמות סובייקטיבית של שכנים "לא נחמדים".

הוא הדין בהאשמה בדבר הקשר הלקוי שמקיים אולמרט עם פקידי העירייה ועם מ"מ היועץ לענייני ערבים, לפי "כל העיר" מדובר במערכת מעוררת וביחסי עבודה לקויים. אולמרט, לעומת זאת, מעיד על עבודה תקינה ושוטפת, על ימי עיון מיוחדים, ועל ישיבות תקציב מעמיקות. תגובת "כל העיר": קביעותינו הן יחסיות, בהשוואה לקודמיו בתפקיד. לדברי העיתון, ראש העירייה, בניגוד לטדי קולק, עובד בעיקר מול הגורמים הפוליטיים, ולא המקצועיים. שוב ניתן לטעון, שהדברים מגמתיים ומכוונים להכפיש. אך קשה מאוד, ואולי בלתי אפשרי, להוכיח כאן שקר עובדתי, שהרי אנו עוסקים בשאלות יחסיות ובהערכות סובייקטיביות לחלוטין. שכנים המתראיינים לעיתון, או עובדי עירייה שמביעים דעתם על קשריהם עם ראש העירייה, אינם חבים חובת אובייקטיביות.

עיתונאי אחר שנגדו התלונן אולמרט הוא שלום ירושלמי, הפרשן הפוליטי של "מעריב", שקודם לכן הועסק ב"כל העיר" וסיקר עבורו את מערכת הבחירות המוניציפליות בירושלים. בינואר '95 הגיש אולמרט תלונה נגדו למועצת-העיתונות על מאמר שפירסם ב"מעריב" (28.12.94), שכותרתה "שנת ההתרפסות" מועצת-העיתונות דנה בעניין וחייבה את העיתון לפרסם תיקון לעובדות השגויות. העיתון עשה כן, אולם יש לשים לב לעניין נוסף. אולמרט קבל לא רק על העובדות, אלא גם, ובעיקר, על "נימת הבוז, הפגיעה והולול האישיים", היוצרים, לדעתו, בלב הקורא רושם של "מסע שיטתי של שיסוי והתקפה". נימה זו, אומר אולמרט, אינה יכולה לבוא בשום פנים על חשבון בדיקת עובדות והקפדה על ביורר מוקדם שלהן עם הנוגעים בדבר". בשיחה עמי טען ירושלמי, שאולמרט נטפל לפרט קטן ושגוי בדבריו, ויצא נגדו ל"מלחמת עולם".

נראה שיותר משנפגע אולמרט מתוכן הדברים, הוא נפגע מנימתם. כך עולה מדבריו שצוטטו לעיל, מהסוגיות שלגביהן בחר להתלונן, אך בעיקר מקובץ המאמרים של ירושלמי, שאולמרט ראה לנכון לצרף לתלונתו. והנה כמה ציטוטים מהם:

"ממתי אולמרט חס על כספי ציבור? הלא הוא עצמו נוגס מזה שנה וחצי במשכורת פרלמנטרית שמנה, וכלל לא טורח לסדר לכנסת" (בטלגרות) הפרלמנטרית, "מעריב", (22.2.94). "צריך עכשיו

רק לקוות, שאולמרט עצמו ייפחך לאפיוודה היסטורית, נשכחת, נטולת נזקים" (אולמרט החמיץ, "מעריב", 20.4.94). "לאן שלא תפנה בעיר תמצא ריב ומדון ורוח רעה... ואם העירייה מתפרקת, מה פלא שהעיר מתפרקת?" (שנת ההתרפסות, "מעריב", 28.12.94).

ציטוטים אלה אינם תורמים לבירור העובדות, אך יוצרים רושם ברור, שהעיתון או העיתונאי שמו להם למטרה לנגח את ראש העירייה. אולמרט, וכנראה גם מועצת-העירייה, תונות, ראו בכך מעשה לא לגיטימי. אולמרט מחה בעיקר נגד חמישה ביטויים שהופיעו בכתבתו של ירושלמי, וכינה אותם שקרניים. הנושאים שבגינם הוא מתלונן דומים לאלה שהועלו ב"כל העיר", ועל כן גם הם מעוררים בעיה דומה: ההתרשמות הסובייקטיבית של העיתונאי גלויה לעין ומנוסחת כמיטב כשרונו ומכוונת ל"מסר" מוגדר, שבו הוא מעוניין. אך לא כן כשפונים לבדיקת הסעיף החמישי בתלונה. כאן נכשל העיתונאי בסילוף העובדות. הוא ייחס לאחד מעוזריו של אולמרט "עבר פלילי מרשים", ולא היא. מדובר אמנם בעובד עירייה, אך לא בעוזר ישיר של ראש העירייה, והכתב נדרש לדייק בכגון זה. חגי אליאס רואה בהחלטת מועצת-העיתונות את ה"קש" שהביא את הסכסוך בין אולמרט לירושלמי לסופו. הוא שמח לציין, שמאז ההכרעה דוּאג ירושלמי לעסוק בעניינים כלל-ארציים, ולא בירושלים. במלים אחרות, "ירושלמי הוריד את הראש". ירושלמי מצדו מכחיש מכול וכול: "לא חל שום שינוי בבניקורת העניינית, למרות חריפותה, ואם שוב אחשוב שראש העירייה ראוי לביקורת, לא

אולמרט: יש בזה אלמוט אישי, במובן זה שאני לא ניסיתי לרצות את העיתונאים אף פעם, לא ניסיתי ללקק להם ולפייס אותם

אהסס לבקר אותו". מסקירת כתבותיו של ירושלמי בתקופה שלאחר ההכרעה במועצה, עולה כי הוא אכן ממעט לעסוק בירושלים. גם כאשר הוא בוחר לעסוק בעיר, הוא אינו תוקף עוד בחזוקה את העומד בראשה (12.5.95 ו-3.3.95). יתר על כן, במאמר מ-30.6.95 שבו הוא עוסק באולמרט בהקשר של האוריינט-האוס, אולמרט מתואר כמצליחן, אמנם תככן, גאוותן ויוצר מהומות, אך מי שעומד על שלו ולוחם מלחמה תוך אמונה בדרכו. ועוד "ערפד" מוצא חגי אליאס בתום שגב,

חבר מערכת "הארץ". לטענתו, שגב משמש מעין "גיס חמישי", "כתב מטעם" השלטון הקודם. שכן שגב, לפי טענה זו, שהיה בעבר עוזרו של טדי קולק, שם לו למטרה לנגח את יריבו ומנצחו של קולק. שגב סירב להשיב על שאלות "העין השביעית". "מה שיש לי לומר, אני כותב לעיתון", אמר, "זו הבמה הנכונה בעיניי. מעבר לזה אין לי עניין להיכנס לעימות עם אולמרט". לפיכך שמנו פנינו אל הזירה העיתונאית, בציפייה למצוא בה הררי חומר, שבאמצעותו מנגח שגב את ראש העירייה. אך נכונה לנו אכזבה. בניגוד למקרים אחרים שסוקרו בתחקיר זה, שבהם קשה היה להכריע בין הניצים, הרי כאן תלונת ראש העירייה נראית קנטרנית וחסרת צידוק.

אליאס סיפק לי ארבע כתבות של שגב שעוררו את זעמו. בשתיים מהן מוזכר אולמרט במשפט או שניים, כבדרך אגב בלבד, בכתבה שנושאה שונה לגמרי. במקרה אחד טען שגב, שהעברת השגרירות האמריקאית לירושלים תחמיר את בעיית התחבורה בעיר. שמו של אולמרט לא הוזכר כלל. במקרה שני הואשם אולמרט, שניצל פיגוע של החמאס כדי להסית את תושבי העיר נגד תהליך השלום. ואילו בשתי הכתבות האחרות אכן תוקף שגב את אולמרט. ב-26.6.95 הוא כותב דברים קשים, תחת הכותרת "העירייה, האשפה והריבונות": "שני השבועונים היוצאים לאור בעיר מדווחים על מעשיו ומחדליו של אולמרט, ואם רק חלק ממה שהם כותבים מתקרב אל האמת - דומה כי מן הראוי למנות לעיר בכל ההקדם ועדה קרואה". שנה ורבע לאחר מכן (2.10.96) כותב שגב על "חלקו של אולמרט" בפתיחת מנהרת הכותל: "בנימיין נתניהו פשוט נפל בפת: אהוד אולמרט מושך אותו באף... כראש עיריית ירושלים הוא נכשל לחלוטין". נראה ששגב אינו מבקר את אולמרט יותר משעושים זאת כתבים ארציים אחרים, או יותר מששגב עצמו מבקר אישי ציבור אחרים. אדרבה, כאשר עולים ענייניה של בירת ישראל לכותרות, סביר ונכון שתינתן לעיתונאים הירות לפרש ולהביע דעה. אין לחשוש בעיתונאי בכיר כתום שגב שהוא משולל דעות, ואין מצפים ממנו להביא רק עובדות במערומיהן. גם הפרש הזמנים הרב בין שתי הכתבות שולל את ההאשמה על "מסע מכון" נגד אולמרט. יתר על כן: במאמר "כל שגיאות ירושלים" ("הארץ", 29.5.92) מתח שגב ביקורת חריפה למדי על טדי קולק, ראש העירייה דאז: "25 השנים של טדי היו שנים של אינטואיציה, דמיון וביצוע עיוזים", כתב, "אך הן לא היו שנים של מדינאות. המדיניות נכשלה... בעשר השנים האחרונות עולה מספר העוזבים את ירושלים על מספר הבאים אליה... התוצאה היא הידרדרות ברמת החינוך, הכבישים והרווחה... רוב המהגרים הם חילונים מבוססים; רוב הבאים

העיר, הנוכת כביש המע"ר וקיצוץ המשכור רות בעירייה. אך גם בעניין זה יש מחלוקת בינו לבין הראובני וכהן. לדעת הראובני, אין ערך חדשותי לסיקור שכזה. תפקוד ראוי מוגדר כמשימתה של העירייה,

והוא אינו מזכה אותה בפרס. וכהן מוסיף: "זה לא עיתונאי לכתוב 'כל הכבוד'. זו עבודתו של דובר הלשכה, לא של העיתון". בעקבות הדברים הללו, ולאחר חיפושים מאומצים, גיליתי ב"כל העיר" כמה מלים טובות שנכתבו על ראש העירייה, במלאות מאה ימים לכהונתו. תחת הכותרת העגומה "מאה ימים בלי חסד" מופיעות כמה מחמאות לא מבוטלות: "גם באופוזיציה מודים, שהוא משתלט במהירות וביעילות על ניהול העירייה, והאפילו מצליח לשמור על יחסי עבודה תקינים עם ממשלת העבודה", ועוד: "סקר 'כל העיר' מגלה שביעות רצון יחסית מתפקודו".

מכל אלה עולה שאלה: מה קרה לאולמרט, האיש שנחשב לאשף התקשורת וליקיר המראיינים, שהגיע למצב של מאבק כולל עם חלקים נכבדים בתקשורת? אולמרט מייחס זאת לרדיפת התקשורת אותו ולתרבות הרדיי-טינג המזוהמת: "הרבה יותר קל למכור את העיתון כשמכים בעירייה, כשחושפים שערוריות, כשמנפחים דברים. ואם אפשר לחבר את זה לראש העיר אישית, זה טוב, ובמיוחד כשראש העיר קצת 'ואלנרבל' כי מגישים נגדו תביעה, אז זה בכלל טוב". ואולמרט מוסיף: "יש בזה אלמנט אישי, במובן זה שאני לא ניסיתי לרצות אותם אף פעם, לא ניסיתי ללקק להם ולפייס אותם". ואילו אליאס מייחס את השינוי לנסיבות פוליטיות. לדב-ריו, מאבקו של אולמרט נגד חלוקת ירושלים הקים עליו את מחנה השמאל, "ההעדפה המתקנת" שנקט לטובת החרדים הקימה עליו את החילונים. והוסף לאלה את תגובתם העוינת של אנשי קולק, שטרם קלטו את משמעות המהפך.

עיון בגליונות "כל העיר" מעלה, בלי ספק, שעיתון זה מציג את העמדה הביקורתית העקבית ביותר כלפי אולמרט. זו בולטת בעמודי השער, בכותרות הראשיות, בכותרות המשנה ובתמונות, ויוצרת לראש העירייה תדמית שלילית מכוונת. זה הרקע לניסוחיו הקשים של ראש העירייה, ואולי גם להכרעתה של מועצת-העיתונות לטובתו. ■

שלוחות מורפו היא סמודנית לשופטים ופילוסופיה

יאיר שלג. אך בכל אלה נשמר הכלל של הצגת הדברים כעמדה, ולא כעובדה. ואולם בגיליון שלאחר הבחירות (5.11.93) נפרצו כל הסכרים. בשער הופיעה הכותרת "מכירת העיר - גיליון מיוחד", ולכל אורך הגיליון חזר הלוגו: פניו של אולמרט מציצים מבעד למגבעת חרדית ועליהם השלט "מכירת העיר". "כל העיר" הגיש כשירות לציבור את התרחיש הגרוע מכל האפשרי, פרסם "מדריך לכזבי אולמרט" וגם בעמודי החדשות לא חסכו הכתבים את שבטם מן הנבחר. לא דובר בשקרים, אלא בהערכות לעתיד. אולם האם זו

עורך "כל העיר": זה לא עיתונאי לכתוב "כל הכבוד" על ראש העיר. זו עבודתו של דובר, לא של העיתון

קבלת הפנים הנאותה מצד עיתון המתיימר לסקר פועלו של אדם בצורה אובייקטיבית, על-פי תפקודו בלבד?

הפערים שבין הכותרות למה שבא מתחתיהן מעידים גם הם על העדר אובייקטיביות, ואולי אף על מגמת הכפשה. הכותרות יצרו רושם שלילי מופרז ומעוות על ראש העירייה: "תקציב העירייה בפתח, ראש העיר נופש בניו-יורק", זעקה הכותרת (13.12.96), בעוד האז-תיות הקטנות גילו שראש העירייה נסע בהזמנה ובמימון של הקרן-הקיימת-לישראל. או "אולמרט חייב לעירייה יותר מ-4 מיליון ש"ח" (15.11.96). הקורא "העצלן", המסתפק בכותרת, מתרשם כי אולמרט השתמש בכספי העירייה לצרכיו הפרטיים. הקורא "החרוץ" מגלה, כי מדובר באחריותו של אולמרט כמעסיק למשכורות ששולמו ל"מינויים פוליטיים" בגין עבודתם בעירייה, בטרם התברר כי על הממונים לעבור מכרזים. עם תחילת התכנון של תגיגות 3,000 שנה לעיר דוד, הופיעו ב"כל העיר" כותרות בנוסח "אולמרט החמדן", או "התיאבון גדל: אולמרט שואף להדיח את קולק מראשות התגיגות" (7.1.94). ואילו ראש העירייה מנסה להמחיש את מגמתיות הניסוח, ומציע כותרת אחרת לאותן כתבות: "קולק מסרב לעזוב תפקידים שמילא כראש עיר, ומנסה לחתור תחת אולמרט". הכול שאלה של ניסוח. ועוד תלונות רבות בנוסח דומה.

"האם ייתכן שבמהלך שנה אחת לא עשתה העירייה אף לא מעשה טוב אחד?", שואל אולמרט. בראיון עמי הוא קובל על כי "כל העיר" לא טרחה להזכיר את הישגיו - תקציבי של עשרות אלפי דולרים לשיפור איכות החיים של תושביה הערבים של מזרח

- חרדים מעוטי אמצעים". סגנון הכתיבה על אולמרט אמנם חריף יותר, אך גם כאן הביקורת ודאי לא נעמה כלל לאוזנו של מי שכהן בתפקיד באותה עת.

...

אין ספק שיש מקום לנקוט עמדה בכתבות מעין אלה, למרות סכנת המניפולציה הטמונה בהן, כל עוד העיתון מכיר בכך ומבהיר זאת לקוראיו, כל עוד אינו עובר את הגבול הדק שבין פרשנות לסילוף. ואכן, שלום ירושלמי מתח במאמריו ביקורת גלויה, להשקפתו, עיתונאי רשאי לנקוט עמדה אישית במקרה שבו "אתה חושב שאדם ידרדר עיר שנות אור לאחור". תפקידו של עיתון להיות "עיתון לוחם", הוא אומר. אמות-המידה היחידות שצריכות להנחות את העיתונאי הן הדבקות באמת והעניין הציבורי. לכן הוא מוטרד מחוסר הדיק שנמצא בדבריו, אך מדגיש, שמכאן רחוקה הדרך להצגה של סיקורו ופרשנותו כ"מסע הכפשה".

גם אייל הראובני מציג את תלונותיו של אולמרט כ"נקימה ונטירה בעקבות עמדת 'כל העיר' במערכת הבחירות". או נקט העיתון עמדה חד-משמעית לטובת טדי, על פי עדותם של ירושלמי והראובני. "העיתון נוקט עמדה גם בסוגיות תכנוניות - לא נדרשת מאיתנו אובייקטיביות, נדרשת הגינות", אומר הראובני. "אולמרט אגוצנטרי, לכן הוא מייחס כל דבר למאבק אישי בו. אך העמדה אינה אנטי-אולמרט. העמדה היא ביקורתית לשמה". לעומתו, עורך "כל העיר", יוסף כהן, מקפיד לסייג את הדברים: "סטנדרטים כפולים אינם לגיטימיים. נקודה. כדי לנקוט עמדה צריך גם להציגה כעמדה". ולחיוזק דבריו הוא מספר על מאמר שכתב ירושלמי במהלך מערכת הבחירות, שגרם לטדי קולק נזק חמור ביותר. "הטיפול נטו בשניהם היה זהה", הוא מסכם.

אולמרט אינו מקבל את האבחנה בין נקיטת עמדה לסילוף ושקרים: "זה בסדר כשמדובר בפובליציסטיקה. זה לא בסדר כשמדובר בדיעות - באיזון, בדגש, בדיוק. הרי העיתון לא אומר בכותרת שלו, אני ביטאון של קולק, אלא אני מתאר באופן אובייקטיבי, ואובייקטיבית - אולמרט שודר, אולמרט מנוול וקולק הגון וישר. ברגע שאתה מגלה את חוסר הדיק, אתה לא משתחרר מההרגשה שזה בא לשרת את העמדה הפוליטית".

אין כמו ימי בחירות לבחון את מידת האובייקטיביות של עיתון. בדקנו ומצאנו, כי בגיליון "כל העיר" שהופיע ערב הבחירות (2.11.93), הובאו אמנם דעות מגוונות, אך בחוסר פרופורציה. לעומת שלושה מאמרים בזכות קולק - של חיים ברעם, אודי ארנון וטוביה מנדלסון - הובא מאמר-נגד יחיד של

איור: רון גולדברג

עקב-אכילס, לא אטרקטיבי, דומיננטי

על שפת מדורי הספורט

ט די פרויט

השבועון הבריטי "אקונומיסט" כתב לאחרונה, נה, כי שפת הספורט ברדיו הולידה לשון שהולכת ומתפשטת לעוד תחומי חיים, בין היתר לאינטרנט. אופייני לספורט, כתב השבועון, שדרני רדיו מדברים בהכרח כלשון הווה, מאחר שהם מתארים אירועים בזמן אמת. זאת בניגוד לסקירות "רגילות", למשל טבח ברואנדה, רעידת אדמה בפרו או הפגנות בבלגרה, שאותן משרדים ברוב המקרים לאחר מעשה. שדר רדיו, בניגוד למטל-פן, פונה אל ציבור גדול ומאחר שהשיחה היא

חד-כיוונית, אין לו שום משוב מקהל היעד שלו. על "בדידותו" הוא מבקש להתגבר באמצעות דרמטיזציה/היסטריה, שימוש במלים רמות ושאות בשידור. מוכר וחביב. ואמנם שפת הספורט כבשה שטחים נרחבים באירופה וגם עיתוני איכות נדבקים בה. הרכילות בדבר גדולי הכדורגל נפוצה בכל הצהובונים. מסופר על "חיי העלית" של שחקן זה או אחר, כשמשמעות הביטוי היא שהגיבור מרבה להשתכר במסבאות יקרות ומבקר אצל זונות המרבות במחיר. גם שחקן ישראלי שהועסק באנגליה זכה לכותרות כאלה. אולם התיאורים מחדרי המיטות ושאר רכילויות כתובים בבהירות, בתחביר ובשפה נכונים ומקיפים את כל ההיבטים של "הנושא". כי לדעת העורכים, גם מאכלי פיגולים מן הראוי כי יבושלו כראוי ויטוגנו בשמן טרי.

זאת קשה לומר על כתבות הספורט מתוצרת הארץ. מסתבר שאם רוקחים מרקחת לציבור הישראלי, מותר שתהיה מחומרי גלם מיד שנייה, צלויים יתר. על המידה ומוגשים בצלחות פלסטיק. כי הרי בפלביאם עסקינן, ועל איכות התבשילים המוגשים להם אין צורך להקפיד.

כך נולדו ביטויים, מטבעות לשון, פתגמים ואימרות פילוסופיות בעדרות חן, מקוריות או הומור. לעומת זאת, הן מכילות יומרה אינטלקטואלית שיותר משהיא מעידה על רוחב דעתו של הכותב/שדר, היא מלמדת על בורות ודמיון מוגבל. למשל, השימוש בביטוי "עקב אכילס", שספק אם הנדרשים לו יודעים מה פירושו. או "דלקת בטינוסיטיס" - שווה ערך להודעה כי השחקן לקה בדלקת רצועת הברך של המניסקוס. "נורה אדומה" נדלקת

ללא הרף, חמש-שש פעמים בשנה נערך "משחק העונה", ומאבקים נוסח המלט של "להיות או לחדול" שכיחים כמו תפוזים בחורף. בית"ר מרבה "להוציא את הרוח ממפרשי הפועל" (או להפך), "מכבי" היתה היותר "דומיננטית" בשדה ובמשחק. "איכותי" היא הפגינה כדורגל "אטרקטיבי" הודות ל"חומר השחקנים" ו"הכלים" "בעלי הפוטנציאל" שלרשותה. "שליטה במגרש", "משחק טוב", "כדורגל נאה לעין", "שחקנים בעלי כישרון" הם ביטויים קשים מדי עבור המאוינים/קוראים. אם רק אפשר, הלעז עדיף על העברית; אני מלעז, משמע אני קיים. כל אלה הם כסף קטן בהשוואה לפילוסופיות. לימדו אותנו ש"אם לא מבקיעים או חוטפים". האבחנה הזו היא הבל הכלים: כיצד תיתכן תוצאה של 0:0, שהרי אף אחת משתי המתחרות לא הבקיעה ולכן "חייבת" הייתה לספוג? ומה עם 3:3, כלומר שתי הנאבקות הבקיעו ובכל זאת ספגו? במדורי הספורט לא שוכחים להזכיר ש"כדורגל משחקים 90 דקות", ש"הכדור הוא עגול" וש"כל משחק מתחיל ב-0:0". ומדי פעם מסתמך שדר משכיל על אינשטיין (אלברט, לא מאיר) כי ב"כדורגל הכל יחסי", אף כי התוצאות 0:3 או 1:2 הן מונחים מוחלטים למדי.

במדינה המתקדמת ביותר במזרח התיכון, השרד המצטיין כגון אלה הוא זוהר בהלול. מזדמנים אצלו "הרמוניה" (בין קלינגר לגדי ברומר), "מטמורפוזה" (כשחון עובר למרכז המגרש במקום יוסי מדר), "אדופטציה" (של הגנת "הפועל" לחץ של "בית"ר", או להפך)

כמה מפרשנינו מגוימים בהכרח מעמדות ובפטריוטיות. חיים ברעם משרד עודפי פוליטיקה: ארה"ב, גם כשנבחרתה מיטיבה לשחק (קורה), היא אנטי-כדורגל, כי הרי לא ייתכן שהאימפריאליסטים יפגינו משחק ראוי לשמו. מאיר איינשטיין בכדורגל ואורי לוי בכדורסל הוגנים מאד בפסיקותיהם. הם "יודו", כי לא מגיעה לישראל מכת 11 מאחר שרביבו הפיל עצמו ולא הוכשל (איינשטיין: "השופט צדק בהחלטות") וכי נדב הנדפלד קלע את הסל אחרי השריקה (לוי: "השופט היווני עושה עמנו חסד"). הם גם ישבחו שחקני יריב אם ביצעו מהלך נאה. בכך הם טובים מהרבה פרשנים בעולם. חולשתם היא שהם מרבים לנאום ובעיקר מתפללים בפומבי: שהזמן כבר יעבור כדי שישראל לא תשמוט את היתרון מידיה, שקוסטדינוב ינגח מעל למשקוף (איינשטיין: "כן ירבו") ושקוריסנאייקיס יוסיף לאבד כדורים (לוי: "שימשך כך").

משעשעות התחזיות הפטריוטיות: שדרים מוכנים להודות כי היריבים חזקים מישראל אך "כבר היו דברים מעולם, גם נגד צרפת איש לא ציפה ל-2:3"; אחרים מזכירים את מלחמות דוד בגליית ואת רוח הלחימה שהיא "הנשק הסודי של ישראל". רק אחרי שמפסידים לקפריסין נזכרים כי לא התאמנו די, הכושר הגופני פגום, המאמן שלמה שרף לא מבין ("העלה את זוהר רק בדקה ה-80") וכי ברומר פצוע. ואלה אותם פרשנים שעד לשעת השין כבר חיטבו באיוז חברת תעופה נמרית לאלופות העולם בצרפת. בסיומו של משחק, שדר שמכבד את עצמו

את זובין מהטה וליאורה ריבלין אף שלא הירבו לנצח על תזמורות ולשחק על כמות. אררבה; ההיוון החוזר אקדמיה-ספורט רצוי, כפי שאמר פרופ' בן-דור: שחובבי תיאטרון ילכו לראות את מכבי חיפה ומשוגעים לכדורגל יעיינו מדי פעם בשקספיר.

כמו במדורי הפוליטיקה והבידור, הראיונות בספורט ארוכים והתשובות בהתאם לרמת השאלות. כפי שאמר הכדורגלן אמיר שלח למראיין: "תראו את השאלות שלכם ותבינו את התשובות שלנו". מעטים בלבד מהשחקנים מעיזים להשיב לשואלים שלא יבלבלו את המוח עם "מה הרגשת כשהבקעת את השער", או "על מה חשבת כשאייק זוהר ניגש לבעוט את בעיטת העונשין?".

בטבלואידים השפה פתוחה או יותר בסדר ומו"רגשת בהם יד עורכת; פחות בעיתון לאנשים חושבים "הארץ". חוסר ההבחנה בין "ו", "אבל" ו"למרות", היא רעה שכיחה. ניתן לקרוא ש"למרות שמוטי קלע 17 נקודות, קבוצתו ניצחה 75:80". למרות שקלע? או: "מייקי ניפק חמישה סלי שלוש למרות שחברו לקבוצה צביקה ניפק 11 נקודות". המצטיין בכך הוא כתב הכדורסל של "הארץ", אלי סהר. לא אחת צריך לנחש מה רצה לומר. ציטוט: "האליבגנוביץ" קלע במשחק הראשון 19 נקודות מהם ארבעה סלי שלוש בזמן אמת על ראשו של באק ג'ונסון ובהעדר מישחק פנים ראוי לשמו, ימשיכו הטורקים להתבסס על חסימות לקלעים, וזריקות לשלוש בכל הזדמנות. מול לימוז' בניצחון המרתק אחרי שתי הארכות בשבוע שעבר, קלעו הטורקים 15 סלי שלוש מ-35 נסיונות, כשהארדנני ואינה קלעו ארבעה. כמו בכלל בכדורסל הטורקי בשנים האחרונות, כל שחקן מסוגל לקלוע משלוש, ואינה מסוגל לעשות זאת מתשעה מטרים". ספק אם הוא מבין את משמעות המושג "זמן אמיתי" ואולי בזכות זה נבחר בידי הערוץ הראשון לשמש לו פרשן; גם שם הוא מודיע ש"נתרו שתי דקות ו-17 שניות זמן אמיתי לסיום המשחק". שימוש רווח נוסף שמקובל במדורי הספורט הוא הביטוי "בכל הזמנים". בתואר הנשגב הזה השתמשו כותבים כדי להמחיש את גדולתם של מארדונה הארגנטיני, יוזביו הפורטוגלי, פלטיני הצרפתי ואחרים. פעם, בגיליון אחד של "הארץ" הוכתרו שלושה כדורגלנים ב"גדול בכל הזמנים". בסקירה רבת מידע על אירועי 1996 בספורט, העלה עוזי דן ב"הארץ" שבע פעמים את "ההיסטוריה" ועוד פעמיים את "כל הזמנים" ("קרל לואיס, גדול האתלטים בכל הזמנים, עשה היסטוריה"). מסתבר, כי בעונה אחת של כדורגל (או של כדורסל) התחוללה יותר היסטוריה אטרקטיבית מהפוטנציאל האיכותי שעשו קולומבוס, ניל ארמסטרונג ויגאל עמיר בכל הזמנים גם יחד. ■

מדי פרויס הוא עיתונאי וחובב ספורט וחיק

בכל הזמנים ועם פוטנציאל

והחטאה "סוריאליסטית ממש כשכהן בועט מ-20 מטר מעל למשקוף". כמו בהלול, רוב השדרנים נתברכו בעודף מלל, בעיקר שדרני הטלוויזיה שצמחו ברדיו ועדיין לא עיכלו את ההבדל בין שתי המדיה. למשל, יורם ארבל שגדל ברדיו. דיבורו שוטף ומשוחרר אך הוא רואה חובה לעצמו להסביר ש"בנין עובר עכשיו את פוגודין אבל בעיטתו חומקת ליד הקורה" - מהלכים, שבניגוד למאוזן ברדיו, כל צופה רואה. מן הראוי שילמד מעמיתיו הבריטים ובעיקר הגרמנים. אף שגם ברפובליקה הפדראלית נולדים פטפטנים, השדרנים מסתפקים בויהוי מוסר הכדור והמקבל, ומניחים שהצופה רואה כי שול חולף על פני זאמר אבל מתטיא בבעיטתו. כך גם מניחים לצופה הפוגה ואין מכריחים אותו להתליף כל עשר דקות את האוזן.

עורך ראיונות. השחקנים תורמים רק מעט מאוד באומנם: "נתנו פייט טוב, אני שמח שניצחנו, אני בפורמה טובה, אבל זה לא אני, זה כל הקבוצה". "חבל ששיחקתי רק 40 דקות, אבל המאמן הוא הקובע". נוסחה זאת ממוחזרת עד בלי די. זה זמן נהוג להזמין אקדמאים ואמנים לפרשן אירועי ספורט. החידוש הזה הוציא מהכלים את מאמן הנבחרת הלאומית בכדורגל שלמה שרף. "הם מעולם לא שיחקו כדורגל. האם אני אלך לפרשן פוליטיקה?", תמה. שרף טועה: מותר לאמיר אורן לבקר ולדוד בר-אילן לשבח את ראש הממשלה, אף שלא היו אפילו חברי כנסת מהמניין; מותר לפרופ' משה צימרמן או לפרופ' גבי בן-דור להתיתס לביצועיו של שוער גם כשבשכונה שיחקו רק כדורסל, ותנוך רון ומיכאל הנדלזלץ רשאים לבקר, בהתאמה,

הפינקס

פתוח

והיד

רושמת

כרצינות גמורה בחנה האגודה לזכות הציבור לדעת את מידת האיזון בחוכניות הסאטירה של ערוץ 2. יש לה מענות

אלי פולק וישראל מירד

שלוש תוכניות סאטירה מוגשות לצופה מדי שבוע בערוץ 2: "זהו זה חי", "התרוצופים" והמונולוגים של גידי גוב במסגרת תוכניתו "לילה גוב". האגודה לזכות הציבור לדעת ביקשה לבחון, האם יכולה סאטירה להיות מאוזנת; האם הסאטירה בערוץ 2 אכן מאוזנת ומשקפת את הדעות הרווחות בציבור; מה מידת ההשפעה, אם בכלל, של הבחירות דאשתקד על הסאטירה המשודרת?

כדי לענות על שאלות אלה צפינו בתוכניות ובשתי תקופות נפרדות - חודשים אחדים לפני הבחירות, וחודשים אחדים לאחריהן. חילקנו את מערכוני הסאטירה לארבע קבוצות: נגד השמאל, נגד הימין, נגד ה"דתיים", וכל היתר.

התוצאות שהתקבלו לגבי התקופה שקדמה לבחירות מפורטות בטבלה מס' 1, ולגבי התקופה שלאחר הבחירות בטבלה מס' 2. עיון בטבלה הראשונה מגלה כי רק תוכנית "החר" צופים" נתנה דגש יתר (60%) לסאטירה פוליטית; שלוש התוכניות שמרו על איזון בין "סאטירה ימנית" ל"סאטירה שמאלנית".

איור: מירה פרידמן

השמירה על האיזון בין הגושים הפוליטיים מאלפת במיוחד. בתוכניות "זהו זה" ו"החרצופים" נבחנו שישים הימים שקדמו לבחירות. בתקופה זו קבע המחוקק מגבלה מיוחדת בדרישתו (חוק הבחירות: דרכי תעמולה) להימנע מתעמולת בחירות. קיימת גם רגישות מיוחדת לשמירה על האיזון בין המפלגות כעקרון יסוד של הדמוקרטיה, המבטיח שוויוניות למתמודדים. העובדה שהאיזון נשמר מורה על תשובה חיובית לשאלתנו הראשונה. גם הסאטיריקונים יודעים, כאשר יש צורך בכך, לפעול במסגרות תחומות ולוותר על החופש האמנותי המוחלט.

התוכנית "לילה גוב" נבחנה במשך תקופה ארוכה יותר, כמות המנוולוגים הפוליטיים בתקופת ממשלת העבודה-מרצ היתה כמעט שולית, אך רובם היו נגד הימין. אנו נראה להלן שתוצאות אלו הן חלק ממגמה ברורה.

ניתוח התוצאות מהתקופה שלאחר הבחירות (טבלה מס' 2) והשוואה לתקופה שקדמה להן מביאים למסקנות הבאות:

א. חל גידול ניכר (23% לעומת 6%) בקטעי הסאטירה הפוליטית במנוולוג של התוכנית "לילה גוב".

ב. בשלוש התוכניות זוכה הימין לתשומת לב רחבה - פי שלושה עד פי ארבעה - לעומת השמאל הישראלי.

...

מעבר למספרים היבשים בדקנו את התכנים והמסרים של שלוש התוכניות. הנה ממצאינו.

המונולוגים ב"לילה גוב"

בתקופה שקדמה לבחירות לא הסתיר גידי גוב את תמיכתו בראש הממשלה דאז, שמעון פרס. עובדה זו באה לידי ביטוי בשתי הזדמנויות. בליל יום העצמאות (23.4.96) התארה פרס בתוכנית, וזכה ליחס אוהד במיוחד. חל הן מצד המראיין והן מצד הקהל שלו. לבנימין נתניהו לא ניתנה הזדמנות דומה. בערב יום הבחירות (28.5.96) התארחו החרצופים בתוכניתו של גוב. לאחר שסיימו את המערכון, הודה גוב ל"בנימין נתניהו" בשקט ובמהירות ו"לשמעון פרס" בהבלטה יתרה. בסוף התוכנית, תוך כדי שיר הסיום, הודה גוב נוספת לאורחיו ואף לבובות החרצופים, והפעם ל"חרצוף ביבי" ול"שמעון...ן פרס...". בתרועת ניצחון מודגשת. לא נשאר ספק אצל הצופה שגידי גוב תומך בפרס לראשות הממשלה. היתה בכך עבירה בוטה על חוק הבחירות: דרכי תעמולה, אשר תומרתה עולה במיוחד משום שהיא נעשתה בערב יום הבחירות. אשתו של גוב, ענת גוב, שהועסקה כתסריטאית בתוכניתו, אף עבדה כתסריטאית עבור מפלגת העבודה.

לאחר הבחירות הפכו המנוולוגים של גוב פוליטיים יותר, והנטייה לבקר את הימין הפכה למובהקת וחד-צדדית. באופן טבעי

ניתן לצפות שחצי הסאטירה יופנו בעיקר נגד הממשלה. אך דווקא כאן מעניין לציין שגוב לא מצא לנכון לבקר את ממשלת פרס בצורה שיטתית כאשר זו היתה בשלטון.

"החרצופים"

תוכנית זו היתה מאוזנת למדי בתקופה שקדמה לבחירות, למרות פגיעות מזדמנות ברגשות הציבור. נביא שלושה מקרים: ב-10.5.96 צולם מערכון ובו הוצגה בובה של ראש הממשלה המנוח יצחק רבין בגן עדן, כאשר מפלגת העבודה מבקשת להשתמש בו לתשדירי בחירות. רבין שר את "שיר השלום" תוך זיוף קיצוני. קמה סערה ציבורית, ומאז לא הוצגה הבובה. בימים שקדמו לתוכנית ששודרה ב-5.4.96, דרשה ש"ס להפסיק את השידור בגלל הבובה של הרב עובדיה יוסף. ואז הוצג מערכון ובו הבובה של הרב יוסף "מסבירה" מדוע היא חייבת להיות מוצגת בתוכנית. למעשה ניצלו עורכי התוכנית את הבימה העומדת לרשותם כדי להגן על ביקורת מבחוץ. במערכון הוצגה הבובה של הרב בצורה משפילה, ואין ספק שהיתה כאן פגיעה בציבור רחב, מכבדי הרב יוסף.

ב-10.5.96 הוצג נתניהו כסוכן רהיטים מירושלים, מאוכזב פרס. זו היתה פגיעה בתדמית של מועמד לראשות הממשלה, עשרים יום לפני הבחירות. ככלל אמנם היו המערכונים מאוזנים, אך הם כללו לא מעט אלימות וגסויות, אף שהתוכנית משודרת בשעה מוקדמת יחסית (20.45) ועם קהל צופיה נמנים ילדים רבים.

לאחר הבחירות חל מהפך בתוכנית. חוסר האיזון התבטא לא רק במספרים אלא גם בברוטות הסאטירה. דוגמה לכך היה מערכון אשר שודר ב-8.11.96, ובו נהג שואל מתנחל חמוש בעוזי איך מגיעים ל"שכונה החדשה"

התוכנית "לילה גוב"

בולטת בהטייה

אנטיימנית ואנטי-דתית

בקריית-ארבע. תשובתו של המתנחל, שנאמר רה במבטא אנגלו-סכסי מובהק, היתה: "אה, זה עדיין לא גמור... אתה נוסע... לכיכר כהנא... פונה ימינה עד מתנ"ס יגאל עמיר, משם ימינה עד השלט' פרס-המן... עד הקיר עם 'צוקר-עמלק' ושם ימינה עד קניון שוחטי-שולה, אחר-כך ימינה ליד פעוטון שורפי-הבגץ. מכיר את השכונות?". משיב הנהג: "יש? כמה?". עונה המתנחל: "שתיים... יד לרוצחי ראש הממשלה... ו... יד למחסלי הרמטכ"ל". הפגיעה כאן איננה רק בתושבי קריית-ארבע או יש"ע; השימוש העקבי בפני-

יה ימינה התייחס אל כל מחנה הימין. סוג זה של מערכון משפיל ופוגע חוזר על עצמו. ב-15.11.96 מוצג שיר שלם ובו ישבן ועליו יושבים קוצים המייצגים את היישוב היהודי בחברון. הקוצים שרים שהם "ייתקעו" באותו המקום עד שהישבן יתפוצץ.

גם אחרי הבחירות המשיכו הגסויות והאלימות, אלא שכמות האלימות גדלה והצד האלים יוצג כמעט תמיד באמצעות דמויות מהמחנה הימני או הדתי של המפה. כינויי גנאי כמעט תמיד מופנים לצד הימני, כגון: "אריק שרון הרמאי", "איציק מרדכי הכלומ" ניק", בובה של ראש הממשלה האומרת "אנת-נו עושים מלחמה בטוח", התבטאות כגון "תמיד רציתי להרים את ביבי על טיל", בובה של ח"כ בני גפן שאומרת "צריך לשפוך עוד דם". היו קטעים רבים שבהם נראו בובות של ח"כים מהימין "מתכננים" את המלחמה הבאה. גם לא היתה רתיעה משימוש בדימויים נאציים: ב-31.1.97 נעשה שימוש בתמונה המפורסמת שבה נראה ילד יהודי מרים את ידיו. דומה סאטירה זו נעשתה מתוך השקפה פוליטית מסויימת.

"זהו זה חי"

לפני הבחירות היתה לתוכנית נטייה לצחוק על הימין יותר מאשר על השמאל. מגמה זו הפוכה למוסכמה שסאטיריקונים מרבים בביקורת על השלטון יותר מאשר על האופוזיציה. ברוב המקרים ידעו עורכי התוכנית להימנע מפגיעות חמורות ברגשות הציבור. מתוך שישים מערכונים בתקופה שקדמה לבחירות רק שניים היו פוגעניים במיוחד. ב-13.5.96 הוצג ערבי עם גיבנת, כאשר הגיבנת מייצגת את היישוב היהודי בחברון.

ב-29.4.96 הוצג מערכון שזילזל במועמדותו של נתניהו לראשות הממשלה. המערכון כלל את השיר הבא: "זו מכירה במחיר פיקנט/ מנהיג שממסמס בחום/ אתמול היה כועס ואנטי/ אבל היום הוא איש שלום/ מצעים מחומר סינתטי/ מי קונה מצע משופץ/ היום לפני בחירות נעשות המכירות/ עכשיו האלטע-זאכען רץ/ מי מוכר סחורה משומשת יד שנייה, שולחן, ארונות/ מוגנים, גבינה משולשת, אני מוכן הכול לקנות".

לאחר המהפך הפוליטי החרפה מאוד הביקורת נגד הימין. אך גם כאן יש לציין מיעוט מקרים של פגיעה ברגשות הציבור: נצפו רק שני מקרים מתוך 118 מערכונים. בתאריך 14.11.96 נעשה שימוש ברצח רבין בצורה לא הולמת. ב-2.1.97, בסצינה של תיירים המבקרים בבית-דין של מעלה, הושו מחבל מתאבד ומתנחל - השוואה הפוגעת בציבור של לפחות 150 אלף נפש.

...

הציבור הדתי זכה למעמד מיוחד בשלוש תוכניות הסאטירה; כ-10% מהמערכונים כוונו

1 לפני הבחירות

"לילה גוב" בין ה-9.1.96 ל-28.5.96
סה"כ 8 תוכניות

מס' קטעים	%	נטייה
7	5%	נגד הימין
2	1%	נגד השמאל
12	8%	נגד הדתיים
132	86%	נ. חברתיים כלליים

"החרצופים" בין ה-22.3.96 ל-24.5.96
סה"כ 8 תוכניות

מס' קטעים	%	נטייה
40	29%	נגד הימין
43	31%	נגד השמאל
8	6%	נגד הדתיים
46	34%	נ. חברתיים כלליים

"זהו זה" בין ה-8.4.96 ל-27.5.96
סה"כ 6 תוכניות

מס' קטעים	%	נטייה
12	20%	נגד הימין
8	13%	נגד השמאל
4	7%	נגד הדתיים
36	60%	נ. חברתיים כלליים

נגדו. הביקורת חריפה ואלימה במיוחד. נציג אה הממצאים לגבי כל אחת משלוש התוכניות.

המונולוגים ב"לילה גוב"

רבנים הם כנראה מטרה חביבה במיוחד על גידי גוב. הוא מתבדח על חשבון הרב כדורי, הרב עובדיה יוסף (שלוש פעמים), הרב אפרים זלמנוביץ' ממזכרת-בתיה, הרב אליהו מצפת והבאבא סאלי. מצוות, פסקי הלכה, הכותל המערבי - הם נושאים פופולריים בסאטירה שלו. השיר "כולנו יהודים" מעוות ל"כולנו חילונים" ובתוספת "נוסעים לים בשבת". השיר חוזר על עצמו כמה פעמים. ב-22.10.96 טרת גוב לתאר בפירוט רב ציבורי כ"מחאה" על בקשת המגור הדתי להפסיק פרסומות של חברת מקדונלדס, שהראו המבורגר עם בשר וגבינה. בסוף ביקש גוב מהצופים לרווח לו על כוונות צנזורה נוספות של הדתיים, והוא יגלה היכן אפשר לקנות אותם - בשבת. נוסף על הפגיעה בציבור הדתי, יש כאן עבירה לכאורה על האיסור לשדר פרסומת סמויה. לדעתנו, יחסו העוין

2 לאחר הבחירות

"לילה גוב" בין ה-15.10.96 ל-28.1.97
סה"כ 14 תוכניות

מס' קטעים	%	נטייה
57	19%	נגד הימין
11	4%	נגד השמאל
25	8%	נגד הדתיים
208	69%	נ. חברתיים כלליים

"החרצופים" בין ה-31.5.96 ל-31.1.97
סה"כ 19 תוכניות

מס' קטעים	%	נטייה
155	48%	נגד הימין
54	17%	נגד השמאל
31	10%	נגד הדתיים
80	25%	נ. חברתיים כלליים

"זהו זה" בין ה-7.11.96 ל-30.1.97
סה"כ 12 תוכניות

מס' קטעים	%	נטייה
37	31%	נגד הימין
9	8%	נגד השמאל
12	10%	נגד הדתיים
60	51%	נ. חברתיים כלליים

של גידי גוב לציבור הדתי התגלה בעליל. בתקופה שבין ה-15.10.96 וה-28.1.97 מצאנו בכל תוכנית לפחות פגיעה אחת בציבור זה.

"החרצופים"

במיוחד לאחר הבחירות עולה בתוכנית זו רמת האלימות המילולית נגד המגזר הדתי: נערכת השוואה בין מפד"ל לניק לאידס; השר זבולון המר מוצג כהומוסקסואל; אין היסוס להשתמש בביטוי "חרדי קוקסינל". הטקסטים של החרצופים ראויים לציון מיוחד. נאמר בהם: "אורי זוהר תולעת", או "אתה שמרן, אתה חשוד ואתה מלא בדעות קדומות - אתה בעצמך מפד"ל לניק", או "חלמתי שאני חייר". זה הכול? חלמתי שאני חנן פורת אחרי הירי השבוע בחברון ואני לא יכול להגיד פורים שמח כי אפילו לא ט"ו בשבט". הפגיעות ברב עובדיה יוסף הוזכרו כבר למעלה. נעשה שימוש נרחב בשם ה' - שימוש הפוגע במיור חד בציבור הדתי שעבורו שם ה' קדוש. הציבור הדתי-לאומי מוצג על-ידי סוס חובש כיפה סרוגה. מערכון פוגע במיוחד היה הופעה של

ציצית המתלוננת שכל מי שירה לבש אותה. מתוך 19 תוכניות שנצפו מאז הבחירות, רק בשלוש לא היתה סאטירה על הדתיים.

"זהו זה חיי"

אמנם גם בתוכנית זו יש מספר לא מבוטל של קטעים המכוונים כנגד הציבור הדתי, אך ככלל אין בהם פגיעה בוטה ברגשותיו. התוכנית מראה שניתן למתוח ביקורת בצורה תרבותית ומבלי לפגוע ברגשות הזולת.

•••

הנתונים מלמדים שקיים חוסר איוון מובהק בהתייחסות לימין ולשמאל בתוכניות הסאטירה. יחס ביקורת של 3:1 עד 4:1 כנגד צד אחד של המפה הפוליטית, שמייצג למעלה מ-55 אחוז מהציבור, אומר דרשני. הטענה שעורכי התוכנית אינם יכולים לשלוט בסוג המערכונים בגלל האופי של הסאטירה הופר-כה; מצאנו שדווקא בתקופה שקדמה לבחירות ניתן היה לשמור על איוון בין המחנות.

חריפות הסאטירה האנטי-דתית ועוצמתה חייבות להעלות סימני שאלה. אמנם כותבי מאמר זה נמנים עם הציבור הדתי, וגם במחקר אדם עלול להיות קרוב לעצמו, אך ריבוי הדו-גמאות מצביע בבירור על חוסר איוון מצד כותבי הסאטירות המשודרות. לא מצאנו התבוננות אירונית לתוך החברה החילונית. הצורך של האחראים על תוכניות הסאטירה לעלות בציבור שחולק על דעתם, וחוסר יכולתם להיחלץ מהשקפת עולמם הצרה הם תעודת עניות להם. שאלה מתבקשת היא: מדוע אין סאטירה אנטי-חילונית בתוכניות אלה?

קיימות מגבלות על חופש הביטוי בתקשורת המשודרת. חוק הרשות השנייה בטלוויזיה ולרדיו קובע (סעיף 5, סעיף משנה 7,6) "שהרשות תפעל... למתן ביטוי מתאים למגזר ון התרבותי של החברה הישראלית ולהשקפות השונות הרווחות בציבור; לשידור מידע מהימן, הוגן ומאוזן". ובסעיף 47א נאמר: "בעל זיכיון יבטיח כי בשידור בענייני היום, שלתוכנו משמעות ציבורית, יהא ביטוי נאות לדעות השונות הרווחות בציבור". ובסעיף 7 של כללי הרשות השנייה (אתיקה) יש פירוט יתר של עיקרון זה, לאמור: "בעל זיכיון... לא יעדיף דעה מסוימת על פני דעה אחרת", אך באותה נשימה נאמר גם: "בעל זיכיון ישרת בכל משרדיו, בנאמנות ובאחריות, את עקרונות חופש הביטוי... לרבות הזכות לבטא דעות חריגות ולא אהודות". סאטירה בטלוויזיה אינה דומה לסאטירה במועדון. המשימה לא קלה. התקשורת האלקטרונית מחויבת לשמור על חופש הביטוי, אך גם לתחום אותו בתוך גבולות האיוון. ■

אלי פולק הוא פרופסור לפסיקה כיסית במכון ויצמן ויושב ראש האגודה לזכות הציבור לדעת. ישראל מידד הוא עיתונאי ומנכ"ל האגודה

"טעות לעולם נשמרת"

רון בן ישי

לפני כמה שנים, זמן קצר לאחר שבית-המשפט הכריע לטובתו במשפט הדיבה נגד אמנון דנקנר ורון מייברג, ישבתי לכוס קפה עם מתי גולן, "זכית, ממזר", אמרתי לו, "אבל על דעתי לא היה עולה אפילו להסתבך במשפט כזה. גם אם ה"קייס" שלך זועק לשמים, ההשמצות שמכריחים אותך לבלוע, ולהכחיש, במהלך המשפט, והומן שאתה מבזבז עליו, לא שווים את התוצאה".

"אתה טועה", אמר גולן. "אמנם מאה אלף שקל פיצויים זה לא הולך ברגל, אבל את התביעה הגשתי לא בגלל הכסף אלא בגלל הארכיון. זו אגדה שהעיתונים למחרת הופעתם משמשים לעטוף בהם דגים מלוחים. זה נכון לגבי 99 אחוז מהגליונות, אבל גיליון אחד הולך לארכיון. זה נכון גם לגבי הגיליון של 'חדשות' שבו הופיעה כתבת ההשמצה עלי. בפעם הבאה שעיתונאי יחליט לכתוב עלי הוא יוציא את תיק 'מתי גולן' מהארכיון וימצא בו את הכתבה הזו, שהשקרים בה כבר הפכו למידע שאין עליו עוררין. את התביעה הגשתי כדי שבתיק שלי בארכיון תהיה עוד כתבה: זו שמספרת על פסק-הדין שחייב את דנקנר ומייברג לשלם לי פיצוי על פרסום השמצות חסרות בסיס. כך, לפחות, יהיה הכתב בדיל-מה ואולי אפילו יטרח לבדוק".

ביום ראשון אחד, לפני כמה שבועות, אחרי טלפון זועם שקיבלתי מדובר צה"ל, נזכרתי בשיחה ההיא עם מתי גולן. למוסף השבת של השבוע שלפני כן כתבתי סקירה על המינויים הצפויים במטכ"ל. בין השאר ציטטתי מקורות בכירים במערכת הביטחון, הטוענים כי חלק ניכר מאלופי המטכ"ל היום הם מבוגרים מדי ויש צורך להצעיר את המטה-הכללי. אחר-כך, כשירדתי לפרטים ולגופם של אלופים, כתבתי בין השאר: "העובדה ש[יצחק] בריק, היום בן 53, ו[משה] עברי, בן 48, לא יזכו כנראה למלא תפקיד אלוף נוסף היא תוצאה ישירה של הכוונה להצעיר את המטה-הכללי ולרעננו".

את הנתון על גילו של האלוף יצחק בריק, מפקד המכללות הצבאיות, שאבתי מקטעי עיתונות

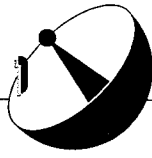
שהוצאתי מארכיון "ידיעות אחרונות". זה לא היה מתוך בחירה; כמה ימים לפני שניגשתי לכתוב את הכתבה ביקשתי מיחידת הקשר לעיתונות של דובר צה"ל גרסה רשמית של קורות החיים של האלופים ותתי-האלופים שעליהם התכוונתי לכתוב, אבל החומר בושש מאוד להגיע. עבר יותר משבוע עד שחיילת מיחידת דובר צה"ל הודיעה לי שאני יכול לבוא לאסוף את השלל. אבל בינתיים דחק בי עורך המוסף לשבת למסור את הכתבה, ומאחר שלא היתה לי סיבה לפקפק באמינות קטעי העיתונות שבארכיון - הסתפקתי בהם ובמידע שהכילו.

כמעט כל העיתונים דיווחו במאי '94 על ההחלטה הרשמית להעלות את בריק לדרגת אלוף (יחד עם משה עברי ושמואל ארד), וכמעט בכלם נאמר שהוא בן 49, או לחלופין שהוא יליד 1945. מכאן חישבתי ומצאתי שמפקד המכללות היום הוא לכל הפחות בן 52 ולכל היותר בן 53, ולכן כתבתי מה שכתבתי כשאני מסתמך על קטעי הארכיון מ-'94. כשצלצל אלי דובר צה"ל למחות, וטען שבריק הוא לכל היותר בן 48 (ולכן אינו נופל בקריטריון של האלופים המיועדים לסיים את שירותם בגלל גילם), התחלתי לבדוק היכן טעיתי.

מסתבר שאת הטעות המקורית עשתה יחידת דובר צה"ל, לפני שלוש שנים. בדף קורות החיים שצורף להודעה הרשמית על מינויו של בריק נאמר שהוא יליד 1945. לכן גם טעו כתבי העיתונים שחישבו את גילו וכתבו (ב-1994) שהא-לוף הטרי הוא בן 49. למחרת הפרסום הרשמי איתר דובר צה"ל את הטעות ופרסם תיקון, אבל התיקון, אם בכלל הודפס בעיתון, היה קטן ומוצנע. בכל מקרה, מי שמתייק קטעים בארכיון ון לא ראה אותו ולכן השתרשה הטעות המקורית והפכה לנכס צאן ברזל של מידע שדורות של כתבים יסתמכו עליו.

מי יודע, אולי יקום יום אחד הרקולס עיתונאי שינקה את אורות הארכיונים מערימות הברווזים המתים העלולים בכל רגע לקום לתחייה. מכל מקום, מומלץ לראות בארכיונים מקור הטעון אימות כמו כל מקור אחר. ■

רון בן ישי הוא חבר מערכת "ידיעות אחרונות"

מדובר בכסף. הרבה כסף, הזורם לכיסיהם של אנשי תקשורת בארצות-הברית, עבור הופעות פומביות: גאומים, הרצאות בפני גופים וארגונים כלכליים וציבוריים.

במונחים ישראליים אפשר להגדיר את האירועים הללו כ"חלטורות" (הגדרת מילון אבן-שושן: "הכנסה צדדית מעסק קל ובלתי רציני"). אבל בארצות-הברית אין מדובר בעסק קל, גם לא בלתי רציני. תעשיית ההרצאות היא עסק רציני מאוד, המגלגל מדי שנה סכומי עתק. בין המוזמנים הפופולרים ביותר, לצד מדינאים בהווה ובדימוס - עיתונאים, ובעיקר אנשי טלוויזיה, שדיוקנם מוכר לציבור מעל המרקע, והם אורחים הראויים "לקשט" כינוסים, ועידות, השתלמויות וסמס טיולים. כך, למשל, הוזמן איש "ניוויורק" הווארד פיינמן למסע תענוגות של 12 יום על סיפון ספינה, כדי להרצות במהלך המסע לקבוצה של עורכי-דין, ואילו עיתונאים בכירים אחרים נלקחו עד להונג-קונג וסינגפור כדי להרצות בפני סוכני נסיעות אמריקאים שטיילו לשם.

כתבת הטלוויזיה קוקי רוברטס ובעלה סטיב רוברטס מן השבועון "יו.אס. ניו אנד וורלד ריפורט" קיבלו יחד, על-פי דיווחים שונים, 45 אלף דולר תמורת גיחה קצרה לשיקגו כדי להשתתף באירוע שארגן בנק גדול, שכלל קוקטייל, ארוחת ערב, הרצאה וארוחת בוקר. אבל לא צריך להרחיק עד כדי כך: גם בסביבות וושינגטון וניו-יורק עשויים כתבים בכירים לקבל 5,000 דולר ומעלה בעבור הרצאה. המצליחים יותר מגיעים גם לסכומים גבוהים בהרבה, של עשרות אלפי דולרים. בין הנמצאים בראש הרשימה - אנשי הטלוויזיה, ביניהם סם דונלד-סון, איש איי.בי.סי. שקנה את פרסומו ככתב הבית הלבן שחרג לא פעם מכללי הנימוס המקובל לים בווישינגטון, המקבל 30 אלף דולר להרצאה. שכרו השנתי, אגב, מגיע לכשני מיליון דולר. מה רע בהכנסות הנאות הללו?

כבר שנים אחדות טרודים עיתונאי אמריקה בשאלת החלטורות. הווארד קורץ, עיתונאי ותיק, כתב על כך ספר וכמה מאמרים. קורץ מזכיר שכאשר פוליטיקאים אמריקאים נואמים תמורת תשלום בפני ארגונים, שיש להם קשר ישיר או עקיף להליכי חקיקה ואינטרסים ציבוריים, הדבר מוגדר בעיתונות כ"שערורייה". אבל כאשר עיתונאי, המסקר בין היתר את אותם נושאים, מקבל הרבה יותר כסף עבור הרצאות בפני אותם ארגונים, זה כבר סיפור אחר.

"זה ענייני הפרטי", הוא מצטט את בעל הטור הווישינגטוני ג'יימס קילפקטריק, החובט ללא היסוס בפוליטיקאים שנהנים מחסדי גורמים אינטרסנטיים.

"אני אזרח פרטי, לא איש ציבור נבחר", זהו הנימוק המקובל על כתבים בכירים ואנשי טלוויזיה, כאשר הם נשאלים על עסקי ההרצאות המשגשגים. אבל התשובה הזו מעוררת לאחרונה גלים של ביקורת. לפני חודשים אחדים שידרה הטלוויזיה הציבורית בארצות-הברית, במסגרת סדרת התעודה "פרונטליין", את התוכנית "מדוע אמריקה שונאת את העיתונות?". אחת התשובות שתזרו ועלו בסדרה היתה החשש מניגוד אינטרסים והכסף הגדול שמגלגלים אנשי תקשורת, תוך חשש מתמיד לניגוד אינטרסים בין תפקידיהם העיתונאיים לבין החלטורות הדשנות. למסך הקטן יש קשר ישיר עם הכסף הגדול: עיקר הביקורת מופנית אל עיתונאים הזוכים לחשיפה במסגרת תוכניות-הדיון הווישינגטוניות ("שבוע וושינגטוני", "קבוצת מק'לליין" ותוכניות נוספות), שבהן דנים מדי שבוע כתבי צמרת ופרשנים בכירים על אירועי השבוע, מעין דגם-אב ל"פופוליטיקה" אצלנו. המומחים הללו, המכונים בעגה האמריקאית "פאנדיטס" (מונח שמציין במקורו חכמים הודים), הם המתווכים והפרשנים של הפוליטיקה האמריקאית. מן התוכניות הללו קצרה הדרך למסעי ההרצאות ולחלטורות.

הביקורת נשמעת בקרב עיתונאים, אך לא פחות מכך גם מפי פוליטיקאים. אחד מהם הוא הסנטור רוברט בירד, אשר הצליח להעביר במליאת הסנאט, ברוב של 60 נגד 39, החלטה, בלתי מחייבת אמנם, הקוראת לכתבים המסקרים את גבעת הקפיטול לחשוף את מקורות ההכנסה שלהם, בדיוק כשם שהדבר נדרש מחברי הקונגרס. הצעד של בירד עורר בשעתו ויכוח סוער בווישינגטון. "לעיתונות יש עוצמה אדירה לשכנע, יותר מאשר לפוליטיקאי בודד או לקבוצת פוליטיקאים", טען בירד, "והעיתונות חייבת דין-וחשבון לציבור כשם שפוליטיקאים נבחרים חייבים לעשות זאת".

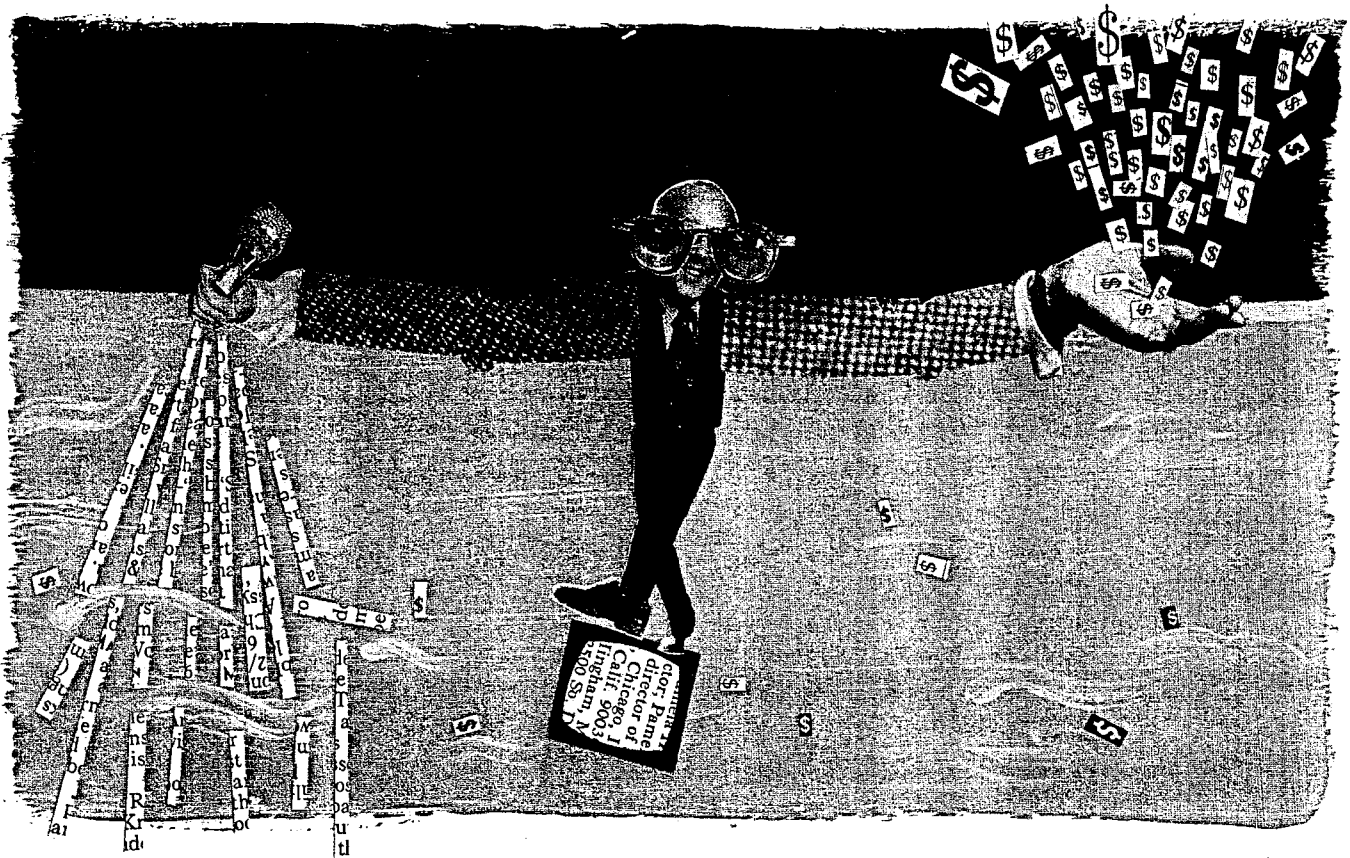
רפי מן

חלטורות נוסח אמריקה

"אני אזרח פרטי, לא איש ציבור נבחר", זהו הנימוק המקובל על כתבים בכירים ואנשי טלוויזיה כאשר הם נשאלים על עסקי ההרצאות המשגשגים שלהם, אבל התשובה הזו מעוררת לאחרונה גלים של ביקורת

צעדיו של בירד, שזכו לתמיכה רבה בגבעת הקפיטול, עוררו תגובות זעם מצד עיתונאים, שהתנגדו לכל התערבות חיצונית בעבודותיהם. אבל בירד הצליח לעורר מחדש את הוויכוח הפנימי בין עיתונאים על החשש מניגוד אינטרסים בין תפקידו המקצועי של העיתונאי לבין החלטות שלו. כך, למשל, כאשר וושינגטון עסקה מבוקר ועד ליל בתוכנית ביטוח הבריאות של הנשיא ביל קלינטון, הוזמנו בכירי הכתבים והשדרים - תמורת תשלום נכבד - להופיע בפני ארגונים שהיו להם אינטרסים מובהקים בקשר לחקיקה. התשלומים הללו לא מנעו מאנשי התקשורת להמשיך לדווח ולפרש בנושאים הקשורים ישירות לביטוח הבריאות. על רקע הביקורת היה מי שהציע, ספק ברצינות, כי כל אימת שיופיע בשידור טלוויזיה פרשן או כתב שהרצה בתשלום בפני ארגון המעורב בחקיקה, תופיע על המסך הכתובית "קיבל 20 אלף דולר מארגון הרופאים האמריקאי", כדי שהצופים יוכלו לדעת מי אחראי להשלמת ההכנסה.

כבר שנים מנסים ארגוני תקשורת שונים להתמודד עם הבעיה. מצד אחד, המנהלים מעדיפים שלא להיכנס לעימות עם בכירי הכתבים והפרשנים, אבל הם חרדים לביקורת הציבורית.

אילור: ענני רוח

העיסוק הנרחב בסוגיה גורם להם לא פעם מבוכה: כך אירע כאשר רשת איי.בי.סי. ערכה לפני שנים אחדות תחקיר, שחשף את הסכומים הנכבדים שמשקיע איגוד תעשיות החשמל באירוח חברי קונגרס וטיפוחם. התברר עם זאת כי כמה עשרות אלפי דולרים מתקציב השתדלנות של האיגוד נחתו בכיסו של כתב איי.בי.סי. סם דונלדסון, תמורת הרצאה בפני כינוס של האיגוד... שבועון החדשות "טיים" היה בין הראשונים שאסרו על כתביהם לקבל תשלום עבור הרצאות. בעקבותיו הלכו עוד כמה עיתונים. ב"וושינגטון פוסט" יש מדיניות המחייבת את הכתב-המרצה לקבל אישור מראש על הרצאות, ואישור כזה ניתן רק אם הגוף המארח והמשלם אינו נוגע לתחום הסיקור של הכתב הפרשן. כתב העוסק בחוק ביטוח הבריאות לא יוכל להופיע תמורת תשלום בפני גוף שיש לו קשר ישיר או עקיף לנושא. גם ברשת איי.בי.סי. נקבעו הנחיות מגבילות: נאסר על הופעות בתשלום בפני גורמים עסקיים ואינטרסנטיים, והותרה הופעה רק בפני ארגונים שלא למטרות רווח. אבל גם כך, הכוכבים הגדולים של התקשורת ממשיכים לעשות כסף. הרבה כסף. ■

מי שהמדינה חפצה ביקרו

המדינה אינה לפי טבעה סמכות בהגדרת אמות-המידה למצינות בתחומי המדע, הספרות והתרבות וליישום לזיהוי ותיגמול דמויות מופת בתחומים אלה. תהליכי הסלקציה הקובעים את ההרכב האנושי של המוסדות הפוליטיים לא נוטים בדרך-כלל לתת עדיפות לאנשים שיש איכות מיוחדת או סמכות יתרה לשיפוטם בעניינים אינטלקטואליים ותרבותיים. יתר על כן, במה שנוגע לשימוש בסמכות המדינה ובמשאביה בנושאים תרבותיים, תמיד מוטב להיות ער לנטייתם של אנשים פוליטיים לתגמל את מדעני, סופרי, משוררי ועיתונאי החצר שלהם. לאור זאת מפתיעה לטובה העובדה שהמוסד של "פרסי ישראל" הצליח בכמה תחומים לתת כבוד ויקר לאנשים שלפי כל קנה-מידה אובייקטיבי זכאים להכרה ולהוקרה על הישגים יוצאי דופן, המעלים את קרן תחומי עיסוקם ומוסיפים למוניטין של מדינת ישראל.

את ההישג הזה יש לזקוף במידה רבה לזכות הנכונות של השרים הממונים על הנושא למנות לוועדות הפרס אנשים בעלי מעמד מקצועי וציבורי המבטיח את החלתם של שיקולים ענייניים על תהליך בחירת המועמדים. ברוב המקרים אכן עמדו הוועדות שמונו לקביעת חתני פרס ישראל בסטנדרטים הגבוהים האלה. גם בתחומי הפובליציסטיקה העיתונאית והתקשורת נבחרו בעבר מועמדים ראויים. למצינות בתחום התקשורת העיתונאית יש באופן ישיר השלכות חשובות על רמת התרבות של השיח הפוליטי בדמוקרטיה. מסיבה זו, יש עניין מיוחד

לציבור במתן פרס ישראל בתחום העיתונות וקביעת דמויות המופת האמורות לייצג כלפי הציבור ואלפי הסטודנטים לעיתונאות ותקשורת בארץ את המצינות וההישגיות בתחום.

לציון הישגים יוצאי דופן בתחום העיתונות חשיבות נוספת, על רקע הוויכוח המתנהל בארץ על השאלה אם העיתונאות היא מקצוע. גם מי שסבור, ככותב טורים אלה, שהעיתונאות היא מקצוע, ואפילו מקצוע קשה, יסכים שבניגוד למקצועות אחרים, כרפואה, פיזיקה או פסיכותרפיה, יש קושי מיוחד להגדיר באופן פורמלי את התכנים ותנאי הסף הספציפיים של מקצוע העיתונאות. לעומת זאת אין קושי מיוחד לזהות ברמת הניסיון הפרקטי את אותם יחידים שהגיעו להישגים יוצאי דופן בתחומי העיתונות והתקשורת.

דווקא לאור הקושי להציג הגדרה פורמלית של תוכן המקצועיות בתחום העיתונות יש משקל יתר לאמצעים אחרים היכולים לשמש הצורך להצביע על הישגים מקצועיים יוצאי דופן הראויים לשמש דגם בקהילה העיתונאית. הענקת פרס יוקרתי ליחידים שהצליחו, בשל צירוף מיוחד של מיומנויות וכשרונות, להרים את קרנה של העיתונאות היא, לכן, אמצעי חשוב לביסוס תרבות עיתונאית מתקדמת. בין הקטגוריות המגוונות של העיסוק העיתונאי, צירוף המידות הטובות הנדרש בתחום הפרשנות הפובליציסטית הוא נדיר במיוחד. גדולי הפרשנים במערב, כוולטר ליפמן, גיימס רסטון ולאחרונה תומאס פרידמן, יכולים לשמש דוגמה. גם בישראל יש כבר מסורת ובה בולטות דמויות אחדות, כמו זו של עזריאל קרליבך

וישראל אלדד במיטבם, ולאחרונה נחום ברנע. אומנותם של בעלי טור אלה נמצאת במיזוג המיוחד של כושר ביטוי רב-עוצמה עם היכולת לניתוח עובדתי חסר פשרות והיכולת להעריך בפרספקטיבה ביקורתית, מתוך השקפת עולם מסוימת, את המצב החברתי-פוליטי. בכתיבה הפובליציסטית המשובחת יודע בעל הטור לשלב שיפוט ערכי בהערכות עובדתיות, מבלי לאבד את היכולת להקשיב לקול המצפון ולרחשי הלב מצד אחד, ולהתבוננות ספקנית ואירונית מצד שני. הפובליציסט הגדול, כמו השף המעולה, אינו מאפשר לתבלין אחד להשתלט על טעמו של התבשיל ולהפוך את חוויית הקריאה של הטור לחוויה של קיטש. יתר על כן, אף שהפובליציסט הגדול מתבונן בחברה ובפוליטיקה מתוך השקפת עולם מסוימת, זו השקפת עולם עשירה של אדם בעל השכלה רחבה, המודע לחלקיות ולמגבלות של כל השקפת עולם ולכן סובלני ופתוח לוויכוח עם השקפות עולם יריבות. לפיכך ברור מאילו שלמרות הבדלי השקפה וסגנון, הפובליציסטיקה קה במיטבה אינה מתיישבת עם כתיבה שיש בה הסתה גזעית תוך פנייה דמגוגית לרגשות שנאה אפלים של הציבור, ואין היא יכולה להשלים עם אי-דיק, ואפילו עיוות, עובדתי הבא לכונן פרספקטיבה דוגמטית של המציאות.

למרבה הצער, כידוע, אלה הן בדיוק התכונות שכל קורא יכול למצוא במאמרו של חתן פרס ישראל לעיתונאות בשנת 1997, שמואל שניצר, שהתפרסם בעיתון "מעריב" ב-19.8.94 תחת הכותרת "יבוא מוות". מאמר זה נותן ביטוי חד וחרף במיוחד לסגנונו של שניצר, הבא לידי ביטוי אף ברבים ממאמריו האחרים. למעשה אין צורך לחזור ולהביא כאן את הביטויים המדהימים שנקט חתן פרס ישראל במאמרו זה. אסתפק במלה המופיעה בכותרת ובגוף המאמר: "יבוא". המלה "יבוא" אינה מתייחסת במאמרו של שניצר לבשר קפוא מארגנטינה ואף לא לבולי עץ משבדיה, אלא לבני-אדם שעלו לישראל לפי חוק השבות. לכל יהודי יש בוודאי אסוציאציות היסטוריות וספציפיות אל נוכח השימוש במונחים המתמייחים אל משלוח בני-אדם כסחורה. השימוש במלה "יבוא" בהקשר זה הוא, לכן, ביטוי לצירוף המיוחד של חוסר שיפוט והעדר

מעבר לסוגיה הספציפית הנוגעת להתאמת שניצר לפרס ישראל, חשובה יותר השאלה אם אין פגם בכך שהמדינה מעניקה פרס לאנשים האמורים, בין השאר, לבקר אותה ואת פעולותיה

רגישות הנדרשים מפובליציסט רציני. התעקשותו של שניצר וסירובו להתנצל במפורש אל נוכח פגיעתו בעדה האתיאופית מבליטה את האור-יינסציה הדוגמטית והצדקנית המאפיינת את מוג כתיבתו.

ואמנם, בית-הדין לערעורים של מועצת-העיתונות קבע בזמנו, בהתייחסו למאמר האמור, ש"אין מנוס מן המסקנה המצערת שבדבר-רים שבמאמר, על פרטיו ורוחו הכללית, יש משום האשמות בלתי מבוססות על רקע קבוצתי ועדת". בית-המשפט בראשותו של פרופ' זאב סגל קבע גם כי "יש סכנה ברורה ומיידית" שהפרסום יביא "לפגיעה חמורה ברגשותיה של העדה האתיאופית בישראל וזאת על רקע עדתי". כמו כן התריע בית-המשפט בפסק-דינו ש"מול סכנה קרובה לוודאי לפגיעה קיצונית חמורה וקשה על רקע גזעי ועדתי חייב גם חופש הביטוי לסגת בדמוקרטיה המבקשת להגן על עצמה תוך קיום בצוותא של עדות שונות".

גם אם מאמרו זה של שניצר לא עמד לנגד עיניהם של חברי הוועדה, גימוקים שהנחו את בחירתם בשניצר ("ותק", "ציונות ללא פשרות", וכד') נשמעים לא רבלנטיים, או בעלי חשיבות משנית לעומת הקריטריונים המובהקים להישגים עיתונאיים.

מעבר לסוגיה הספציפית הנוגעת להתאמת שניצר לפרס ישראל, חשובה יותר השאלה אם אין פגם בכך שהמדינה מעניקה פרס לאנשים האמורים, בין השאר, לבקר אותה ואת פעולותיה. האם ראוי שהמבוקר יבחר באמצעות שליחים את המסקר המצטיין? האם יש בכלל טעם בכך שהמדינה תתערב בשאלה מה היא עיתונות טובה?

י אכל בשבת!

מי שטרח בערב שבת -

איור: מיכל בוננו

אם בתחום "מדעי היהדות" יכול המבצר החזק של האקדמיה לצמצם את הנוק שבהתערבות המדינה, אין הדבר כך בתחום העיתונות, הפגיע יותר לעיוות וסילוף.

למרבה הצער יעברו כנראה שנים רבות עד שאפשר יהיה לשקם את פרס ישראל בנושא העיתונות הכתובה מהמכה שהנחיתה עליו ועדת הפרס שמינה זבולון המר. ואולי עכשיו, אל נוכח הצבתו של שניצר בראש פסגת המצוינות העיתונאית בישראל, הגיע הזמן לסלק את המדינה מנושא זה ולכונן במוסד בלתי תלוי ומכובד ועדה להענקת פרסי עיתונות בדומה לפרסי פוליצר, הניתנים בכל שנה במסגרת אוניברסיטת קולומביה שבארה"ב. הצירוף של פורום מקצועי אקדמי וציבורי יוכל אולי להבטיח בעתיד שחברי ועדת הפרס בתחום העיתונות יהיו בעלי מוניטין וסמכות, ויוכלו להגן על הצורך להפעיל שיקול דעת עצמאי ומקצועי בנושא רגיש זה גם נגד לחצים פוליטיים כבדים. הדברים נכונים גם לאחר ההחלטה לבטל את הענקת הפרס לשניצר. ■

ירון אורחי הוא פרופסור לסדע המדינה באוניברסיטה העברית בירושלים ועמית בכיר במכון הישראלי לדמוקרטיה

ומה יכולה הענקת פרס כזה לעשות לעיתונאים הווכים בכבוד? מאחר שהסוגיה שלפנינו עקרונית, היא נוגעת לא רק להענקת הפרס לאנשים כמו שניצר אלא אף לעיתונאי שאינו שנוי במחלוקת, ומתרחק ממחלוקות, כמו חיים יבין.

יש דוגמאות לכך שגם במקרים גבוליים יותר קשה לשרים הממונים על פרס ישראל לעמוד בפיתוי ולהשתמש במתן הפרס לא למטרה של הכרה במצוינות, אלא כדי לנקוט עמדה ולהשפיע במחלוקות תרבותיות ואידיאולוגיות.

באפריל '92, סמוך לסיום כהונת ממשלת שמיר, פרסם פרופ' יעקב כץ, זקן ההיסטוריונים של עם ישראל ובעצמו חתן פרס ישראל, ביקור דת נוקבת על ההחלטה להעניק פרס ישראל לסופרים רבניים בקטגוריה של "מדעי היהדות". פרופ' כץ הסביר שמחברי הספרות הרבנית "מתעלמים משיטות ההבנה והמחקר שהתפתחו בתחום מדעי הרוח הכלליים בעת החדשה, שסימנן העיקרי הוא הגישה הביקורתית-ההיסטורית להבנת המורשת התרבותית בהתפתחותה". פרופ' כץ קרא במאמרו ("הארץ", 17.4.92) לעמיתיו למחות נגד הניסיון לבסס את הדעה ש"הספרות הרבנית בלבד מייצגת את ההבנה הלגיטימית של מורשת ישראל".

אם היה צריך לקבוע את היחס בין הראיונות המוענקים לתקשורת האמריקאית לאלה המוענקים לתקשורת האירופית, אני מעריך שהיחס הוא של 10 ל-1. גם אם לוקחים בחשבון את הקשרים המיוחדים הקיימים בין ישראל לבעלת-בריתה הגדולה, שיעור זה הוא חסר פרופורציה. למרבה המזל קיימת העיתונות הישראלית. היא איננה יראה מדבר, היא מכסה את הכול, היא חופשית ומהווה עבורנו מכרה מידע יומיומי. בניגוד למה שטוענים הפוליטיקאים, אני בדעה שהעיתונות של מדינה זו אינה מזוהה - לא עם הליכוד ולא עם העבודה. היא בראש ובראשונה מאוד תחרותית, מה שמביא אותה להפיץ ידיעות חסרות שחר, כמו למשל הכרזות חוזרות ונשנות על הסכם ישראלי-סורי קרוב. אפשר גם לטעון נגדה שהיא בעלת נטייה להזדהות עם הגרסה הבסיסית של הממשלה (כל ממשלה שלא תהיה) לסכסוך עם הערבים. איזה אמצעי תקשורת חקר ביסודיות את טרגדיית כפר כנא? מי הטיל ספק ביעילות הטקטית או הפוליטית של מבצע "ענבי זעם"? עובדה היא כי אמצעי התקשורת הישראליים, דווקא בשל התחרות ביניהם, נוטים לספק לקורא, לצופה ולמאזין את אשר רוצה

פטריק קלוד

מכרה מידע יומיומי

לבד מן התכיפות היומיומית של הידיעות שיש לטפל בהן באזור זה, הקושי העיקרי העומד בפני כתב זר בישראל ובשטחים הפלסטיניים הינו במיון הידיעות והמסרים המגיעים אלינו. סיקור הסכסוך הערבי-ישראלי בממדיו הפוליטיים כרוך ביכולת תמרון זו או אחרת. מצב זה אינו אופייני רק לסכסוך הזה: עמדתני על נטייה דומה גם באזורים אחרים: המלחמה באפגניסטן, מלחמת סרי-לנקה, מאבק האפרטהייד בדרום-אפריקה, הסכסוך ההודי-פקיסטני בקשמיר, מלחמת האזרחים במוזמביק, "המהפכה" ברומניה ב-1989 ועוד. עם זאת, הקושי כאן גדול יותר, מאחר שכדי לספק את קוראינו יש צורך לטפל בנושאים השונים מדי יום ביומו, בקצב שאינו מאפשר תמיד לאמת כל ידיעה לפני פרסומה. קושי נוסף כרוך בשימוש החוזר שעושה הממשלה הנוכחית בשיטת ה"פול". מאז הגיעו של מר נתניהו לשלטון, מרבית התדרוכים העיתונאיים שמוריים לעיתונאים נבחרים שנבחרו

אמצעי התקשורת הישראליים, דווקא בשל התחרות ביניהם, נוטים לספק לקורא, לצופה ולמאזין את אשר הם רוצים לשמוע

ברובם על-ידי השלטון עצמו. מנהג זה השתרש גם בקרב הצבא. צה"ל בוחר את העיתונאים שהוא חפץ בהם לצורך תדרוכים פרטיים, סיורים בדרום לבנון או באזורים אחרים. נכון לעכשיו, הצבא בעצמו מסריט אירועים בשטחים ומפרסם את גרסתו, שהינה הגרסה הבלעדית

הקיימת, מאחר שהוא מנע מגורמי תקשורת אחרים להיות נוכחים באזור. טקטיקה זו, המעודדת ומחזקת את התקשורת הטלוויזיונית על חשבון דיווחים וניתוחים כתובים, אינה מוסיפה לאמינותו ולשקיפותו של המסר שאותו מבקשים השלטון והצבא להעביר. בעניין זה יש להצטער על הנטייה של הממשל הישראלי, נטייה שהיתה קיימת גם בעבר אבל התחזקה עם השלטון החדש, להעדיף את קהל היעד האמריקאי.

איור: אלכס מן

לשמוע. לפני המבצע הגדול בלבנון אף שמענו עיתונאי בתחנת רדיו ממלכתית שואל: "למה מחכה הצבא כדי לפעול?". ערבוב תחומים שאמנם אינו ייחודי לישראל, אך כאן הוא צורם במיוחד בגלל העובדה שחיי אדם מונחים על כף המאזניים. ■ פטריק קלוד הוא שליח "לה מונד" בישראל ובשטחים מאז 1991. בעבר היה שליח עיתון בדרום-אפריקה, בדרום אסיה (כשבטיסו בניו-דלהי) ובדרום אירופה (כשבטיסו רומא)

יד השם עשתה זאת". לאייכלר אין הסבר טוב מדוע כבדה יד השם על 73 "טהורי החלומות", אך הוא בוודאי חושב על משהו.

יוסי שובל

ברית הבריונים

שבתות וחגים הם ימים נפלאים, חוץ מאשר לאלו שמאזינים למבזקים בגל"צ. אייטמים שטותיים לחלוטין ממלאים את המבזקים ואף אחד לא לוקח על עצמו אחריות ובאקט אמיץ מבטל את המבזק כשאין מה לומר:

ביום שישי בלילה (28.3.97) דווה בגל"צ כי ערפאת אמור לחזור לעזה. דווה על ממשלת בולגריה שהחרימה כלי-רכב בבירת המדינה. דווה על פסק-דין מוות כנגד שני אזרחי הונג-קונג על רקע סחר בסמים, וגם על תאונות דרכים בישראל. לנושא החשוב של תאונות הדרכים הוקדשו שלוש וחצי שניות. האייטם על בולגריה והאייטם על הונג-קונג, איך לומר, היה ארוך, מלא פרטים, משעמם וכל-כך מיותר.

...

הבל החן ושקר היופי, האומנם? במוסף "סוף שבוע" של "מעריב" (7.3.97) הוצגו בפני הציבור "מאה האנשים היפים ביותר בישראל". איזו יומרה ועזות מצח. המסקנה של המוסף היא כי מה שיפה הוא אשכנזי ותל-אביבי. הטעם ברשימה הארוכה והמייגעת הזאת הוא כמו לקיים משדר "פופוליטיקה" (24.3.97) בקפה "אפרופו" על הדם במוצאי יום הרצח.

...

בעיתון "מעריב" (10.3.97) הופיעה בהבלטה רבה הידיעה שלפיה הגב' צילה נתניהו אמרה, כביכול, בראיון ל"ושינגטון פוסט" כי "גאוותה בבנה, ראש הממשלה, התחלפה באכזבה". באותו עיתון, ב-12.3.97, הופיעה, בצורה הרבה פחות בולטת, הכחשת הידיעה תחת הכותרת "אמו של נתניהו לא מתחה ביקורת על בנה". והשאלה היא: במה מתקשים בעיתון "מעריב", באנגליה? בהבנת הנקרא? בסוגיה המורכבת של מה חושבת אמה של בנימין על נתניהו עוד אפשר לטעות, אך ביחס למה שחושב המלך חוסיין על ראש הממשלה מר נתניהו ניתן לדעת בבירור כשנמצאת בידך איגרת המלך. ובכן "מעריב" בכותרת ראשית (11.3.97) מוסר: המלך חוסיין לראש הממשלה נתניהו - אין לי שמץ אמון בכך. מזכיר הממשלה דני נווה הכחיש נמרצות את הכותרת הראשית של "מעריב", והדבר עולה גם במפורש מהנוסח המלא של האגרות, כפי שמציין ומפרסם "ידיעות אחרונות" (12.3.97), לא בלי חדווה מסוימת. וכבר נאמר שאין שמחה גדולה משמחה לאיד.

ומעניין לעניין באותו עניין. ביחסים המורכבים של העיתונאים עם ראש הממשלה, רעייתו וילדיו, קשה לדעת מי המנצל ומי המנוצל. "ידיעות אחרונות" (16.2.97) מורח תמונת ענק בצבע שבה נראים הנשיא קלינטון, אבנר ויאיר נתניהו משתעשעים בחברותא. העיתון מעטר את התמונה בכותרת "שמרתי נשיאותי", וליתר ביטחון (ובי-מים אלה הכל קשור לביטחון) מוסיף העיתון עוד כ-400 מלה בעמ' 9 מאת שליח "ידיעות" הנלווה לפמליית ראש הממשלה, המספר בפרטי פרטים על זריקת הכרים הנשיאותית. ואף על פי כן ולמרות הכול יוענק פרס ישראל לעיתונות, וברדן. ■ יוסי שובל הוא צרכן תקשורת מושבע

בריונות מילולית איננה נחלת פוליטיקאים בלבד (רוני מילוא המבטיח "פעולות תגמול" ברחובות בני-ברק; צחי הנגבי המציע לערפאת את "מקל הנדודים"). והיא מושכת גם עיתונאים התופסים את עצמם כליברלים נאורים.

הנה אורי אבנרי, שאינו נמנה עם חוג מעריציו של ראש הממשלה, תוקף את המשטר הדמוקרטי, ואת רצון העם הוא מקבל רק בעירבון מוגבל ("מעריב" 17.3.97). אל ראש הממשלה, מפלגתו ובותריו הוא מתייחס בקלות-דעת יתרה: "האיש הזה, שכל כשרונו בכיבוש מפלגה חדלת אונים וכיבוש השלטון במדינה מבולבלת, בשם ססמאות כזב של 'שלום בטוח' ובעזרת המיליונים של אילי הון יהודים היושבים לבטח במרחקים, והמוכנים להילחם לתפארת המדינה ואלוהים עד החייל הישראלי האחרון".

ובמקומון "כל העיר" מחלק חיים ברעם (21.3.97) מחמאות ל"שר הבריון צחי הנגבי", ל"אליטות הליברליות המטופשות", ועוד פנינים ומרגליות. למקרא אבנרי וברעם נראה כי בבריונות המילולית אין כל הבדל בין בריונות השמאל לבריונות הימין, בין בריונות העיתונאי לזו של הפוליטיקאי.

...

קורא מן השורה או בין השורות לא יכול שלא להבחין, שיש עיתונאים שהם משוררים ויש משוררים שהם עורכי-דין. הנה למשל, העיתונאי אמנון אברמוביץ' כינה את עו"ד אבי-יצחק "הפרקליט המק"ליט" (21.2.97). חידוד מחורז הרומז לחלקו של עו"ד אבי-יצחק בחשיפת פרשת בר-און-חסון-חברון. עו"ד אבי-יצחק כינה את אברמוביץ' "העיתונאי הבדאי".

כאשר איים הפרקליט שיתבע תביעת דיבה, השיב העיתונאי: "אני מחכה ערוך ומוכן", ויש לי פרשה נוספת עליך שאשמח לפרסם. סתם העיתונאי ולא פירש.

אמנון אברמוביץ' הוא סופר-עיתונאי ממש כמו שהרב כדורי הוא סופר-רב. מדי שבוע ממתנינים צופי הערוץ הראשון למוצא פיו כמו חסידים לדברי רבם. בדרך-כלל אומר אברמוביץ' כמה משפטים סתם-מים כבעלי התוספות ופירוש רש"י יחדיו. יש רושם, לפעמים, שאברמוביץ' יודע על אנשים דברים שהם לא יודעים על עצמם.

...

ה"מתנה החרדי", בעריכת ישראל אייכלר ("פופוליטיקה"), המופיע בסלוויזיה אך אינו צופה בה, רחמנא לצלן, הוא עיתון של חסידות בעלו אך אין בו הרבה חסד. אסון המסוקים איפשר לאייכלר ("המתנה החרדי", 6.2.97) להציע לרמטכ"ל כך בפירושו: "איך לנהל מלחמת-מות", ולשדרני קול-ישראל חשבון-נפש לאלתר: "שדרני קול-ישראל השמיעו דברי התרסה כלפי שמיא כשדם יהודי נוול בהרי הגליל. הם מדברים כמו גויים והחיילים נופלים כיהודים". אבל הוא הגדיל לעשות כשהסביר: "כאשר מתהפכת עגלה וגורמת לאסון, יש התולים את האסון ברכב ויש שתולים בסוסים, אך אנחנו יודעים כי

לשון הרע

איתן להמן

אחריות עורך ידיעות

בפסק-דין תקדימי של בית-המשפט העליון נקבע לאחרונה כי עורך עיתון יורשע בעבירה פלילית בגין פרסום ידיעה, רק אם תוכח כוונתו הפלילית האישית בפרסום אותה ידיעה.

ראשיתה של הפרשה בפרסום ידיעה ב"מעריב", שסיפרה על אדם, אביה של קטינה, החשוד באחריות למות אמה. בידיעה נזכר שמה של הקטינה, ונגד "מעריב", כתב העיתון, והעורך עידו דיסנצ'יק הוגש כתב-אישום בגין עבירה על חוק הנוער (טיפול והשגחה), האוסר פרסום שמות קטינים. העיתון הודה מיד באשמה והורשע, אך המשפט המשיך להתנהל נגד הכתב ונגד דיסנצ'יק.

בבית-משפט השלום בתל-אביב החליטה השופטת נירה לידסקי להרשיע את דיסנצ'יק. השופטת קבעה כי תפקיד העורך להשגיח על מה שמתפרסם בעיתון, הוא אחראי לנעשה בו, וניתן לראות אותו כמי שפרסם את הכתבה, מאחר שהתרשל במילוי תפקידו (במהלך המשפט התברר כי דיסנצ'יק לא עיין כלל בכתבה).

דיסנצ'יק ערר לבית-המשפט המחוזי, אך ערעורו נדחה ברוב דעות. השופט משה טלגם והשופט חיים אדר פסקו כי עורך עיתון אחראי לעבירות העיתון, ומשהורשע העיתון, די בכך להרשיע את העורך הראשי. השופטת דבורה ברלינר, בדעת מיעוט, סברה כי אין לראות באחריות העורך "אחריות שילוחית" ביחס לכל מה שמתפרסם בעיתון, אלא רק אם יש לו אחריות אישית של מחשבה פלילית או של רשלנות - דבר שלדעתה לא הוכח במקרה זה.

בית-המשפט העליון, בפסק-דין שניתן פה אחד על-ידי השופטים אהרן ברק, אליעזר גולדברג ואליהו מצא, הפך על פיהן את החלטות בית-המשפט השלום והמחוזי.

בית-המשפט קבע, שבמישור האחריות האישית של העורך, לא ניתן להרשיע אותו כל עוד לא מתקיים היסוד הנפשי של העבירה. עבירת פרסום שם קטין לא מציינת מהו היסוד הנפשי שבו צריך להימצא אדם העובר אותה, ומכאן שכל עוד אין לו מחשבה פלילית ממש (דהיינו ידיעה בפועל ביחס לפרסום זה), לא ניתן להרשיע את דיסנצ'יק. לא מספיק, לכן, להוכיח "רשלנות" של דיסנצ'יק, כי רק בעבירות המס-תפקות ביסוד נפשי של רשלנות תספיק הוכחה כזו.

בית-המשפט הוסיף וקבע כי לא ניתן לייחס לדיסנצ'יק גם אחריות "שילוחית" כעורך העיתון וכמרכיב מרכזי בו. גם כאן, בחוק הפלילי יש צורך שייאמר במפורש כי במקרה שבו התאגיד עובר עבירה פלילית, תוטל אחריות שילוחית גם על מרכיב של התאגיד. משלא נזכר הדבר בחוק הנוער, לא ניתן להשליך מהרשעתו של העיתון על אחר-יתו של העורך.

משמעות תקדים זה היא שבעבירות של פרסום, אשר אין בהן הור-אות מיוחדות לגבי הסתפקות ביסוד נפשי של רשלנות או אחריות שילוחית של העיתון, ניתן יהיה להבא להרשיע את העורך רק אם יוכח כי הוא עצמו ידע מראש על הפרסום.

אין לפסק-דין זה השפעה על מישור תביעות לשון הרע. באשר באי-שומים פליליים בגין לשון הרע דורש החוק מלכתחילה הוכחה של "כוונה" ממש של ה"מפרסם" לפרסם לשון הרע. ■

תום-לב של התובע

מזה שנים הולך ומתחזק במשפט הישראלי המונח "תום לב". בתי-המשפט דורשים מתובעים, בתביעות רבות יותר ויותר, לבוא לבית-המשפט בידיים נקיות ובתום-לב.

בפסק-דין שניתן לאחרונה על-ידי השופטת הילה גרסטל בבית-המשפט המחוזי בתל-אביב באה לידי ביטוי הדרישה הזו, והשופטת הבהירה מה משמעותה של הדרישה מהנפגע, התובע בתביעת דיבה את מי שפרסם עליו "לשון הרע".

רואה-החשבון דורון רופין היה שותף של רואה-החשבון נחום כץ. כץ ביקש לפרק את השותפות, ובשנת 1994 הגיש לבית-המשפט תביעה לפירוק השותפות. עוד לפני תחילת הדיונים הגיעו הצדדים להסדר, שלפיו פורקה השותפות, ובין השאר נקבע כי לא ימונה מפרק, כונס נכסים או מנהל עסקים במהלך הפירוק.

שלושה ימים לאחר ההסדר פרסם העיתון "גלובס", במדור "תקציר משפטי", ידיעה על פירוק השותפות, ובה נאמר דווקא כי "בהסכמת הצדדים מונה כונס נכסים זמני למשרד רואי-החשבון גד רופין". 11 יום לאחר הפרסום הגיש רופין תביעה בגין לשון הרע נגד "גלובס", זאת בלא שפנה כלל אל העיתון קודם לכן.

"גלובס" מיהר לפרסם התנצלות, מיד עם היוודע דבר הטעות. ההתנצלות פורסמה בדיוק באותו מדור שבו הופיע הפרסום הראשון, והפעם דייק הכתב במסירת פרטים על טיב ההסדר שהושג וציין שלא מונה מפרק לשותפות.

השופטת גרסטל אמנם קבעה שהפרסום לא היה נכון, ותוכנו הקים "לשון הרע"; יותר מזה, היא קבעה שאין מדובר בפרט לזוואי, אלא בפרט שעשוי לגרום פגיעה של ממש לתובע. מנגד קבעה השופטת שהכתב טעה בתום-לב, ובוודאי ללא כל כוונת זדון. עם זאת אין בחוק איסור לשון הרע אפשרות לפטור את הנאשם מאחריות רק בשל תום לבו, אלא אם כן תום-לב זה מצטרף לנסיבה מיוחדת נוספת, וכאן לא היתה נסיבה שכזו.

בהמשך פסק-הדין דנה השופטת בהתנהגותם של הכתב והעיתון, שהגיבו באופן הנכון ביותר עם גילוי הטעות, ופרסמו מיד ביוזמתם תיקון והתנצלות באותו מדור בדיוק שבו הופיעה הידיעה השגויה. השופטת קבעה, לכן, כי לא הוכח כל נזק, מעבר לנזק מזערי לכל היותר, כיוון שאותו קהל-יעד של העיתון וזה תוך ימים ל"הבהרה, תיקון והעמדת דברים על דיוקם". מעבר לכך, השופטת ניצלה את סעיף 19 לחוק, המאפשר לבית-המשפט להתחשב לטובת הנתבע בעובדה שהתנצל, ובעובדה שהיה משוכנע באמיתותה של לשון הרע. מול זה התייחסה השופטת בחומרה רבה להתנהגותו של התובע, כדבריה: "התנהגות תמוהה, ... ובהר שלא לשלוח כל מכתב לנתב-עים לצורך תיקון המצב, ומיהר מאוד, באופן חריג, להגיש תביעה על סך 600 אלף ש"ח ובה לייחס מעשים חמורים לנתבעים". התנהגות זו, קבעה השופטת, "מעוררת בלבי חשד כבד כי התובע בחר לנצל את הטעות שנפלה בתום-לב וללא כל כוונת זדון על מנת להעשיר את כיסו, ללא כל הצדקה וללא כל בסיס שבדין".

בהשוואת ההתנהגות הנאותה של העיתון, העורך והכתב שנתבעו, מול התנהגותו של התובע הנמהר, החליטה השופטת, כי אף שבפר-סום ב"גלובס" היה לשון הרע, אין כל מקום לפצות את התובע, ומשום כך דחתה את התביעה.

איתן להמן הוא עורך-דין

המכון הישראלי לדמוקרטיה פותח בזאת

בסידרה של ניירות עמדה

שמטרתם להעשיר את השיח הציבורי

בסוגיות חשובות העומדות

על סדר היום הלאומי.

נייר העמדה הראשון הוא רפורמה בשידור הציבורי, שהוכן על ידי

צוות המכון בראשותו של פרופ' ירון אזרחי. בנייר עמדה זה ארבעה פרקים:

● תפקידי השידור הציבורי

● מעמדו של השידור הציבורי בדמוקרטיה הישראלית

● והסכנות לעתידו

● עקרונות הרפורמה המוצעת בשידור הציבורי בישראל

● השוואה לשידור הציבורי באירופה

ניירות העמדה יופיעו לאו דווקא בסדר המצויין מעבר לדף.

על ניירות עמדה נוספים נודיע בהמשך.

אנו מזמינים אותך להיות מנוי/ה על הסידרה זו. ניתן לרכוש

כל נייר עמדה בכפרד, עם הופעתו, במחיר של 25 ש"ח,

או להיות מנוי על הסידרה כולה ולקבל עשרה ניירות

עמדה עם הופעתם, במחיר כולל של 200 ש"ח.

בא למלא את הספח שמעבר לדף ולשלוח אל:

המכון הישראלי לדמוקרטיה, ת.ד. 4702, ירושלים 91040.

ניתן גם לשלוח בפקס: 02-5635319.

לחיוב כרטיס אשראי באמצעות הטלפון: 02-5618244.

המכון הישראלי לדמוקרטיה

אבקשכם לצרף אותי לחוג המנויים של סידרת ניירות העמדה של המכון הישראלי לדמוקרטיה, תמורת 200 ש"ח (10 ניירות עמדה).
נא לצרף תשלום בהמחאה / כרטיס אשראי כמצוין בספח למטה.

רפורמה בשידור הציבורי
פרופ' ירון אדרחי, ד"ר עמרי בן-שחר, נבי רחל לאל.

אבקשכם לשלוח לי את ניירות העמדה הבאים, עם הופעתם, תמורת 25 ש"ח לנייר עמדה.

ניהול ותקצוב על פי תפוקות במגזר הציבורי
פרופ' דוד נחמיאס ואלונה נורי

נא סמנו את ניירות העמדה שהינכם מזמינים. אם בחרתם ברפורמה בשידור הציבורי, נא צרפו תשלום של 25 ש"ח באמצעות המחאה או

הצעת חוק השב"כ: ניתוח משווה
אריאל צימרמן, בהדרכת פרופ' מרדכי קרמניצר

כרטיס אשראי. אין צורך לשלם עתה עבור ניירות העמדה הבאים. אנו נכנה אליכם לקראת הופעת ניירות העמדה שהזמנתם. נא הקפידו

דתיים וחילוניים בישראל: מלחמת תרבות?
פרופ' אביעזר רביצקי

למלא את הספח שלמטה ולהחזירו אלינו

רפורמה מבנית במגזר הציבורי
פרופ' דוד נחמיאס

היועץ המשפטי לממשלה: סמכות ואחריות
ד"ר גד ברזילי ודוד נחמיאס

הסתה, לא המרדה
פרופ' מרדכי קרמניצר

השתלבות קבוצות "פריפריה"
בחברה ובפוליטיקה בעידן השלום
פרופ' מיכאל קרן וד"ר גד ברזילי

נגיד בנק ישראל: סמכות ואחריות
פרופ' דוד נחמיאס וד"ר גד ברזילי

מבקרת המדינה: סמכות ואחריות
ד"ר גד ברזילי ופרופ' דוד נחמיאס

נא לחייב את כרטיס האשראי שלי:

ישראלכרט / ויזה בסכום ש"ח

מס' הכרטיס
מס' ת.ד.
בתוקף עד

נא למלא ולשלוח אל:

המכון הישראלי לדמוקרטיה ת.ד. 4702 ירושלים 91040

כמו כן ניתן לשלוח למקס 02-5635319

נא לשלוח את נייר העמדה: לביתי / לחברה / למשרד

נא לשלוח את הקבלה על שמי / ע"ש החברה / ע"ש המשרד

מצי"ב המחאה ע"ס ש"ח לפקודת המכון הישראלי לדמוקרטיה.

האצילות עחיבת

די משעשע לעקוב אחר הסתבכותה של אצולת העיתונאים בארץ בדיון של "אתיקה מקצועית והעיסוק בפרסום מסחרי". כשרונות ידועים בחוש הביקורתי המפותח שלהם ובתור-קפנותם חסרת המעצורים כלפי מרואיינים נחשפים לפתע בעמדה מביכה, כשהם מנסים להצדיק את חמדנותם הכספית בסיוע טיעונים מיתממים ובלתי משכנעים. כוכבי תקשורת ומרואיינים קשוחים מתגלים כנעככים, שתא-וותרם להשלמת משכורת משנה את הערכים המקצועיים הכי בסיסיים שלהם.

הדברים הגיעו לדיון ציבורי סוער כשדן מרגלית הרשה לעצמו להתגייס למסע פרסום טלוויזיוני בולט, אך התופעה התפתחה וגברה בשנים האחרונות ואף קיבלה לגיטימציה, כשב-1994 החליטה מועצת הרשות השנייה, בהשראתו של השר שמעון שטרית, לבטל את האיסור ולאפשר לעיתונאים לשרד פרסומת. אלכס אנסקי הוביל אז את המהלך, שבעקבו-תיו שונה התקנון המקורי של שירותי פרסום מת בשידור. במקור אסר התקנון על שימוש בקולות של עיתונאים בשידורי פרסומת, פשוט מפני שהסעיף הועתק, כמו כל התקנון, מהרשות הצרפתית שהקימה את השפ"ב (שירותי-פרסומת-בשידור) בישראל. הערכים והניסיון הצרפתי-אירופי לא הופנמו כאן על-ידי העוסקים בעיתונות, והם מיהרו לבטל את הסעיף בלי לתת את הדעת על המשמעות וההשלכות על המקצוע.

"יש משהו מאוד נקי בפרסומת, כי ברור לכולם מי מקבל כסף ומי נותן כסף, הכל נעשה על השולחן וגם המאזין יודע שזו פרסום מת", מתרץ רזי ברקאי (בראיון ב"דיעות אחרונות", 14.2.97) את העיסוק שלו בשידור-רי פרסומת. בחייך רזי, האם לא ברור לך שהמפרסמים קנו את אמינותך המקצועית במטרה להוליך שולל את המאזינים וליצור רושם מטעה במכוון? הם שילמו לך לא הודות לכישוריך כקריין אלא הודות לאליבי שלך כעיתונאי. הם מעוניינים בקולך משום שקנה את אמינותו בעמל רב של עבודה עיתונאית זהירה וקפדנית. בעיתונות המודפסת המתכו-נת הזאת מופיעה תחת הכותרת "מדור פרסום מי", שבו המפרסמים טורחים להוסיף חתימות של שמות פסבדו-עיתונאיים מתוך אותה כוונה עצמה - להטעות.

בהסתבכות מוזרה נוספת הפתיע תום שגב בגליון ספטמבר-אוקטובר של "העין השביעית". שגב עצמו לא עוסק בפרסומת

מדאיגה. עיתונאים רבים שאינם מתפקדים ככוכבים הולכים בעקבותיהם ומרחיקים לכת. אף אחד לא רוצה להיות "פראייר" ולמנוע מעצמו טובות הנאה, בשעה שהבכירים במק-צוע מפירים את עקרונות האתיקה לטובת הכנסה נוספת כבדה.

התופעות החמורות באמת הן אלה שאינן זוכות לפרסום. כשדן מרגלית ורזי ברקאי מופיעים בפרסומת הדיל גלוי וידוע. יש בכוחם להמשיך לפעול כעיתונאים לא משוח-דים, ואין ספק שהם ממלאים תפקידם באמונה. אבל האווירה שהם יוצרים מאפשרת לעיתונאים רבים אחרים, בולטים פחות, לקבל ולחפש טובות הנאה הנובעות ממעמדם המקצועי בלי נקיפות מצפון וללא חשש. במקרים רבים גם ללא הבנה וידע של משמ-עות תקנון האתיקה.

טשטוש הגבולות בין עיתונות לבין פרסומת הוא רק אחת התופעות המדאיגות בענף התק-שורת הישראלי. לאחרונה התעוררה שאלה אתית חדשה - מפרסמים שמבקשים להפיץ, בקרב לקוחותיהם או מקבלי השירות שלהם, כתבות שפורסמו בעיתונות, נדרשים לשלם לבעל הכתבה - העיתונאי - שכר תמורת השימוש בחומר. ועדת האתיקה של האגודה סומכת ידיה על הדרישה שיוצרת זיקה מסוכ-נת בין העיתונאי לבין המפרסם. אין שום דרך לברר אם ה"דיל" סוכם בדיעבד, לאחר הפר-סום, או מלכתחילה, כעסקה בין העיתונאי לבין המפרסם. האגודה יצרה למעשה, במו ידיה, פתח לקשר בלתי כשר ואפשרות לשלם לכתב עבור פרסום של כתבה מגמתית.

אגב, האיגוד הישראלי ליחסי-ציבור פעל והתריע נגד הפרצות בתקנון האתיקה של אגודת העיתונאים. האיגוד ניהל מאבק נגד האופן שבו פורסמו "מדורים פרסומיים" בתחפושת עיתונאית מובהקת, ואף פנה לאגודה בעניין התשלום של מפרסמים לעי-תונאים עבור כתבות. היוזמות נתקלות, לעתים, בחומה של חוסר רגישות ואי-הבנה, קשה להודות, אבל למרות הדימוי של הדוב-רים ואנשי יחסי-הציבור כ"שקרנים" (ר' שוב מאמרו של תום שגב ב"העין השביעית"), דווקא איגוד זה, שמפעיל ועדת אתיקה קפד-נית, טורח להגן על סביבה מקצועית הוגנת ואמינה שרק בתוכה יש מקום לתפקיד המתו-וך של המקצוען ביחסי-ציבור. בין היתר כולל תקנון יחסי-הציבור סעיף המחייב כל חבר באיגוד להימנע ממסירת מידע מטעה ולהק-פיד על דיוק ואמינות.

תקנון האתיקה של העיתונאים הוא עוגן

וגם מבין שככל שיירבו העיתונאים העוסקים בפרסום תיפגע אמינותה של העיתונות כולה. יחד עם זאת, הוא עושה הנחות לציבור שלם של עיתונאים המככבים בתקשורת האלק-טרונית. להערכתו, רפי רשף איננו עוסק בעיתונאות ולכן פטור מהמגבלות האתיות של המקצוע. למה? רשף לא מראיין, לא חושף ומבקר? אין בכוחו להשפיע על דעת הקהל ולהטעות? מה הם הקריטריונים שעל-פיהם מעניק תום שגב תעודת "כוכב תקשורת אלקטרונית" המוציא עיתונאי מסוים מהכלל המחייב הפרדה מוחלטת בין העיסוק בעיתו-נות ובפרסום?

השימוש בעיתונאים בפרסומת נעשה מתוך כוונה ברורה של המפרסמים ליצור רושם שהדברים הנאמרים בפרסום בדוקים ומבוס-סים על תחקיר, בדומה לחומר המערכת-המשודר באותו קול עצמו. המטרה היא ליצור בלבול, ואין זה נכון שהציבור יודע להבחין. ההאזנה לפרסומת נעשית בדרך אגב, והקלי-

איורים: עמוס אלנובון

טה היא סלקטיבית. למפרסם רצוי שייקלט שם המותג ויהיה מזוהה באופן תת-מודע עם קולו האמין של העיתונאי. אולם, העיתונאי חייב להפעיל מערכת שיקולים אחרת. השלמת שכר היא מטרה לגי-טימית, אבל באיזה מחיר! העיתונאים טוע-נים, ובצדק, שהליך דמוקרטי תלוי בפעולתם החופשית, ומתנגדים לכל ניסיון להפעיל עליהם לחץ פוליטי. מאותה סיבה עליהם להקפיד על חופש גם מלחצים מסחריים. כוכבי התקשורת אמורים להוביל מאבקים נגד תופעות ההתמסחרות של התקשורת שמשפיעות על עבודתם. העובדה שהם מנה-לים מאבק בדיוק בכיוון ההפוך, ומגינים על זכותם לפרנסה במקום על מעמדם המקצועי,

שבו תלויה יציבותה של כל חברה מפותחת. העיתונאים הם סוכני המוסר. הם עומדים בצומת שבין האזרח לבין המוסדות הפוליטיים, הכלכליים והתרבותיים שלו. זרימה חופשית של מידע אמין ומדויק היא תנאי לקיומו של ההליך הדמוקרטי, בין אם מדובר בשירות אינטרסים פוליטיים או בהעברה של מסרים פרסומיים מסחריים. לחברה יש זכות לצפות לרמה מסוימת של התנהגות אתית כשמדובר במוסדות התקשורת. העיתונאים הם האצולה של ימינו - אליטה מוסרית בעלת השפעה ואחריות. האצילות מחייבת.

מרגלית מולדנו. חל-אביב
הכוחות היא מנהלת משרד ליחסי-ציבור

הזיכרון של רזי ברקאי

ב"העין השביעית" 7 (פברואר 97) הביא רזי ברקאי סיפור מקסים ("איפה טעינו?", "הש" עון לא צילצל"), ובו דבריו כמי שערך את יומן הבוקר בקול-ישראל בבוקר שלמחרת פטירתו של דוד בן-גוריון ז"ל. סיפור זה קורץ מן החומר העתידי לשמש, בעתיד, חוקרים והיסטוריונים של השידור, ולפיכך נראה לי כי כדאי וחשוב להעמיד מקצת הדברים על דיוקם, בתקווה שהעובדות דלהלן לא יפגעו בנחמדות סיפורו של רזי.

נוהל "תבצלת" לשידורי הלוויות של ראשי המדינה הופעל בקול-ישראל עם פטירתו של דוד בן-גוריון ז"ל, לא על-ידי רזי ברקאי, אלא על-ידי מנהל חטיבת החדשות דאז משה חובב ז"ל, ועל-ידי מנכ"ל רשות-השידור דאז שמואל אלמוג יב"א. במסגרת הנוהל הופע" לו כל עובדי מערכת החדשות וענייני היום למבצע שידורים מיוחד שנמשך עד אחרי ההלוויה, ביום ב', 3 בדצמבר 1973. בן-גור" יון נפטר בבית-החולים שיבא בתל-השומר בשבת, 1 בדצמבר 1973, בשעה 11.06 לפני הצהריים. הידיעה הראשונה על כך שודרה בקול-ישראל, למיטב זכרוני, לא יאוחר מאחת בצהריים, והמערכת נכנסה אז למתכונת שידורים מיוחדת.

היומן הראשון שעסק בכך היה המהדורה השנייה של "יומן השבוע", במוצאי השבת ההיא בשעה 19.05; היומן נפתח בדברים מוקלטים מפי נשיא המדינה דאז, פרופ' אפרים קציר, באורך שמונה דקות ו-15 שניות. ביומן לא נמסר מי הביא את קלטת דבריו של הנשיא קציר לשידור (סרט מס' 9126, ארכיון קול-ישראל). הדברים הוקלטו באותה שבת בבית הנשיא קציר, כנראה בשעות אחר-הצהריים, וייתכן שרזי ברקאי (אז נער בן 24, כדבריו) הוא שהביא את הדברים הללו מפי אפרים קציר

- אלא אם כן נסע לבלומפילד לראות כדור-גל באותו זמן.

במוצאי אותה שבת נערך בבית הנשיא קציר מפגש של החוג לתנ"ך; אפשר שהמפגש הזה היה מתוכנן מראש, ורק מהותו השתנתה עקב פטירתו של בן-גוריון. במפגש זה הוקלט נאומו של הנשיא לשעבר זלמן שז"ר ז"ל, על-ידי רזי ברקאי, לפי דבריו. המפגש הזה נערך ללא ספק אחרי יציאת השבת; בדרך-כלל לא בוצעו הקלטות מסוג זה על-ידי עורך יומן הבוקר של יום המחרת. יומן "הבוקר הזה" ביום א', 2 בדצמבר 1973, ארך רק 15 דקות. לא נותר רישום של שם העורך; אולי היה זה רזי ברקאי. היומן הזה (סרט מס' 9127, שם) הוגש אז על-ידי גבי גזית וכלל אך ורק את הכתבות הבאות, לפי הסדר דלהלן:

1. כתבתו של שלום קיטל על סדרי המעבר לפני הארון ברחבת הכנסת, שתי דקות ורבע.
 2. כתבתו של יעקב אחימאירי מוושנינגטון על התגובות שם, שתי דקות ועשרים שניות.
 3. כתבתו של רון בן-ישי מגרמניה, כנ"ל, שלוש דקות.
 4. כתבתו של חגי פינסקר מבריטניה, כנ"ל, דקה ושלושים שניות.
 5. קטע מדברי הנשיא לשעבר שז"ר בחוג לתנ"ך בבית הנשיא, מן הערב הקודם, ללא ציון שם הכתב, דקה ועשרים שניות בלבד.
 6. כתבתו של בני רום עם דברי השר שלמה הלל על סדרי ההלוויה, שתי דקות.
- דברי הנשיא לשעבר שז"ר היו הפריט הקצר ביותר באותו יומן, ובאו במקום החמישי בו, ולא בפתחתו. הם הובאו רק ביומן הזה, ולא בכל מסגרת אחרת. בשעות ובימים שלאחר מכן שודרו כתבות ויומנים נוספים, כולל שידורי האשכבה בכנסת וההלוויה בשדה-בוקר, בהשתתפות מיטב השרים והכתבים. בתום השבעה לבן-גוריון, ב"יומן השבוע" בשבת, 8 בדצמבר 1973, שודר ראיון שערך רזי ברקאי עם יצחק נבון, שהיה מזכירו של בן-גוריון (סרט מס' 9136, שם) ועוד לא תוכנן להיות נשיא המדינה; אורך ראיון זה הוא 11 דקות ועשרים שניות - דבר שהיה מקובל ולגיטימי ב"יומן השבוע" דאז, ובהת" לט לא נשמע "ארכוני ומייגע".

על-פי דברי רזי ברקאי, "הרדיו הממלכתי קבר את דוד בן-גוריון ואת עצמו" בשידור ההספד "הארכוני והמייגע" מפי הנשיא לשעבר זלמן שז"ר ז"ל. אם היה שידור כזה - הוא לא היה ארכוני ומייגע, לא מפי הנשיא לשעבר שז"ר, לא ביומן הבוקר, ובכל מקרה זה לא קבר את הרדיו הממלכתי. אז מה בכל זאת נשאר לנו מכל הסיפור של רזי ברקאי? שרזי אוהב כדורגל, אוהב לישון מאוחר, שהוא חושב שהיתה לו פעם פשלה שמציקה לו עד היום, ושהוא יודע לספר סיפור טוב. ומה עוד נשאר לנו? הלקח העיקרי לכל

עיתונאי, לכל סטודנט ולכל חוקר: איך לסמוך על הזיכרון האנושי, וכדאי לשוב ולבדוק את המקורות.

איתן אלמוג, ירושלים

הכותב ניהל בעבר את יומני החדשות ברדיו, השתתף ברי כוז ההפקה של שידורי "תבצלת" עם פטירתו של דוד בן-גוריון, ומנהל כיום את חטיבת האומדן בקול-ישראל (רשת א'). אלמוג הוא תלמיד מחקר לתואר שני במחלקה למדע המדינה באוניברסיטה העברית, וחוקר את ההתפתחות הפוליטית של שידורי הרדיו בארץ ישראל (1920-1965).

תגובה טובה מקלקלת סיפור טוב

אחת מהוראות ההפעלה של העיתונאי, המכוננות לעתים כללי אתיקה, היא ההנחיה לקבל תגובה מאותו קורבן פרסום שעתיד להתעורר למחרת בבוקר כשכותרת קשה ומכבידה (המרוחה על שלושה טורים??) מעיבה על שמו הטוב.

בדרך-כלל מזדנבת התגובה, מעוקרת ומסורסת, בשולי הכתבה. לפעמים מכחישה, לפעמים מנסה להסביר, כמעט תמיד חסרת-אונים ומבוישת מול התיזה המרכזית שמקב"ת

לת ביטוי מהדהד בכותרת ובגוף הסיפור. כך לפי כמה כללים בלתי כתובים הנהוגים במערכות התקשורתיות:

1. אם העובדות מאפשרות פרשנות לטובה או לרעה קורבן הפרסום, בעדיף את הפרשנות הגרועה יותר מבחינתו.
2. ההסבר של הקורבן להשתלשלות העניינים הוא בסך-הכול תירוץ מגושם. האמת הרי נמצאת אצלנו (כלומר אצל זה שהדליף לנו את הסיפור מטעמים נאצלים ונטולי אינטרס).
3. וחזן מזה, התגובה היא ארוכה מדי ושיי קולי מקום ועריכה מחייבים את קיצורה.

עלי להודות: לא תמיד אני זוכה ליתם כזה.

ואפילו לא ברוב המקרים. אבל כשזה קורה, העול הוא בל יכופר ובלתי מחיק. אלא שהפ-רקטיקה והניסיון במקרה זה פחות חשובים. חשוב העיקרון. חשובה שאלת זכותו של העי-תון לצנור או לסרס את התגובה. לכאורה, ריבונות העיתון חולשת ומכתיבה שכך יהיה. אף אחד - לא קורבן הפרסום ובוודאי שלא דובר - אינו יכול להכתיב לעיתון מה לפרסם ואיך. ומה שנוותר הוא לקנות להגנותם של הכתב/עורך. לצערי, במקרים מסוימים אין לתקווה זו על מה לסמוך.

הפיתוי לכותרת חזקה, לסיפור חד, למסקנה נמרצת ונחרצת, חזק יותר מנכונות לתת לתגובה ביטוי מאון. תגובה טובה מקלקלת בדרך-כלל סיפור טוב. היא מכחישה, היא מוסיפה פרטים ששופכים אור על הסיפור, כאלה שמהזקים את עמדת קורבן הסיפור ומכרסמים באמינות המדליף. תגובה טובה מבליטה שיקולים נוספים שקיימים בסיפור וחסרים לקורא - ככוננה תחילה או במקרה. תגובה מטשטשת את המסקנה החד-משמעית שמבקש העיתון להעביר. טכניקות עריכה יודעות להגיב היטב על תגובה כזו: ניתן לקצר אותה, להעלימה מהכותרת ומכותרת המשנה, להדביקה כסרת עודף בפסקה האחרונה. והכל בשם שיקולי עריכה ומקום, טיעון המקביל ל"בן-גוריון" בפוקר היהודי של אפרים קישון, הטיעון שמנצח הכול ואין אפשרות לערער עליו.

הכל נובע, טוב, מכללי המשחק הנהוגים. את הכתבה כולה ניתן להמשיל לפסק-דין, כשהתגובה היא אחת העדויות שנגבו לצורך חריצת הדין. הכתב הוא זה שגובה את כל העדויות והגרסאות והוא גם השופט, כשלעו-רך שמורה הפריבילגיה לחדד בכותרת את גור-הדין ואף למתוח את גבולותיו, לעתים הרבה מעבר למשתמע מהכתבה. דוגמה משעשעת למעמדה של התגובה במערך הזה הוא בסיפור, קטן יש לומר, שפורסם פעם. העובדות לא היו נכונות. לא פנו אלי לפני הפרסום, ובאדיבותו הואיל העיתון לפרסם את התיקון יום אחרי. אלא שהתיקון הובא בלשון: "גרסת דובר בתי-המשפט היא...".

כלומר, הפרסום הראשון, השגוי, הוצג לקור-אים כעובדה, התיקון, האמת - כגרסה. בשנה האחרונה אני משמש דוברם של 400 שופטים, של הנהלת בתי-המשפט ושל מער-כות ההוצאה-לפועל. אני מקבל לתגובה פניות רבות. במרבית המקרים, הדעה של הכתב היא מגובשת ומקובעת. בעיני רוחו מרחפת הכותרת וכל הווייתו המקצועית מכוונת לפרסום. אפשרות התגובה לסדוק ולערער את התיזה היא קלושה ביותר. ההצלחות שרשמתי מסוגות בשתי הקטגוריי-ות: האחת, כשהבהרתי לכתב/עורך שהומרת הפרסום מחייבת ביסוס איתן יותר משמועה,

רכילות או סברת כרס, והשנייה, כשהעובדות שהועברו לתגובה פשוט אינן נכונות. לאחרונה נתקלתי ב"מקורות" שכבר לא בוחלים בשום אמצעי על מנת לטפסף לאוזנם של עיתונאים כובים פנטסטיים. אני מבקש תגובה, כתב אלי אחד העיתונאים, לסיפור ששופט פלוני (שנקב בשמו) הושעה למשך שנתיים מלימודי המשפ-טים בחשד שגנב בחינות באוניברסיטה. כמוכן, סיפור שלא היה ולא נברא.

והנה דוגמה איך נפלתי קורבן לאותם שיקו-לי עריכה "קדושים". פנו אלי מתוכניתה של יעל דן וביקשו תגובה לסיפורן של אם ובת שבין היתר תקפו את העונש הקל, לטענתן, שהושת על שני קטינים שתקפו מינית את הבת. מתגובה של 150 מלה הוקרנו במהירות על המסך 35 בלבד. הושמט כמוכן הפרט החשוב ביותר, שהייתה כאן עסקת טיעון, ועוד פרטים שהיה בהם לאזן את התמונה. למשל, שכל התיאורים הקשים שתוארו בכתבה לא היו קיימים כלל בכתב-האישום שהונח לפני השופטת במסגרת עסקת הטיעון.

ושיא השיאים, שלא לומר שיא החוצפה: קלטת התוכנית הועברה ל"ידיעות אחרונות" לפרסום ביום השידור למטרות פרומו. הכתב, צחי כהן, מגולל את הפרשה הכאובה ומסכם: "תגובת דובר בתי-המשפט - לקונית ומעור-רת תהיות רבות...". וכאן הוא מצטט את בדל התגובה שהוקרן בטלוויזיה. זו, בחוסר הגינו-תה, לא טרחה להעביר לכתב את התגובה המלאה והסתפקה בקלטת. והוא, בחוסר הגי-נותו, מחלק לי ציונים על תגובה "לקונית ומעוררת תהיות רבות", כשאני עושה מאמץ כן להסביר ולפזר את התהיות. אז הנה למדנו שלא רק "שיקולי עריכה ומקום" יכולים לבסס חוסר הגינות. האפשרו-יות, מסתבר, בלתי מוגבלות.

משה גורלי, ירושלים
הכותב הוא דובר בתי-המשפט

ענט כתבים צדיקים בחברון

גיל ליטמן, כתב קול-ישראל, היטיב לתאר בגיליון הקודם את מעידת התקשורת בכיסוי אירועי חברון. חברון, שהיתה במשך חודשים העיר המתו-קשרת בעולם, נשקפה אלינו מבעד לפילטר הצהוב דווקא על-ידי התקשורת הישראלית, בעוד שעמיתיה מארצות הים מפליאים לשגר לקהלם כתבות מעמיקות ואינטליגנטיות. בשונה מליטמן, שביקורתו היא קולגיאלית וסלחנית, הרי שלי, כאחת ה"גיבורות לרגע" של "סיפורי הצבע", כתב-אישום חמור הרבה יותר.

בתחילת נובמבר התארגנה קבוצת אנשים, כולם בנים או צאצאים ליישוב הישן בחברון, בקריאה לממשלה להוציא את המתנחלים מהעיר. יוזמה זו, לו היתה מטופלת כראוי בידי התקשורת, יכולה היתה להעלות על סדר-היום את אחת הסוגיות החשובות והמענ-יינות ביותר בנושא חברון - את עצם זכותם של המתנחלים לשבת שם.

אבל כשעוסקים בשאלה "האם גב' פדרמן כן או לא תשרוף את עצמה", למי יש זמן להתע-סק במשפט או בהיסטוריה...

וכך במשך חודשים נפלה התקשורת בבור שכרו לה המתנחלים. לויגבר ברא בלוף לפני שלושים שנה, ו"כתבינו בשטח" האדירו והנ-ציתו אותו לעוד שלושים שנה.

כאשר עיתונאי מגיע לסקר את חברון, וכל מאגר הידע העומד לרשותו הוא השילוש הקדוש של מערת המכפלה, טבח תרפ"ט ונועם ארנון, הרי אין תימה על כך ששר הביטחון נאלץ ללבוש שכפ"ץ כשהוא אומר "חירבה", ואין גם תימה על כך שאני - בת לשתי משפחות מעמודי התווך של הקהילה העתיקה, שישבה מאות שנות אמונה וידידות עם שכניה הערבים - נקראת "שמאלנית" ואפילו שקרנית.

כמה, מני רבות, עובדות יבשות בנושא חברון שלא באו לידי ביטוי, ולו פעם אחת, על-ידי "כתבינו":

* הרובע היהודי אינו נושא זיקה כלשהי לדת ולקדושה. יש לו משמעות היסטורית נוסטל-גית רק לבני משפחותינו (מחקתם אותנו מספרי ההיסטוריה שלכם, אבל בתינו הם "סלע קיומכם"?).

* הבתים לא שייכים "לעם היהודי" או "לנ-רצחי תרפ"ט", וודאי שלא למתנחלים שפלשו אליהם. הם שייכים על-פי חוק לצאצאים - עובדה שתחקיר לא מאומץ היה חושף.

* בטבח - נורא כשהיה - ניצלה מרבית הקהילה בידי השכנים הערבים, שחירפו את נפשם בעשותם זאת.

* היישוב היהודי לא הסתיים בתרפ"ט. הוא חודש, ונעזב שוב ב-1936.

* קבוצת הצאצאים איננה גוף פוליטי - חבריה מחזיקים איש איש בדעותיו. היא לא קמה כדי לגנות או לפנות התנחלויות, אלא כדי לשחרר את צה"ל מהחובה להגן במיטב אנשיו על נכסיהם.

* אנשי הקבוצה יצאו בהצהרה כי הם מוכ-נים לתרום את רכושם, ולנצל את מורשתם בת מאות השנים לתכנים של עשייה למען השלום העתידי.

אלה כמה מהעובדות שלא זכו להתייחסות כלשהי, אלא רק בתקשורת הזרה. לעומת זאת כן הופיע נציג מטעם הקבוצה בתוכנית "פופו-ליטיקה" ונדחת בידי דן מרגלית להצהרה מחויכת-מביכה שמטרתם היא "בתי קיץ"

המבוסס על מתמטיקה פשוטה. ועל זה נאמר: "טול קורה מבין עיניך".

תמהני, אל מי בעצם מופנות טענותיה של כרמית גיא? שהרי כלפי ההסתדרות המייצגת את האיגודים המקצועיים יש לה רק סימפ-טיה, כפי שעולה מדבריה, כי מי אם לא ההסתדרות דאגה לחצי נקודת זיכוי לנשים עוב-דות? ואם כך, אזי מדוע להתייחס בצורה לא הולמת, בלשון המעטה, לחברייה הטכנאים המיוצגים בהסתדרות, אשר השכילו להשיג בסיועה אי-אלו הטבות מרשות-השידור?!

מדוע לא טרחה הכותבת לציין את אלה מבין חבריה שהצליחו להשיג תנאים מפליגים מרשות-השידור? ע"ע חיים יבין, אשר משתכר סכום נכבד בעד הגשת כל אחת ממה-דורות "מבט", או שלי יחימוביץ', שחתמה לא מכבר על חוזה אישי לא רע. כלומר, מי שעומד על שלו ומספיק מוכשר לדידה של ההנהלה, הצליח להשיג תנאים משופרים ואף מפליגים מהרשות.

דומה שהמענה לטענותיה ולתהיותיה של גיא מצוי בגוף הכתבה, שכן הכותבת מודה בעצם כי לחבריה העיתונאים האחרים, אברי החוק והסדר, שממילא אינם חברי הסתדרות, אין איגוד מקצועי ראוי לשמו. ואכן כאן קבור הכלב. במקום לעסוק במאב-קים אישיים, אינטרסנטיים ואפורטוניסטיים, המכלים את כוחו של ועד העיתונאים, ראוי היה לפחות בתור התחלה לו היו עומדים על כך שברשות ציבורית וממלכתית לא יהיו כל מיני סוגים של עיתונאים, כאלה מן העשירון העליון או התחתון.

במקום להשתלח בטכנאי רשות-השידור, שהשכילו לצרף לשורותיהם רק טכנאים והנ-דסאים מדופלמים, ראוי היה לה לגיא כי תציע לאיגוד העיתונאים לצרף לשורותיו רק כאלה שעומדים בקריטריונים מינימליים דוגמת תואר ראשון, ובכך תמנע את זילות המקצוע ומצב שבו כל דכפין אוהז בעט, או גרוע מכך, במיקרופון.

הישגי הטכנאים, רבים או מעטים ככל שיהיו, הושגו בדרך לגיטימית ונשענים רובם ככולם על הסכמים חתומים כדין. זאת בסיועו של אותו איגוד מקצועי יעיל שכרמית מייח-לת לעצמה. או אם אלה הם פני הדברים, מה לך כי תליני, הגברת גיא?

לסיכום, הפתרון לבעיית השכר ברשות-השידור יושג קודם כול מאיחוד הסקטורים השונים המיוצגים ברשות, וודאי שלא להפך. לצערי הרב, במקום להתמקד באמצעים האמיתיים לשיפור שכרה, בחרה גיא לירות חצים לכל הכיוונים ולפגוע במטרות לא אפקטיביות.

ארנן אריאלי, ירושלים

הכותב הוא איש חטיבת ההודסה בקול-ישראל

אולם מה עם כתבות מעמיקות, ברמה של תחקיר משפטי-היסטורי? מובאה כלשהי מ"ספר חברון", שנחשב אחד המסמכים החשובים לתולדות היישוב הישן (והוא, ולא התנ"ך, מהווה את בסיס הלגיטימציה לישיבת המתנחלים בבתי גיבוריו?) בירור איתנו, היורשים-הנגזלים, אם מי מאיתנו נתן את הסכמתו לשינויים הכה מקוערים שנעשו במבנים, למרות חובתו המשפטית של הממו-נה על נכסי-נפקדים לעשות כן? למי יש זמן, כשצריך לעשות תחקיר מי היא חברתו לחיים של המשפריץ לדרמן.

אכן, חברים - פישלתם בגדול. אבל לא על פרס פוליצר הימרתם, אלא רק על שלומם של ילדיכם שימשיכו להגן - מאז ולתמיד - על "סלע קיומנו" רק משום ששם נוצרו הגנים שלי.

יונה רוכלין (משפחות מוי וחטון)

הכותבת היא סטודנטית למדע המדינה וסוציולוגיה

כאן קבור הכלב

בכתבתה "תלוש המשכורת שלי" בגליון פברואר '97 של "העין השביעית", מקוננת כרמית גיא על תלוש המשכורת שלה בפרט, ועל מצבם של עיתונאי רשות-השידור בכלל, ואגב כך מתייחסת בציניות מושחזת אל טכנאי רשות-השידור אשר, ואני מצטט: "הם לא היו באים אפילו לחתום על גליון הנוכחות תמורת 4,000 שקלים בחודש, ואינם זזים ימינה או שמאלה בלי תמורה הולמת מאוד". כטכנאי העובד בקול-ישראל מאז 1980, ואשר שירת כמה שנים בוועד ההנדסה של קול-ישראל, רואה אני חובה להעמיד כמה עובדות על דיוקן.

ראשית, אבקש לציין ולהפריך כמה הנחות יסוד שהופיעו בכתבה, ואשר עלולות היו להט-עות את הקורא התם אשר אינו מצוי בנושא. גם טכנאי בקול-ישראל, בעל ותק של 25 שנים בדומה לכרמית גיא, אשר ישנה במשך חודש שלם בחופשה שנתית, ישתכר בדיוק אותו סכום שקיבלה גיא, דהיינו 4,090 שקלים, שהם שכר היסוד. אך בנקודה זאת לא טרחה גיא לציין את העובדה המאוד לא נוחה מבחינתה, והיא ששבוע העבודה שלה מבוסס על ארבעה ימי עבודה בשבוע, דהיינו 28 שעות שבועיות, בזמן שהטכנאים מקבלים את אותו שכר-יסוד בעבור 42 שעות שבועיות. יחי ההבדל הזקטן, וכך, כדי שטכנאי יגיע לאותו שכר של 6,500 שקלים נטו שאותו מקבלת גיא בחודש טוב כהגדרתה, שבו היא עובדת כשבע משמרות, עליו לעבוד 11 משמרות. חישוב

בחברון (11.11.96); קיבלו את הכותרת הסנ-סציונית "צאצאי הנרצחים בתרפ"ט" ("מע-ריב", 10.11.96) וזאת אף שסבינו, ינחו בשלום על משכבם, זכו לשיבה טובה ולמיתה טבעית. אבל בעקבות כותרת זו נכתב מאמר רווי ארס על בקשת סליחה והתנצלות של נטבחים מרוצחיהם (חגי סגל, "מעריב", 15.11.96); הואשמו על-ידי אמנון לורד ("ידי-עות אחרונות", 21.1.97) כי הם שיביאו את מתקפת הקואליציה הערבית על מדינת ישראל (1); חבר בקבוצה, איש במיטב שנותיו, לא הורשה להתראיין לגל"צ, שכן "דעותיו הפולי-טיות ידועות"... אולם כל זב חוטם, הר-שפי ודרדק מפעילי ארגון "כך" זכה להשמיע את הגיגיו - שכן חידוש רב היה בהם; והגדיל לעשות ד"ר מעוז עוריהו במקומן "תל-אביב" (31.1.97), שסחר בתוארו האקדמי, ותחת היי-חוס של "חוקר תרבות" פיתח בעיתון תיוה דמיונית על משלחת שמאל, וזאת על פי פריים יחיד בטלוויזיה. וכלשונו: "אך לעתים אנו נתקלים בכמה הבלחים ויוואליים שיש בהם כדי לספר בתמונה את מה שאלף המלים מנסות להסתיר. לעתים קרובות, הכוח של התמונה הוא לא במה שהיא אומרת באופן ישיר, אלא במה שהיא מניחה שהוא ברור מאליו...".

צדיקי קולמוס מעטים בלבד היו בסדום זו, הקרויה חברון של ערב הפיגוע. המנטים למוצ-אם יכולים לשוב אל מאמרו החשוב של צבי בראל ("הארץ", 30.10.96), שטען כי "המת-נחלים הצליחו להפוך את עצמם למקום קדוש". אלה כהן, שתהתה היכן בעליו החוקי-ים של הרכוש בחברון שירימו קול נגד

וכמה אתה מרויח?

"הפולשים והבוזזים הפוליטו-דתיים שמבק-שים חוקה על רכושם" ("מעריב", 29.12.96), וחיים הנגבי הבלתי נלאה, שכבר שנים תובע מהמתנחלים את עלבון סבו שהיה רבה האח-רון של הקהילה הספרדית בחברון של פעם. חברון שלנו.

ביצוי לניכגי הערוץ השני
 הוצאת עיתון "הארץ" וחברת בתי-הקולנוע תיאטרות-ישראל הן הנהנות העיקריות מן הפיצוי שקבע החוק לעיתונים ולבעלי בתי-קולנוע, אשר נפגעו מהפעלת ערוץ 2, בעקבות הפניית חלק מן הפרסומות למרקע הטלוויזיה המסחרית.

"הארץ" יקבל מרווחי הערוץ השני מענק של כ-2.5 מיליון ש"ח, כפיצוי על ירידה בהכנסות מפרסומת בשנתיים הראשונות להפעלת שידורי הפרסומת בערוץ. עוד עיתון שייהנה מן ההסדר הוא "הצופה", אשר יקבל כרבע מיליון ש"ח.

רשימת מקבלי הפיצוי, שפורסמה לאחרונה על-ידי הרשות השנייה, כוללת עוד שבע חברות של בתי-קולנוע, אשר יקבלו אף הן סכומים שונים כפיצוי על פגיעה בהכנסות. בהתאם לחוק, קבעה מועצת הערוץ השני את הסכומים שיחולקו לעיתונים ולבתי-קולנוע, מתוך התמלוגים שמקבלת הרשות מרווחי זכייני הערוץ. בהתאם לכך נקבע כי עבור השנה הראשונה יחולקו 1,333,333 ש"ח, ועבור שנת השידורים השנייה 5,583,333 ש"ח. נשיא בית-המשפט העליון מינה את השופטת בדימוס שושנה ברמן כפוסקת למי יחולק הכסף ובאילו שיעורים. השופטת ברמן בחנה 19 בקשות למענק שהוגשו עבור השנה הראשונה, ועוד 21 בקשות לשנה השנייה. היא קבעה את כשרותם וזכותם

של חלק מן הגופים לקבל מענק, ואף פסקה באיזה יחס יחולק המענק בין הגופים השונים. הסכומים נושאים ריבית והצמדה. החוק קובע כי מענקי הפיצוי יחולקו לעיתונים ולבתי-קולנוע, אשר יגישו בקשות שיציגו את היקף הירידה בהכנסותיהם בשל הפניית משאבי פרסומת לערוץ השני. מדובר בהליך לתקופת מעבר של שלוש שנים בלבד, ובימים אלה אמורה הרשות השנייה לקבל את הבקשות לקבלת הנתח האחרון של הפיצויים - עבור שנת השידורים השלישית. ■

החמרות בתקנון האתיקה
 אם מישהו מאנשי התקשורת, הממשיכים להופיע בתשדירי פרסומת, היה טורח לקרוא את תקנון האתיקה של מועצת-העיתונות, היה מגלה כי המועצה אימצה לאחרונה תיקון, המחמיר את המגבלות בתחום עיסוק העיתונאים בפרסום וביחסי-ציבור. בסוף מרץ השנה אימצה מועצת-העיתונות את התיקון, שהגישה אגודת העיתונאים בתל-אביב, המיועד לצמצם את אי-הבהירות בסעיף 17 בתקנון. בין היתר נקבע מעתה, שבנוסף לאיסור הכולל לעסוק בפרסום או בעיסוק אחר שיש בו ניגוד ענייני נים לעבודה העיתונאית, קיימים שלושה מקרים שבהם אסור יהיה לעסוק בפרסום באיסור מוחלט. וכך נאמר בסעיף 17 ב' בנוסח החדש, שאומץ ב-28 במרץ 1997:

"רואים עיסוק נוסף המעורר חשש או מראית עין לניגוד אינטרסים או להטעיית הציבור, מבלי למעט בדרכי עיסוק אחרות -

1. תשדירי פרסום, יחסי-ציבור או שירות דומה אחר הקשורים בתחום עיסוקו או מומחיותו של העיתונאי המגיש שירותים אלה.

2. תשדירי פרסום, יחסי-ציבור או שירות דומה אחר המוגשים על-ידי עיתונאי העוסק בחדשות, באקטואליה, בפרשנות, בתחקירים או בראיונות על מגוון נושאים.

3. יחסי-ציבור, פרסום או איסוף מודעות הנעשים על-ידי עיתונאי על דרך קבע."

לדברי עורכת-הדין מלכה ורו-צלבסקי, הרכות המקצועית של אגודת-העיתונאים בתל-אביב, לאור התיקון לסעיף זה לא יוכלו עוד עיתונאים לטעון שאין ניגוד אינטרסים בין עבודתם העיתונאית לבין עיסוקם בפרסום, לפחות לא במקרים המפורטים עתה בתקנון האתיקה. "לצערנו היינו עדים בשנה האחרונה לפריצת כל המחסומים ולהשתתפותם של עיתונאים רבים בפרסומות, הן כקריינים והן כמגישים-דוגמ"נים", אומרת ורוצלבסקי. "עיתונאים אלה טענו כי אין ניגוד אינטרסים בין עבודתם העיתונאית לבין עיסוקם הנוסף בפרסום". עיתונאים, אשר נקראו לכירורים בעקבות תלונות שהוגשו נגדם, טענו גם שקיימת אי-

בהירות בניסוח התקנון. ועדת האתיקה של אגודת-העיתונאים קיבלה חלק מן הטענות, וקבעה תקופת מעבר עד סוף מרץ '97 לסיום כל עבודות הפרסום של העיתונאים. עתה, כאמור, הסת"י יימה תקופת מעבר זו, סעיף התקנון שונה - ונותר רק לראות כמה מן העיתונאים יקבלו על עצמם את הכללים החדשים. ■

מי יבקה על הפרסומות?

הרשות השנייה לטלוויזיה ולרדיו מעבירה בימים אלה לאחריות הזכיינים ("רשת", "קשת" ו"טלעד") את האחריות לבדיקת הפרסומות המשודרות בערוץ השני. עד עתה הועברו מרבית הפרסומות לבדיקה מוקדמת ברשות השנייה, כדי להבטיח שהכללים שנקבעו באשר לאופי שידורי הפרסומת נשמרים.

בשלב הראשון, אשר יחל על-פי המתוכנן במאי, יצומצם היקף התשדירים המועברים לבדיקה מוקדמת רק לתחומים הבאים: תשדירי פרסומת העוסקים בנושאים רפואיים, הגרלות או תשדירי רים המיועדים לקהל-יעד של ילדים וקטינים, או שמשתתפים בו ילדים או קטינים. על כל יתר התשדירים יהיה על הזכיינים לפקח בעצמם. החל מחודש יולי יהיו הזכיינים אחראים בעצמם להבטיח שאין בפרסומות דבר החורג מן הרשימה הארוכה של כללים הקובעים את אופיים של תשדירי הפרסום. ■